

OIKEUSPOLIITTISEN TUTKIMUSLAITOKSEN TUTKIMUSTIEDONANTOJA 94

National Research Institute of Legal Policy. Research Communications.
Rättspolitiska forskningsinstitutet. Forskningsmeddelanden.

Janne Kivivuori (toim.)

NUORTEN SYRJÄYTYMINEN JA RIKOLLISUUS:
SUOMESSA TEHDYN TUTKIMUKSEN JA SEN KATVEALUEIDEN
KARTOITUSTA

Helsinki 2009

SISÄLLYS

1 Johdanto <i>Janne Kivivuori</i>	1
Selvityksen tausta	1
Rikollisuuden määritelmä.....	2
Rikosalttius huipentuu nuoruudessa.....	2
Syrjäytymisen määrittelyä.....	3
Tutkimuksen tuottajakenttä Suomessa	3
Nuorten syrjäytymisen ja rikollisuuden tutkimus Suomessa: yleistä taustaa	4
Rajauksia	6
2 Nuorten rikollisuuden tietolähteet ja seurantajärjestelmät	7
<i>Janne Kivivuori</i>	
3 Taloudellinen syrjäytyminen.....	11
<i>Venla Salmi & Janne Kivivuori & Reino Sirén</i>	
Taloudellisen syrjäytymisen ja rikollisuuden yhteys tutkimuksessa	11
Taloudellinen syrjäytyminen ja nuorten rikollisuus.....	12
4 Sosiaalinen syrjäytyminen	15
<i>Venla Salmi & Janne Kivivuori & Reino Sirén</i>	
Sosiaalisen syrjäytymisen ja rikollisuuden yhteys tutkimuksessa ...	15
Media, syrjäytyminen ja rikollisuus	17
5 Yksilökohtaiset ominaisuudet, syrjäytyminen ja rikollisuus	19
<i>Mikko Aaltonen & Janne Kivivuori</i>	
Kotimaisesta tutkimushankkeita	19
6 Nuorten henkirikollisuus ja syrjäytyminen <i>Martti Lehti</i>	25
Tutkimuksia nuorten henkirikollisuudesta	25
Keskeiset tulokset.....	27
Katvealueista	29
7 Maahanmuuttajataustaisten nuorten rikollisuus.....	31
<i>Päivi Honkatukia & Hannu Niemi</i>	
Suomessa 2000-luvulla tehdystä tutkimuksesta.....	31
Maahanmuuttajataustaisten nuorten rikollisuus viranomaistilastoissa	32
Rikollisuuden selittäminen	36
Etnisiin vähemmistöihin luokiteltujen nuorten tulkintoja omasta rikollisuudestaan.....	38

8 Lastensuojelun ja rikosseuraamusjärjestelmän kosketuspinnat.....	41
<i>Päivi Honkatukia & Ville Hinkkanen</i>	
Kriminaalipolitiikka, sosiaalipolitiikka ja rikollisuus	41
Tehdyn tutkimuksen kartoitusta: lastensuojelun ja rikosseuraamusten rajapinta	42
Tehdyn tutkimuksen kartoitusta: rikosprosessi ja -seuraamukset....	45
Katvealueista	48
9 Vaikuttavuustutkimus <i>Janne Kivivuori & Mikko Aaltonen</i>	49
Vaikuttavuustutkimuksen kenttä	49
Vaikuttavuustutkimuksen näyttötasot: Maryland-kriteerit	51
Kaksi kysymyksenasettelua	52
Syrjäytymiseen vaikuttavat toimenpiteet	52
Rikoskäyttäytymiseen kohdistuvien toimenpiteiden arviointi	54
Muiden kokemuksista oppiminen: Ruotsalainen esimerkki vaikuttavuustutkimuksen meta-analyysistä.....	56
Vaikuttavuustutkimuksen tilaamisesta.....	57
10 Yhteenvetoa <i>Janne Kivivuori</i>	61
Tutkimuksen infrastruktuuriin liittyvät ongelmat	61
Tutkimuksen sisältöön liittyvät katvealueet.....	62
Katvealueita tutkimusmenetelmän mukaan	64
Kirjallisuus	65

1 JOHDANTO *Janne Kivivuori*

Selvityksen tausta

Sektoritutkimuksen neuvottelukuntaan kuuluva ”työ, osaaminen ja hyvinvointi” -jaosto julisti 29.5.2008 haettavaksi määrärahan neljään esiselvitystehtävään. Yksi näistä tehtävistä oli ”Syrjäytymisvaarassa olevat lapset ja nuoret”. Tämä esiselvitystehtävä tilattiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen¹ sekä Nuorisotutkimusverkoston johtamalta konsortiolta², johon myös Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos (OPTL) kuului. Työ- ja elinkeinoministeriön hakujulistuksessa esiselvitykselle asetettiin neljä tehtävää. Sen tuli:

- kartoittaa syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvien lapsi-, nuoriso- ja perhepoliittisten toimien ja käynnissä olevien kansallisten ohjelmien tilannetta,
- kartoittaa aihealueen tutkimuksen tilannetta,
- kartoittaa tutkimustietoa toimien vaikuttavuudesta,
- kartoittaa tutkimustarpeita siitä näkökulmasta, että tutkimuksen tulee tukea päätöksentekoa.

Näiden seikkojen lisäksi esiselvityksen tilaajat edellyttivät maahanmuuttajanäkökulman huomioimista. Esiselvitystä laativa konsortio määritteli Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tehtävän seuraavasti:

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tehtävänä on kartoittaa, missä määrin ja miten maassamme on tutkittu lasten ja nuorten syrjäytymisen yhteyksiä rikollisuuteen ja rikosseuraamusjärjestelmään. OPTL:n osiossa arvioidaan yhtäältä nykyisten nuorten rikollisuuden seuranta-järjestelmien ja toisaalta vaikuttavuustutkimuksen tilaa ja kehittämistarpeita. Lastensuojelun ja rikosseuraamusjärjestelmän kosketuspinnat ovat erityisen huomion kohteena. Osio liittyy kiinteästi useisiin tutkimuslaitoksen meneillään oleviin tutkimushankkeisiin, joiden aineistot tukevat esiselvityksen laatimista.

Tehtävämäärittely korosti syrjäytymistematiikan yhteyttä rikollisuuteen ja rikollisuuskontrolliin sekä painotti tehdyn tutkimuksen ja tutkimuksen katvealueiden kartoittamista. Tässä raportissa esitellään OPTL:n suorittama tutkimuskentän kartoitus. Esiselvitys kohdentuu rikollisuuteen ilmiönä ja

---

¹ Käytämme tätä ilmausta tarkoittaen myös Stakesia, joka yhdistyi Kansanterveyslaitoksen kanssa Terveiden ja hyvinvoinnin laitokseksi 1.1.2009 alkaen.

² Konsortiota johtivat Tarja Heino (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos) ja Tapio Kuure (Nuorisotutkimusverkosto). Kiitämme lämpimästi heitä, konsortion järjestämien työpajojen osallistujia sekä rikoksensorjuntaneuvos Jukka-Pekka Takalaa kommentteista.

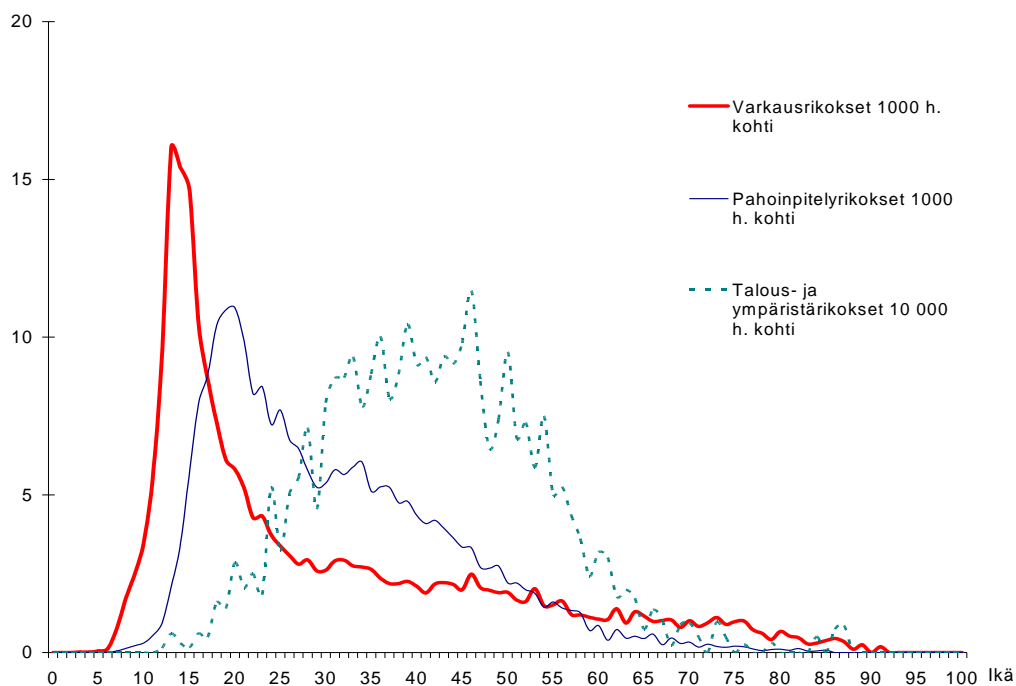
sen näkökulma on kriminologinen. Myös syrjäytymistä tarkastellaan tämän tieteenalan näkökulmasta.

Rikollisuuden määritelmä

Rikollisuudella tarkoitetaan tässä katsauksessa tekoja, jotka täyttävät rikostai muussa laissa kuvatun rikostunnusmerkistön. Kriminologiassa puhutaan usein myös rikoskäyttäytymisestä, jolla tarkoitetaan kriminalisoitujen tekojen ohella muiden sosiaalisten normien rikkomista. Tutkimuksen perusteella tiedetään, että lain rikkominen korreloi selvästi alempien normien rikkomisen kanssa (Kivivuori 2008).

Rikosalttius huipentuu nuoruudessa

Rikosalttius huipentuu elämänkaaressa nuoruuteen etenkin perinteisessä väkivalta- ja omaisuusrikollisuudessa. Tätä on havainnollistettu kuviossa 1. Siihen on otettu vertailun vuoksi mukaan myös talous- ja ympäristörikosten ikä-rikosjakauma, joka huipentuu keski-ikässä. Tarkasteltaessa syrjäytymisen ja rikollisuuden yhteyttä nuorten parissa huomio keskittyy nimenomaan ns. tavanomaiseen rikollisuuteen kuten väkivalta- ja omaisuusrikoksiin.

Kuvio 1 Varkaus-, pahoinpitely- sekä eräiden talous- ja ympäristörikosten ikäjakauma 2004. Huom. talousrikokset suhteutettu ikäryhmän 10 000 henkeä kohden.

Syrjäytymisen määrittelyä

Yhteiskuntatieteissä syrjäytymisellä tarkoitetaan yleisesti yksilöiden, perheiden tai kokonaisten yhteisöjen ajautumista yhteiskunnassa tavanomaisen ja yleisesti sopivana pidetyn elämäntavan, resurssien hallinnan tai elintason ulkopuolelle (Simpura ym. 2008, 251). Syrjäytyminen nähdään tyypillisesti moniulotteisena prosessina huono-osaisuuden kasaantuessa samoille henkilöille, ryhmille tai alueille.

Kriminologisessa tutkimuksessa syrjäytymisellä viitataan – edellä sanotun lisäksi – siihen, että yksilön siteet sosiaalista kontrollia harjoittaviin instituutioihin ja tahoihin ovat heikenneet tai katkenneet. Keskeisiä instituutioita ovat perhe, koulu, kulutus ja työelämä. Tavallaan kriminologinen syrjäytymiskäsite on laajempi kuin köyhyyteen liittyvä, koska henkilö voi irtautua sosiaalisista kontrolli-instituutioista olematta köyhä, vaikka käytännössä sosiaalis-taloudellinen huono-osaisuus ja irrallisuus kontrolloivista instituutioista esiintyvät usein yhdessä.

Kriminologiassa on havaittu yleinen korrelaatio sosiaalisen huono-osaisuuden ja rikosalttiuden välillä. Korrelaatio heijastaa kahta seikkaa: sitä, että (a) syrjäytyminen on rikollisuuden syy, ja sitä, että (b) rikollisuus on syrjäytymisen syy. Syrjäytymistä vähentämällä voidaan vähentää rikollisuutta, ja rikollisuutta vähentämällä voidaan vähentää syrjäytymistä. Tässä osaselvityksessä rajaudutaan käsittelemään tutkimusta, joka on nimenomaisesti kohdentunut syrjäytymisen ja rikollisuuden väliseen suhteeseen.

Toimenpiteiden vaikuttavuutta koskevassa osiossa käsitellään hieman laajemmin nuorten rikollisuuden ehkäisyä ja torjuntaa, koska tutkimuksen perusteella tiedetään, että rikoskäyttäytyminen on keskeinen nuorten syrjäytymisen syy. Siten mikä tahansa toimenpide, joka vähentää nuorten rikoskäyttäytymistä, on myös syrjäytymisen ehkäisykeino.

Tutkimuksen tuottajakenttä Suomessa

Koska tämän selvityksen yhtenä tarkoituksena on luoda pohjaa tutkimuksen tilaajaosaamiselle, on paikallaan lyhyesti kuvata rikollisuuden tutkimuksen tuottajakenttää.

Yliopistot. Suomen yliopistolaitoksessa oikeussosiologian ja siihen kuuluvan kriminologian yliopistollista tutkimusta ja opetusta on johdonmukaisesti vähennetty 2000-luvulla. Helsingin yliopistossa ollut oikeussosiologian henkilökohtainen ylimääräinen professuuri ei saanut jatkoa. Kuopion yliopistosta oli 2000-luvun alkuun professuuri, jonka alaan kuului myös kriminologia;

tämän oppituolin resurssi siirrettiin muihin aiheisiin. Helsingin yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa olleet osa-aikaiset oikeussosiologian ja kriminologian virat (professori ja lehtoraatti) jätettiin täyttämättä 2008 eli käytännössä lakkautettiin³. Jäljellä on vain yksi professori Turun yliopistossa, jonka toiminta on yhteydessä poliisihallinnon jatkokoulutustarpeisiin.

Yliopistoissa tehdään rikollisuutta käsittelevää tutkimusta verraten paljon psykologian ja psykiatrian piirissä (tätä tutkimusta on eräin osin kuvattu luvuissa 5 ja 6) sekä historiassa, vaikka oppituoleja tai -aineita ei välttämättä ole nimetty rikollisuuteen viitaten. Kaiken kaikkiaan voidaan siis sanoa, että *rikollisuuden empiirinen yhteiskuntatieteellinen tutkimus ja kriminologian opetus on pitkälti lakkautettu maamme yliopistolaitoksesta*. Tämä on huomion arvoinen seikka sektoritutkimuksen tilaaja-tuottajamallin näkökulmasta. Potentiaalista tuottajakenttää on johdonmukaisesti heikennetty viime vuosina.

Muut tahot. Yliopistojen ulkopuolella maassamme on kaksi tutkimusyksikköä, jotka harjoittavat rikollisuuden yhteiskuntatieteellistä tutkimusta: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen kriminologinen yksikkö ja Poliisiammattikorkeakoulun tutkimusyksikkö. OPTL on valtion sektoritutkimuslaitos. Poliisiammattikorkeakoulussa tutkitaan rikollisuuden ohella poliisitoimintaa ja poliisihallintoa.

Myös Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen piirissä tehdään nuorten rikollisuutta käsittelevää tutkimusta (esim. nuorisopsykiatrisen tutkimus, kouluterveyskyselyihin liittyvä tutkimus sekä sovittelun tutkimus). Nuorisotutkimusverkoston yhteydessä tehtävä tutkimus sivuaa niin ikään aika ajoin nuorten rikollisuutta.

Nuorten syrjäytymisen ja rikollisuuden tutkimus Suomessa: yleistä taustaa

Tämän osaselvityksen varsinaisissa osissa on kartoitettu tutkimusta, joka tarkastelee syrjäytymisen ja rikoskäyttäytymisen välistä suhdetta. Yleiseksi taustaksi teimme myös eräitä tietokantahakuja käyttäen selvityksen tehtäväkentän mukaisia hakusanoja. Tietokantahakuja on pidettävä varsin viitteellisenä tapana hahmottaa tutkimuksen painopisteitä. Lisäksi on huomiotava, että hakumeکانismit ovat eri hakukoneissa erilaisia eivätkä siten ole välttämättä vertailukelpoisia.

---

³ Oikeussosiologian alasajon nopeutta kuvaa, että Kerkkäsen (2008) tuore katsaus opetusvirkoihin antaa tilanteesta liian optimistisen kuvan.

Hakustrategia oli yksinkertainen. Ensin haettiin sanayhdistelmällä ”nuoret ja syrjäytyminen”, ja sen jälkeen yhdistelmällä ”nuoret ja syrjäytyminen ja rikos”. ”Nuoret” ja ”syrjäytyminen” pidettiin vakiona, mutta kolmisanaisessa haussa rikostematiikkaa haettiin vaihtelemalla hakusanaa (rikos, rikokset, rikollisuus, väkivalta, henkirikos, henkirikokset, henkirikollisuus). Hauissa käytetty ”ja”-operaattori edellyttää, että molemmat/kaikki syötetyt hakusanat löytyvät kohteesta. Sama operaatio toistettiin kotimaisessa artikkelitietokannassa (ARTO) ja kotimaisessa yliopistotietokannassa (HELKA). ARTO tuotti 231 osumaa hakusanoilla ”nuoret” ja ”syrjäytyminen”, mutta kun kolmanneksi ehdoksi lisättiin ”rikos”, osumien määrä putosi kahteen (0,9 % kaikista osumista tuli rikos-ehdolla mukaan). HELKA:ssa vastaavat luvut olivat 198 ja seitsemän (3,5 % kaikista osumista tuli mukaan rikos-ehdolla). Suomalaisissa tietokannoissa sanan ”rikos” lisääminen hakukriteeriksi vähensi dramaattisesti osumia.

Kun samantyyppinen haku tehtiin ulkomaisessa tietokannassa (GOOGLE Scholar), tuloksena oli 34 300 osumaa yhdistelmälle ”youth” ja ”marginalization”. Näistä osumista 78 % sisälsi jonkin rikossanaosuman (”crime”, ”criminal*”, ”homicide”, ”violence”, ”delinquency”). Lukema ei ole suoraan vertailukelpoinen suomalaisissa tietokannoissa tehtyjen viitteellisten hakujen kanssa, mutta kuvanee osaltaan kansainvälisen ja kotimaisen tutkimuksen painopiste- ja sävyeroja.

Tietokantahauista saatu kuva vahvistuu, kun tarkastellaan opinnäytteitä. Nuorisotutkimusverkosto on julkaissut vuonna 2007 hyväksytyistä opinnäytteistä kattavan luettelon (Poikolainen 2007). Kyseisenä vuonna yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa ja muissa oppilaitoksissa hyväksyttiin 297 nuorisoa käsittelevää opinnäytettä. Kun tästä tietokannasta tehtiin haku rikos- ja rikollisuus -sanojen juurilla, ei osumia tullut. Sanajuurella ”väkival*” saatiin seitsemän osumaa eli nuorisoa koskevista opinnäytteistä 2,4 prosenttia sisälsi otsikkotasolla viittauksen väkivaltaan. Näistä seitsemästä väkivaltaa otsikkotasolla käsitelleestä opinnäytteestä puolet käsitteli väkivallan kulttuurisia representaatioita. Haku sanajuurella ”syrjäyty*” tuotti 11 osumaa, eli noin neljä prosenttia opinnäytteistä oli nostanut syrjäytymisen otsikkotasolle. Vaikka yksikään näistä 11 artikkelista ei sisältänyt otsikkotasolla rikostematiikkaa, niiden aiheet näyttäisivät olleen rikostemankin kannalta relevantteja.

Kotimaisen ja kansainvälisen tutkimuksen erot heijastavat osaksi sitä, että angloamerikkalainen yhteiskunta korostaa rikollisuuden ja rikosoikeuden tulkintakehystä voimakkaammin kuin pohjoismaiset yhteiskunnat. Mutta havainnot heijastavat myös sitä, että suomalainen nuorisotutkimus ja yleisesti nuorten ongelmia käsittelevä tutkimus ei ole hahmottanut nuorten rikoskäyttäytymistä keskeisenä tutkimuskohteena. Vastaavasti kriminolo-

ginen tutkimus on maassamme ylipäättään heikosti resursoitu sekä yliopistoissa että sektoritutkimuksen piirissä.

Rajauksia

Tässä selvityksessä on rajauduttu tarkastelemaan nuorten tekemää rikollisuutta ja sen suhdetta syrjäytymiseen. Rikosten uhriksi joutuminen on aika-
taulusyistä jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Kriminologisesta tutkimuksesta tiedetään, että rikosten tekeminen ja rikosten uhriksi joutuminen korreloivat voimakkaasti. Rikoksen uhriksi joutumista voidaan pitää yhtenä rikollisuuden riskitekijänä.

Toinen selvityksen ulkopuolelle rajattu alue on alkoholi- ja huumeetutkimus, joka on maassamme perinteisesti vahva tutkimusalue.

Tutkimuskentän kartoituksessa opinnäytteitä ei ole systemaattisesti huomioitu.

2 NUORTEN RIKOLLISUUDEN TIETOLÄHTEET JA SEURANTAJÄRJESTELMÄT

Janne Kivivuori

Mikäli halutaan tutkia nuorten syrjäytymisen ja rikoskäyttäytymisen välistä yhteyttä, tarvitaan luotettavia rikollisuuden osoittimia. Tässä osassa kuvataan lyhyesti nuorisorikollisuuden seurantajärjestelmien tilaa maassamme. Ne muodostavat perustan rikollisuustilanteen seurannalle ja ovat samalla tutkimuksen keskeinen resurssi.

Nuorten rikollisuutta koskevat kvantitatiiviset tietolähteet voidaan karkeasti jakaa kolmeen ryhmään: viranomaistilastoihin, tutkimusrekistereihin sekä kokonaisrikollisuuden osoittimiin.

Viranomaistilastot

Keskeisiä viranomaistilastoja ovat tilastot poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta sekä syyttäjä- ja tuomioistuintilastot. Nuorten aikuisten osalta myös vankeinhoidon tilastot kuvaavat vakavaa rikollisuutta.

Myös eräät terveydenhuollon toimintaa kuvaavat tilastot sisältävät tietoja, joita voidaan pitää rikollisuuden osoittimina. Hoitoilmoitusrekisteristä ilmenee vuodeosastohoidon tarpeeseen johtanut väkivalta, mutta tämä tieto koskee lähinnä väkivallan uhreja, ei tekijöitä. Kuolemansyyrekisteristä ilmenee niin ikään väkivallan aiheuttamat kuolemat sekä huumeiden aiheuttamat kuolemat. Julkaistavat virallistilastot eivät erittele rikollisuutta niiden tekijöiden tai uhrien elinolojen mukaan. Yleensä vain sukupuoli ja ikä on eritelty.

Tutkimusrekisterit

Tutkimusta varten luodut tutkimusrekisterit perustuvat viranomaisten työssä yhteydessä tuottamiin tietoihin, joita on käsitelty ja kehitetty tutkimus- ja seurantakäyttöä varten. Näitä ovat esimerkiksi Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen Rikosten teonpiirteiden seuranta- ja tutkimusrekisteri, Rikoskäyttäytymisen riskitekijät -hankkeen rekisteri sekä Henkirikollisuuden

seurantajärjestelmä⁴. Tutkimusrekistereille on ominaista, että ne sisältävät huomattavasti yksityiskohtaisempaa tietoa kuin julkaistavat virallistilastot. Samoja yksilöitä seuraavissa pitkittäistutkimushankkeissa (ks. luku 5) voidaan yhdistellä rekisteritietoja seurattavilta yksilöiltä tai heidän perheiltään suoraan saatuihin tietoihin.

Sekä julkaistavien viranomaistilastojen että erillisten tutkimusrekisterien rajauksena on, että niihin sisältyvät pääsääntöisesti vain viranomaisten tietoon tulleet rikokset ja selvitettyjen rikosten osalta myös eräitä perustietoja tekijästä. Viranomaisten tietoon tulee kuitenkin vain pieni osa rikoksista, etenkin kun puhutaan nuorille tyypillisestä massarikollisuudesta. Jos halutaan tutkia kokonaisrikollisuutta, tarvitaan rekisterilähteiden lisäksi myös kyselymenetelmään perustuvaa kokonaisrikollisuuden tutkimusta.

Kokonaisrikollisuuden osoittimet

Kolmannen keskeisen kvantitatiivisen tietolähteen muodostavat kyselytutkimukset, joilla mitataan ja tutkitaan kokonaisrikollisuutta. Siinä missä viranomaislähteet sisältävät vain viranomaisten tietoon tulleen rikollisuuden, kokonaisrikollisuustutkimus tutkii myös tekoja, jotka eivät ole tulleet minkään viranomaisen tietoon. Seuraavassa tarkastellaan lähemmin kokonaisrikollisuuden osoittimia ja niiden tilaa maassamme.

Kokonaisrikollisuustutkimus nojaa kahteen tutkimusmenetelmään: itse ilmoitetun rikollisuuden tutkimukseen ja uhritutkimukseen. Itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyissä vastaajilta kysytään heidän itse tekemistään rikoksista, uhritutkimuksissa sen sijaan kysytään rikoksen uhriksi joutumisesta. Osa järjestelmistä yhdistää molempia kysymystyyppejä.

Kokonaisrikollisuustutkimus alkoi Suomessa 1962, kun OPTL:n edeltäjä, Kriminologinen tutkimuslaitos, toteutti 1962 niin sanotun kutsuntatutkimuksen. Seuraavan järjestelmän alkua saatiin odottaa 30 vuotta: 1992 maamme osallistui ainoana pohjoismaana kansainväliseen nuorisoriikollisuuskyselyyn. Vuonna 1995 käynnistettiin kansalliset Nuorisoriikollisuuskyselyt (Salmi 2008b). Vuodesta 2001 alkaen Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kouluterveyskyselyssä on ollut rikollisuutta käsitteleviä kysymyksiä. Vuonna 2006 Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos elvytti kutsuntatutkimusten sarjan (Salmi 2008a).

Taulukossa 1 on kuvattu keskeiset nuorten kokonaisrikollisuuden osoittimet. Näiden ohella on syytä erikseen mainita lapsiuhritutkimus (Ellonen

⁴ Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä on Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen, Poliisiammattikorkeakoulun ja sisäasiainministeriön poliisiosaston yhteisesti ylläpitämä järjestelmä.

ym. 2008), joka käsittelee valtaosin lasten ja nuorten joutumista rikosten uhriksi, mutta joka sisältää jonkin verran tietoa myös rikosten tekemisestä.

Nuorten kokonaisrikollisuuden osoittimiin sisältyy suhteellisen paljon tietoa nuorten taloudellisista ja sosiaalisista oloista. Käytettävissä olevat muuttujat on kuvattu taulukossa 1. Tämän tutkimusresurssin avulla tehtyä, syrjäytymistä käsittelevää tutkimusta on käsitelty esimerkkien kautta luvuissa 3 ja 4. Esimerkeissä on osin kyse myös aineistojen tutkimuspotentiaalin kuvaamisesta.

Taulukko 1 Suomalaiset kokonaisrikollisuuden osoitinjärjestelmät (itse ilmoitetun rikollisuuden tutkimus): järjestelmän peruspiirteet ja syrjäytymisriskiä kuvaavat muuttujat^a

	Kutsunta- tutkimukset	Kansainvä- liset nuori- sorikolli- suuskyselyt	Nuorisori- kolli- suuskyselyt	Kouluter- veyskyselyt
Ylläpitäjä	OPTL	OPTL	OPTL	THL
Mittausvuodet	1962 ja 2006	1992 ja 2006	1995–2008	2001–2008
Ikäryhmä	18	13–16	15–16	14–19
Aluerajaus	Helsinki	Helsinki	koko maa	koko maa
Syrjäytymisriskiä kuvaavat muuttujat				
Vanhempien ammatti	x		x	
Vanhempien koulutus				x
Vanhempien työttömyys		x	x	x
Perheen taloustilanne		(x)	x	
Perherakenne		x	x	x
Muuttaneisuus			x	
Maahanmuuttajatausta	x	x	x	
Erytisopetustarve	..		x	
Kouluarvosanat/ koulumenestys	..	(x)	x	x
Oma koulutustoive	..	x	x	..
Koulutusura pk:n jälkeen	x			(x)
Itsekontrolli		x	x	..
Sosiaalinen kontrolli		x	x	x
Kuritusväkivallan uhri		..	x	..
Muun väkivallan uhri	x	x	x	x
Muu uhrikokemus		x	x	x
Kotikieli	x	x		..
Terveystila			x	x
Mieliala			x	x
Parisuhde/seurustelusuhde	x		x	..
Työssäkäynti/osa-aikatyö	x		..	x
Päihteiden käyttö	x	x	x	x

a) Kaikki muuttujatiedot viittaavat tuoreimpaan kyselykierrokseen.

Seurantajärjestelmien perusongelma on – kenties kouluterveyskyselyä lukuun ottamatta – niiden rahoituspohjan epävarmuus. Mittaukset ovat perustuneet vaihtuville rahoituskoalitioille eikä niiden jatkuvuudesta ole varmuutta.

Jos ajatellaan nykyisten seurantajärjestelmien käyttöä nuorten rikoskäyttäytymisen ja syrjäytymisen välisen suhteen tutkimisen resurssina, voidaan nostaa esiin eräitä ongelmakohtia.

Ensinnäkin kaikki taulukon 1 järjestelmät ovat kyselyitä, joiden aineistot kerätään tavallisissa kouluissa. Niiden kohderyhmistä puuttuvat siten pitkälle syrjäytyneet nuoret, jotka eivät ole tavoitettavissa tavallisten peruskoulujen oppitunneilta. Tulevaisuudessa järjestelmien kattavuutta olisi tässä suhteessa parannettava.

Toiseksi syrjäytymistä mittaavien muuttujien kehittämiseen ja metodologiseen tutkimukseen olisi panostettava. Tavoissa, joilla mitataan nuorten asemaa sosiaalisessa kerrostumajaossa, on kehittämisen ja innovaation varaa. Myös nuorten median käyttöä koskevia kysymyksiä olisi syytä kehittää ja lisätä kyselypohjaisiin seurantajärjestelmiin (ks. luku 5).

3 TALOUDELLINEN SYRJÄYTYMINEN

Venla Salmi & Janne Kivivuori & Reino Sirén

Kriminologisen tutkimuksen kokonaisuus viittaa vahvasti siihen, että taloudellinen huono-osaisuus on rikollisuutta selittävä tekijä. Eri teorit ja tutkimukset painottavat eri tavoin ns. absoluuttista ja suhteellista huono-osaisuutta. Tutkimus on myös osoittanut, että rikosaktiivisuuden ja taloudellisen huono-osaisuuden välinen yhteys ei ole tilastoharha, joka johtuisi poliisikontrollin kohdistumisesta erityisesti huono-osaisiin.

Sosiaalisen huono-osaisuuden yhteys rikoskäyttäytymiseen on itsessään ilmiö, joka todennäköisesti vaihtelee historiallisesti ja alueittain. Suuret elintasoerot yhteiskunnan sisällä ovat merkittävämpi väkivaltaa selittävä tekijä sellaisina aikoina ja sellaisissa paikoissa, joissa tuloerot ovat hyvin suuret. Vertailevassa katsannossa voidaan todeta, että mitä korkeampi elintaso ja mitä tasaisemmin se on jakaantunut, sitä suurempi osa ”jäljellä olevan” rikoskäyttäytymisen vaihtelusta johtuu muista tekijöistä kuin taloudellisosiaalisten tekijöiden vaihtelusta. Näitä muita tekijöitä ovat erityisesti yksilöiden persoonallisuuden piirteet kuten aggressiivisuus, itsekontrollin taso ja alttius päihderiippuvuuteen, mutta myös kognitiivisten ominaisuuksien vaihtelu sekä kulttuuriset tekijät (Kivivuori 2008).

Kriminologinen tutkimus on pitkälti jättänyt taakseen näkemykset, joiden mukaan köyhyys tai taloudellinen huono-osaisuus olisi *ainoa* tai *erityisen dominoiva* rikosalttiuden vaihtelua populaatiossa selittävä tekijä. Huomio on kiinnittynyt muun muassa yksilötekijöiden ja taloudellisosiaalisten tekijöiden vuorovaikutukseen (interaktioon) sekä erilaisten valikoitumisvaikutusten ja -prosessien⁵ tutkimukseen.

Taloudellisen syrjäytymisen ja rikollisuuden yhteys tutkimuksessa

On ehkä hieman yllättävää, että maamme rikollisuustutkimuksessa taloudellisen syrjäytymisen ja rikollisuuden suhdetta ei ole käsitelty nimenomaisena temaattisena, pääotsikon tasoisena kohdennuksena. Tämä on kiinnostava havainto muun muassa siksi, että kriminaalipolitiikkamme on perinteisesti korostanut sosiaalisen huono-osaisuuden ja rikollisuuden yhteyttä.

---

⁵ Valikoitumisella tarkoitetaan tässä yhteydessä esimerkiksi sitä, että yksilökohtainen ominaisuus aiheuttaa sekä rikosalttiuden että sosiaalisen huono-osaisuuden (ks. esim. luku 5).

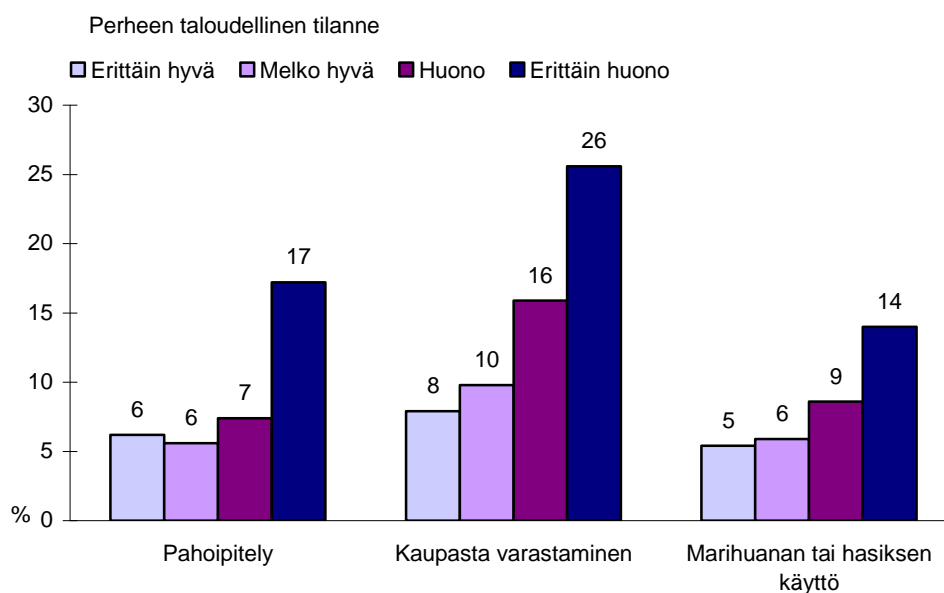
Ensivaikutelma ei kuitenkaan kerro koko totuutta. Eri rikoslajeihin kohdistuneessa tutkimuksessa ja toisaalta seurantajärjestelmien aineistojen hyödyntämisessä taloudellisen syrjäytymisen huomioiminen esiintyy keskeisenä teemana.

Myös hiljattain ilmestyneessä kriminologisen tutkimuksen yleisesityksessä kysymys taloudellisten tekijöiden roolista rikollisuuden syynä on keskeinen esitystä jäsentävä kysymyksenasettelu (Kivivuori 2008). Kansainvälisen tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että taloudellinen syrjäytyminen ja köyhyys ovat rikollisuuden syitä. Seuraavassa tätä yhteyttä on havainnollistettu Nuorisorikollisuuskyselyjen aineistojen avulla.

Taloudellinen syrjäytyminen ja nuorten rikollisuus

Perheen taloustilanne. Nuorisorikollisuuskyselyissä on selvitetty perheen taloudellisen tilanteen yhteyttä nuorten rikoskäyttäytymiseen. Nuoret arvioivat itse lomakkeessa, kuinka hyvänä he pitävät perheensä taloudellista tilannetta. Kuviossa 2 on tarkasteltu nuoren tekemien pahoinpitelyn, kaupasta varastamisen sekä marihuanan tai hasiksen käytön yleisyyttä sen mukaan, millainen perheen taloudellinen tilanne on. Mitä heikompi perheen taloudellinen tilanne on, sitä todennäköisemmin nuori on kuluneen vuoden aikana osallistunut näihin tekoihin.

Myös keväällä 2008 tehty lapsiuhritutkimus sisältää kysymyksiä sekä perheen taloudellisesta tilanteesta että nuoren omasta rikoskäyttäytymisestä. Tulokset ovat linjassa Nuorisorikollisuuskyselyn tulosten kanssa (Lapsiuhritutkimuksen perusaineisto, 2008). Mitä heikompi perheen taloudellinen tilanne on, sitä todennäköisemmin nuori on osallistunut rikoskäyttäytymiseen ja sitä todennäköisemmin hän on myös joutunut väkivallan uhriksi.

Kuvio 2 Kuluneen vuoden aikana teon tehneitä perheen taloustilanteen mukaan, % 15–16-vuotiaista 2008 (NRK-2008-perusaineisto)

Perheen talousvaikeudet ovat yhteydessä myös nuoren rikoskäyttäytymisen laaja-alaisuuteen eli siihen, kuin monentyyppisiin kiellettyihin tekoihin hän syyllistyy. Yhteys pysyy voimassa, kun muiden tekijöiden vaikutus huomioidaan analyysissä. Esimerkiksi Ellonen (2008) on todennut, että talousvaikeuksista kärsivien perheiden lapsilla oli muihin verrattuna noin kaksinkertainen riski aktiiviseen rikososallistumiseen (vähintään 25 rikosta tai kiellettyä tekoa vuoden aikana).

Helsingissä vuonna 2003 tehdyssä tutkimuksessa perheen talousvaikeuden ja toimeentulotuen tarve olivat yhteydessä vakavaan omaisuusrikollisuuteen (Kivivuori 2003, 69). Kyseisessä tutkimuksessa tarkasteltiin myös sitä, miten *nuorten itselleen asettamat sosiaaliseen asemaan liittyvät tavoitteet* olivat yhteydessä rikollisuuteen. Nuoret, jotka tavoittelivat alempaa sosiaalista asemaa kuin vanhempansa, olivat keskimääräistä rikosalttiimpia. Tarkastelu on huomion arvoisen, koska itselle asetetut koulutus- ja muut tavoitteet todennäköisesti välittävät objektiivisten taustojen vaikutusta toteutuvaan sosiaaliseen asemaan.

Perheen toimeentulovaikeudet voivat myös välillisesti edesauttaa syrjäytymistä, jos nuoren on hakeuduttava osa-aikatyöhön koulunkäynnin ohella. Kouvonon (2001) totesi tutkimuksessaan, että erilaiset ongelmakäyttäytymisen muodot ovat työssä käyvillä koululaisilla yleisempiä kuin työssä käymättömillä (Kouvonon 2001).

Vanhempien työttömyyden yhteys nuorten rikoskäyttäytymiseen ei ole yhtä selkeä kuin perheen taloudelliseen tilanteeseen liittyvät tulokset, kun tarkastellaan Nuorisoriikollisuuskyselyiden ja Lapsiuhritutkimuksen aineis-

toja. Lapsiuhritutkimuksessa vanhempien työttömyys yhdistyy bivariaattitason tarkastelussa nuoren aktiivisempaan rikoskäyttäytymiseen, mutta väkivallan uhriksi joutumisen kannalta äidin työttömyys näyttäisi jopa toimivan suojaavana tekijänä. Nuorisoriikollisuuskyselyn perusteella tehty tarkastelu ei osoita vanhempien työttömyydellä olevan yhteyttä nuoren rikoskäyttäytymiseen mallissa, kun muun muassa perheen taloudellinen tilanne on vakioitu (Salmi 2005). Vaikka työttömyys usein heikentää perheen taloudellista tilannetta, se saattaa lisätä perheen lasten sosiaalista kontrollia vanhemman lisääntyneen läsnäolon muodossa ja näin ehkäistä lasten rikoskäyttäytymistä.

Valtakunnallisessa Pojasta mieheksi -seurantatutkimuksessa on todettu vanhempien *alhaisen koulutustason* lisäävän poikien todennäköisyyttä syyllistyä perinteisiin rikoksiin 16–20-vuotiaina. Vanhempien koulutustason merkitys korostui selittäjänä verrattaessa useita rikoksia tehneitä nuorukaisia lainkuuliaisiin. Tutkimuksessa kontrolloitiin muun muassa se, oliko nuorella esiintynyt käytöshäiriöitä tai hyperaktiivisuutta 8 vuoden iässä (Sourander ym. 2006). Tutkimuksessa rikoksiin syyllistymistä on mitattu poliisin tietoon tulleilla rikoksilla, joten se täydentää kokonaisrikollisuuskyselyjen tuloksia.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että taloudellisen syrjäytymisen ja rikoskäyttäytymisen yhteys on epäilyksen ulkopuolella niin koti- kuin ulkomaisen tutkimuksenkin valossa. Lisää tutkimusta kaivattaisiin mahdollisesti vanhempien työttömyyden erilaisista vaikutuksista lasten rikollisuuteen sekä toisaalta köyhyyden ja rikollisuuden mahdollisista epälineaarista yhteyksistä.

4 SOSIAALINEN SYRJÄYTYMINEN

Venla Salmi & Janne Kivivuori & Reino Sirén

Runsas tutkimuskirjallisuus osoittaa, että sosiaalisten siteiden ja sosiaalisen kontrollin heikkeneminen tai niitä harjoittavista instituutioista irtautuminen kasvattavat riskiä syyllistyä rikoksiin (esim. Akers 2000, 71–98; Kivivuori 2008, 186–218). Sosiaalinen syrjäytyminen on usein yhteydessä taloudelliseen syrjäytymiseen, mutta se voi olla myös riippumatonta tästä. Nuori voi toisin sanoen olla sosiaalisesti syrjäytynyt, vaikkei tule taloudellisesti huono-osaisesta perheestä.

Sosiaalinen kontrolli voi olla virallista, instituutioiden ja viranomaisten harjoittamaa kontrollia tai epävirallista, yhteisöllistä ja lähisuhteissa tapahtuvaa kontrollia. Rikollisuudelta suojaavia tekijöitä ovat sosiaalisen kontrollin lisäksi myös muunlainen yhteisöllisyys kuten sosiaalinen tuki, merkitykselliset ihmissuhteet ja luottamus toisia ihmisiä kohtaan. Yksilön kannalta keskeisiä instituutioita ovat perhe, muut lähisuhteet, koulu, kulutus ja työelämä. Kokonaisuudesta voidaan käyttää käsitettä sosiaalinen pääoma (Salmi 2005).

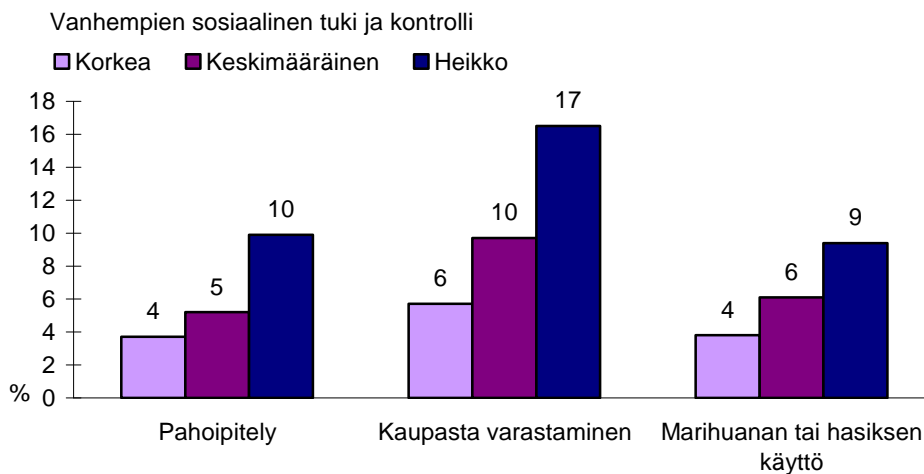
Sosiaalisen syrjäytymisen ja rikollisuuden yhteys tutkimuksessa

Sosiaalisen pääoman puutteen ja rikoskäyttäytymisen yhteyttä on tutkittu suomalaisten nuorten keskuudessa (Salmi 2005; Salmi & Kivivuori 2006). Analyseissä tutkittiin sosiaalisen tuen ja kontrollin yhteyttä aktiiviseen rikoskäyttäytymiseen, joka määriteltiin niin, että nuori oli tehnyt vähintään 5 kiellettyä tai rikollista tekoa tutkimushetkeä edeltävän vuoden aikana. Sosiaalisen pääoman tekijöistä merkittävimmäksi rikoskäyttäytymisen kannalta nousi vanhempien tuki; puutteellinen vanhempien tuki oli yhteydessä lisääntyneeseen rikoskäyttäytymisen riskiin. Muista sosiaalisista tekijöistä perheen hajoaminen, heikko opettajien kontrolli ja heikko luottamus toisia ihmisiä kohtaan kasvattivat rikoskäyttäytymisen riskiä.

Sosiaalista pääomaa on tutkittu Suomessa myös koulutasolla (Ellonen ym. 2008). Vuosien 2000/2001 ja 2002/2003 valtakunnallisista kouluterveyskyselyistä seuloittiin esille ne koulut, joissa oppilaiden rikoskäyttäytymisen ja masentuneisuuden taso olivat joko poikkeuksellisen korkealla tai matalalla tasolla, kun taustatekijät oli vakioitu. Kun näitä kouluja tarkasteltiin tarkemmin, havaittiin että koulut erosivat toisistaan myös sosiaalisen pääoman suhteen. Sosiaalisen pääoman osa-alueina tutkittiin vanhempien, opettajien ja asuinalueen tukea ja kontrollia sekä sosiaalista tukea koulutovereil-

ta, läheisiltä ystäviltä ja koulun muilta aikuisilta. Tukea mitattiin kysymällä muun muassa, missä määrin vanhemmat, opettajat ja toverit kuuntelevat, kannustavat ja auttavat. Sosiaalista kontrollia koskevat kysymykset käsittelivät esimerkiksi opettajien kykyä valvoa järjestystä koulussa ja välitunneilla sekä kodin ja koulun välistä yhteistyötä. Kouluissa, joissa oli vähän rikoskäyttäytymistä ja masentuneisuutta, oli runsaasti sosiaalista pääomaa. Erot koulujen välillä eivät kuitenkaan olleet erityisen suuret, mikä kertonee suomalaisen koulujärjestelmän tasa-arvoisuudesta. Tutkimuksessa havaittiin, että korkea sosiaalinen pääoma, kuten opettajien ja koulukavereiden tuki, näytti vaikuttavan myös niihin nuoriin, jotka itse kokivat puutteita sosiaalisessa pääomassaan. Koulu yhteisön sosiaalinen pääoma saattaa siis vaikuttaa positiivisesti nuoren hyvinvointiin, ilman että nuori itse kokee nauttivansa korkeasta sosiaalisesta pääomasta tai tuntee kärsivänsä tuen puutteesta.

Vuoden 2008 Nuorisoriikollisuuskysely sisältää vanhempien sosiaalista kontrollia ja tukea kartoittavan mittarin, jonka avulla voidaan tarkastella perheen sosiaalisen kontrollin yhteyttä rikoskäyttäytymiseen. Kuviossa 3 on tarkasteltu pahoinpitelyn, kaupasta varastamisen ja marihuanan tai hasiksen käytön yleisyyttä sen mukaan, missä määrin nuori saa vanhemmiltaan tukea ja kontrollia. Mitä heikompaa nuoren saama tuki ja kontrolli ovat, sitä todennäköisemmin hän on kuluneen vuoden aikana tehnyt rikos- tekoja.

Kuvio 3 Kuluneen vuoden aikana teon tehneitä vanhempien sosiaalisen kontrollin ja tuen mukaan, % 15–16-vuotiaista 2008 (NRK 2008 perusaineisto)

Nuorten *perherakenteen* yhteys nuoren rikoskäyttäytymiseen on havaittu sekä Nuorisoriikollisuuskyselyissä että Lapsiuhritutkimuksessa. Ydinperhemuoto näyttää suojaavan nuorta rikoskäyttäytymiseltä. Osittain vaikutus voi liittyä ydinperheen korkeampaan sosiaaliseen kontrolliin, mutta ydin-

perheen suojaava vaikutus on havaittavissa myös silloin kun vanhempien kontrolliin liittyvät muut tekijät vakioidaan analyysissä (Salmi 2005; Ello-nen 2008).

Lapsuuden perhemuoto heijastuu pitkälle aikuisuuteen. Pohjois-Suomen 1966 syntymäkohorttiin perustuvassa tutkimuksessa havaittiin, että niillä miehillä, joiden huoltajana 0–14 ikävuosina oli vain äiti, oli lähes 8-kertainen riski syyllistyä toistuvasti väkivaltarikokseen 15–32 vuoden iässä niihin miehiin verrattuna, jotka olivat syntymästään 14-vuotiaaksi täysperheen jäseniä (syntynyt aviolapsena, vanhemmat elossa ja asuvat yhdessä). Miesten, joiden vanhemmat olivat eronneet ennen pojan 14 ikävuotta, riski toistuvaan väkivaltaan oli kaksinkertainen (Koskinen ym. 2001). Kun perhe-taustaltaan huono-osaisiksi määriteltiin muussa kuin täysperheessä kasva-neiden lisäksi ne, joiden perheessä oli esiintynyt sairautta tai työttömyyttä, niin todettiin, että huono-osaisiksi luokitelluista miehistä oli 22 vuoden ikään mennessä 9,0 %:lle tullut rikosrekisterimerkintä. Rikoksen uusijoita heistä oli 4,2 %. Muiden, perhetaustaltaan ”normaalien” nuorten miesten joukossa vastaavat osuudet olivat 4,0 % ja 1,3 %. (Rantakallio ym. 1992.) Saman suuntainen perherakenteen ja rikoskäyttäytymisen yhteys on todettu Pojasta mieheksi -seurantatutkimuksessa (Sourander ym. 2006).

Joissain tapauksissa sosiaalinen yhteisö voi myös olla yhteiskunnasta syrjäytymistä lisäävä loukku (Salmi 2006). Sosiaalisesti tiivis yhteisö voi pitää jäsenensä kiinni työttömyyden, päihdeongelmien ja rikollisuuden pa-rissa, josta on erittäin vaikea ponnistaa pois. Tämän kaltaisissa yhteisöissä saatetaan myös väheksyä tai vastustaa yhteiskunnan virallista kontrollia ja sanktioita.

Media, syrjäytyminen ja rikollisuus

Median, syrjäytymisen ja rikoskäyttäytymisen väliset yhteydet ovat nous-seet esiin muun muassa viimeaikaisten kouluampumisten johdosta. Niissä on kyse epidemian luonteisesta rikoskäyttäytymisestä, jossa uusia tekoja mallinnetaan aiempien pohjalta ja jossa teon yhtenä tavoitteena on julki-suuden saaminen (Kivivuori 2007). Tieto aiemmista vastaavista teoista, niiden tekotavoista ja niitä motivoivista retoriikoista leviää sekä uuden että vanhan median kautta.

Kaiken kaikkiaan median, syrjäytymisen ja rikollisuuden väliset yhtey-det ovat monimutkaisia ja sisältävät eri suuntiin vaikuttavia tekijöitä. Nuoret voivat syrjäytyä uusien ja perinteisten medioiden käytöstä, mikä haittaa heidän pärjäämistään modernissa tietoyhteiskunnassa ja voi siten lisätä myös rikosriskiä. Rutiinitoimintojen tasolla medioiden käyttö, esimerkiksi

television tai internetin seuraaminen, voi vähentää julkisten tilojen massa-rikollisuutta, jos nämä mediat sitovat kodin vaikutuspiiriin.

Toisaalta väkivaltaisten mediasisältöjen seuraamisen on todettu lisäävän aggressiivisuutta nuorissa, joilla on muista syistä syntynyt alttius rikoskäyttäytymiseen. Yhteyttä on jonkin verran tutkittu myös Suomessa (Viemerö 1996; Kivivuori 2004). Silti aiheesta tarvittaisiin lisää tutkimusta, huomioiden myös median käytön ja sen vaikutusten mahdolliset yhteydet nuoren sosiaaliseen ja taloudelliseen asemaan. Väkivaltaisten tietokonepelien vaikutusta nuoriin olisi niin ikään tutkittava nykyistä enemmän (Oikeusministeriö 2009, 95–96). Nuorten rikoskäyttäytymistä mittaaviin kyselyjärjestelmiin tulisi liittää median käyttöä sekä rikospelkoja tarkastelevia kysymyksiä.

5 YKSILÖKOHTAISET OMINAISUUDET, SYRJÄYTYMINEN JA RIKOLLISUUS

Mikko Aaltonen & Janne Kivivuori

Yksilöiden välisiä eroja rikoskäyttäytymisessä selittävät paitsi heidän sosiaalinen ja taloudellinen asemansa myös yksilökohtaiset ominaisuudet. Nämä voidaan karkeasti jakaa ei-kognitiivisiin persoonallisuuspiirteisiin ja kognitiivisiin ominaisuuksiin. Rikoskäyttäytymiselle altistavia yksilön persoonallisuuden piirteitä ovat muun muassa aggressiivisuus, impulsiivisuus, alhainen itsekontrolli ja negatiivinen emotionaalisuus. Kognitiivisista tekijöistä voidaan mainita kognitiiviset kyvyt sekä lukihäiriöt. Tässä jaksossa luodaan viitteellinen katsaus tutkimukseen ja hankkeisiin, joissa on voitu ja voidaan tarkastella yksilökohtaisia ominaisuuksia rikollisuuden syinä. Tarkastelu ei ole kattava.

Rikoskäyttäytyminen voidaan karkeasti jakaa kahteen perustyyppiin, nuoruuteen rajoittuvaan (*adolescence limited*) ja läpi elämänkaaren kestävään (*life-course persistent*) rikollisuuteen (Moffitt 1993). Nuoruuteen rajoittuvan rikollisuuden erityispiirre on se, että sitä selittävät suurelta osin ympäristötekijät, kuten rikollinen kaveripiiri. Osa nuorisoriikollisuudesta voidaan nähdä normatiivisena nuoruuteen kuuluvana ilmiötä, joka nähdään osana nuoruutta ja kehitysprosessia. Elämänkaaren läpi jatkuvaa rikoskäyttäytymistä selitettäessä on kuitenkin havaittu pysyvien yksilötekijöiden voimakas vaikutus. Yksilökohtaiset alttiudet ovat tavallaan ydin, joka kutsuu esiin sosiaalisia reaktioita ja johtaa kumulatiiviseen huono-osaisuuteen, mikä vaikeuttaa rikosuralta poistumista. Varhain alkava (early onset) rikoskäyttäytyminen ennustaa elämän läpi jatkuvaa rikosuraa (ks. esim. Haapasalo 2006).

Tutkimuksissa on havaittu, että pysyvien yksilötekijöiden, kuten persoonallisuuden ja kognitiivisten kykyjen vaikutus rikollisuuteen vaihtelee elämänkaaren eri vaiheissa. Vaikutus on suurimmillaan lapsuudessa, pienimmillään murrosiässä, ja kasvaa taas iän myötä murrosiän jälkeen (Jokela 2006). Tämä havainto on linjassa edellä mainitun rikoskäyttäytymisen tyypittelyn kanssa (Moffitt 1993). Rikollisuuden huippuvaihe teini-iässä ilmentää keskeisesti sosiaalisia ympäristövaikutteita.

Kotimaisia tutkimushankkeita

Yksilökohtaisten ominaisuuksien suhdetta rikollisuuteen voidaan tarkastella poikkileikkausaineistoilla, mutta parhaat edellytykset kausaalisuhteiden todentamiseen saadaan pitkittäisaineistoilla. Maassamme yksilökohtaisten

ominaisuuksien ja rikollisuuden yhteyttä on eniten tutkittu psykologian, psykiatrian ja terveystutkimuksen piirissä tehtyjen pitkittäistutkimusten yhteydessä. Näissä tutkimuksissa on seurattu ikäkohortteja (esim. Jyväskylä 1959, Oulu 1966 ja 1986, Turku 1981, Tampere 1983), osassa syntymästä saakka, osassa kouluiästä alkaen. Turun Lapsi- ja nuorisotutkimuskeskus on 2007 aloittanut uuden merkittävän pitkittäistutkimuksen, joka seuraa Varsinais-Suomessa syntyvää kokonaiskohorttia.

Kriminologisen tutkimuksen piirissä suomalaisia rekisteriaineistoja on hyödynnetty suhteellisen vähän. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos aloitti vuoden 2007 lopussa Suomalaisen rikoskäyttäytymisen riskitekijät -tutkimushankkeen, jonka tavoitteena on tutkia yksilöllisten ja sosiaalisten riskitekijöiden vaikutusta väestötasolla. Tämän hankkeen ensiraportissa on tutkittu väkivaltakäyttäytymisen riskitekijöitä (Aaltonen ym. 2008). Aineiston analyysia jatketaan seuraavassa vaiheessa tutkimalla rikollisuuden ylisukupolvista siirtymistä sekä persoonallisuuspiirteiden ja kognitiivisten kykyjen vaikutusta rikollisuuteen. Hankkeen odotetaan lisäävän tietoa syrjäytymisestä rikollisuuden syynä, sekä mahdollisesti myös rikollisuudesta syrjäytymisen syynä. Rekisteriaineistojen etuna on niiden kattavuus. Mukana ovat myös ne, joita ei tavoiteta kyselytutkimuksilla.

Esimerkkejä suomalaisista pitkittäistutkimuksista

Jyväskylä Longitudinal Study of Personality and Social Development

- Lapsesta aikuiseksi -pitkittäistutkimus, vuonna 1959 syntyneet
- Jyväskylän yliopisto

Northern Finland Birth Cohort Study

- Pohjois-Suomen syntymäkohorttitutkimukset, vuosina 1966 ja 1986 syntyneet
- Oulun yliopisto

Longitudinal "From a Boy to a Man" Birth Cohort Study

- Pojasta mieheksi -pitkittäistutkimus, vuonna 1981 syntyneet
- Turun yliopisto

Stress development and mental health. A prospective follow-up study of adolescents.

- Tamperelaisnuorten mielenterveys -seurantatutkimus, aloitettu 1983 16-vuotiailla, seurantamittaukset 22- ja 32-vuotiaina
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Hyvän kasvun avaimet

- Alkava hanke: Varsinais-Suomessa vuoden sisällä syntyvä noin 4 700 lapsen kokonaiskohortti (2007–2009)
- Turun lapsi- ja nuorisotutkimuskeskus (Turun yliopisto)

Käyttäytymisgenetiikka

Kriminologiassa on runsaasti näyttöä siitä, että yksilön suhteellisen vakaa persoonallisuus on eräs rikoskäyttäytymisen riskiin vaikuttava tekijä. Eri tutkimussuuntaukset painottavat eri tavoin sitä, mistä nuo vakaat piirteet johtuvat. Osin ne heijastavat varhaisia ympäristövaikutuksia, osin yksilön perimää.

Perimän vaikutusta käyttäytymiseen tutkiva käyttäytymisgenetiikka on viime vuosina kokenut renessanssin sekä kansainvälisesti että Suomessa (Keltikangas-Järvinen 2006; kriminologian osalta ks. Jokela 2006 ja Kivi-vuori 2008, 111–120). Alan tutkimusten perusteella arvioidaan, että antisosiaalinen käyttäytyminen selittyy osin perityn temperamentin kautta, joskin perittyjen alttiuksien vuorovaikutus ympäristötekijöiden kanssa on kompleksinen.

Tietyllä temperamentilla varustetut yksilöt voivat hakeutua ympäristöihin, jotka avaavat rikostilaisuuksia tai käynnistävät rikollisuuden sosiaalista oppimista. Esimerkiksi rikosalttiuden korrelaatio kavereiden rikollisuuden kanssa ei johdu vain siitä, että yksilö oppii kavereiltaan rikoskäyttäytymistä, vaan myös siitä, että samanlaisilla yksilökohtaisilla alttiuksilla varustetut yksilöt hakeutuvat toistensa kavereiksi, tai päätyvät toistensa kavereiksi muiden torjuessa heidät seurastaan.

Varhaiset ympäristövaikutukset

Myös varhaisten ympäristövaikutteiden rooli rikoskäyttäytymisen selittämisessä on ollut tutkijoiden mielenkiinnon kohteena viime vuosina. Ympäristövaikutteet alkavat jo ennen lapsen syntymää. Esimerkiksi äidin päihitteiden käyttö lisää syntyvän lapsen rikosalttiutta (ks. esim. Haapasalo 2006; Räsänen ym. 1999). Syntymän jälkeisten ympäristöolojen vaikutus rikosalttiuteen toteutuu vuorovaikutuksessa yksilön temperamentin ja tilaisuusrakenteen kanssa. Suomessa muun muassa Jyväskylän pitkittäistutkimus on tuottanut paljon merkittävää tietoa sekä syrjäytymisriskiä että rikosalttiutta lisäävistä ja siltä suojaavista tekijöistä. Esimerkiksi varhaiset perheolosuhteet nousevat myöhempää rikoskäyttäytymistä selittäväksi tekijäksi. Turun kohorttitutkimuksessa on todettu lapsuusiän käytösongelmien ja hyperaktiivisuuden vaikutus myöhempään alkoholinkäyttöön ja alkoholin käyttöön liittyviin rikoksiin (Niemelä 2008). Lapsikeskeinen vanhemmuus, hallitut juomatavat, lasten valvonta ja ruumiillisista rangaistuksista pidättäminen puolestaan lisäävät lasten sopeutumista yhteiskunnan nor-

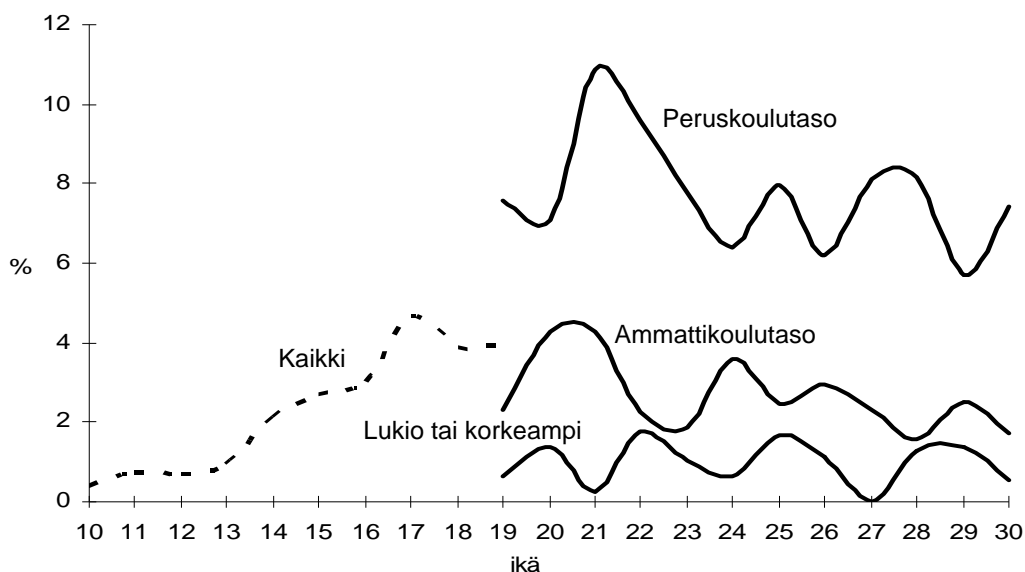
meihin (Pulkinen ym. 2002). Eri riskitekijöiden kasaantuminen samoille yksilöille lisää edelleen heidän alttiuttaan rikoskäyttäytymiseen.

Jyväskylän pitkittäistutkimuksessa on tehty merkittävä havainto varhaislapsuuden tekijöiden ja myöhemmän elämän ongelmien yhteydestä: muun muassa lapsen varhainen aggressiivisuus, ongelmat perheessä ja ystävyysuhteissa, sopeutumisongelmat koulussa ja heikko koulumenestys ennustavat miesten pitkäaikaistyöttömyyttä ja rikollisuutta. Tämän lisäksi on havaittu, että myöhemmän elämän ongelmat, samoin kuin varhaiset riskitekijät, kasaantuvat samoille henkilöille, toisin sanoen ennustavat syrjäytymistä (Rönkä 1999). Havainto puoltaa varhaista puuttumista rikoskäyttäytymiseen sekä osoittaa, että rikosalttiuden ehkäiseminen on myös syrjäytymisen ehkäisyä.

Koulutus ja rikollisuus

Yksilön koulutus- ja ammattiura heijastavat sekä sosiaalisia taustoja että yksilön henkilökohtaisia ominaisuuksia. Koulutuksen ja rikollisuuden välillä on havaittu varsin selkeä yhteys, jota seuraavassa on havainnollistettu eräiden OPTL:n tutkimusaineistojen avulla.

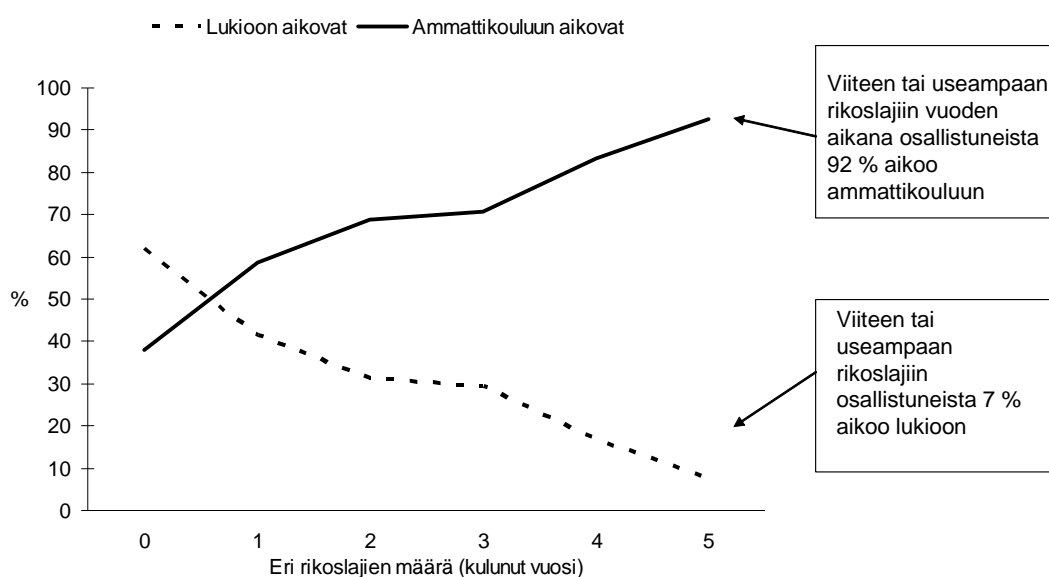
Riski syyllistyä pahoinpitelyrikokseen vaihtelee voimakkaasti koulutustason mukaan (Aaltonen ym. 2008). Kuviossa 4 miehet ovat ensin yhtenä ryhmänä 19. ikävuoteen asti, sen jälkeen heidät on jaettu kolmeen koulutusryhmään: peruskoulun suorittaneisiin, ammattikoulun suorittaneisiin ja lukion tai korkeamman koulutuksen suorittaneisiin.

Kuvio 4 Pahoinpitelyrikokseen syylliseksi epäiltyjä miehiä iän ja koulutuksen mukaan, % (Rikoskäyttäytymisen riskitekijät -aineisto / OPTL)

Tarkastelusta nähdään, että pelkän peruskoulun suorittaneista noin 6–10 prosenttia on syyllistynyt pahoinpitelyyn, joka tuli poliisin tietoon. Sen sijaan ammattikoulutuksen tai lukiotasoisin koulutuksen suorittaneista pahoinpitelyyn syyllistyneiden osuus on selkeästi alempi.

Kuviossa 4 havaittava ilmiö on idullaan jo peruskoulupopulaation sisällä (Aaltonen & Kivivuori 2007; Kivivuori 2008, 120–123). Aktiivisesti rikoksia tekevät nuoret tähtäävät useimmiten ammatilliseen koulutukseen tai työelämään, kun taas vähän rikoksia tekevät tähtäävät useimmiten lukioon (kuvio 5).

Kuvio 5 Peruskoulun jälkeinen koulutussuuntautuminen (%) sen mukaan, kuinka laajalajaisesti osallistui rikoskäyttäytymiseen (ISRD-2006 -aineisto / OPTL)

Rikosalttiuden ja koulutustason yhteys ei tyhjene tai selity kokonaan vanhempien koulutuksen vastaavalla tasolla. Tähän viittaa muun muassa se, rikosalttius on koholla erityisesti nuorilla, jotka tavoittelevat alempaa ammattiasemaa kuin vanhempansa (Kivivuori 2003). Itselle asetetut koulutus- ja muut tavoitteet todennäköisesti välittävät objektiivisten taustojen vaikutusta toteutuvaan sosiaaliseen asemaan.

Tutkimusten perusteella tiedetään, että rikoskäyttäytyminen käynnistää kielteisiä seurannaisvaikutuksia, kuten syrjäytymistä koulutuksesta, työelämästä ja vakaista parisuhteista. Syrjäytymisen ja rikollisuuden välinen suhde on siis keskeisesti myös rikollisuudesta syrjäytymiseen kulkeva kausaalipolku. Rikollisuuden ehkäiseminen ja rikosentorjunta ovat siten itsessään toimia, joilla syrjäytymisriskiä pienennetään – riippumatta siitä, millä spesifillä tavalla rikosalttiutta yritetään vähentää.

6 NUORTEN HENKIRIKOLLISUUS JA SYRJÄYTYMINEN

Martti Lehti

Lasten ja nuorten henkirikollisuus on Suomessa nykyisin harvinainen ilmiö. Vuosina 2003–2007 alle 15-vuotiaita henkirikoksesta epäiltyjä oli yksi (syyllistyi yhteen rikokseen) ja 15–20-vuotiaita epäiltyjä 39 (syyllistyivät 47 henkirikokseen). Tilanne muuttuu hieman, jos nuoriksi lasketaan myös 21–29-vuotiaat (142 epäiltyä ja 150 rikosta) (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, henkirikollisuuden seurantajärjestelmä). Eurooppalaisittain ja pohjoismaalaisittain myöskään nuorten aikuisten henkirikokset eivät ole Suomessa kuitenkaan yleisiä, vaan pikemminkin keskimääräistä harvinaisempia (Rikollisuustilanne 2007).

Tutkimuksia nuorten henkirikollisuudesta

Ilmiön harvinaisuus näkyy tutkimustilanteessa. Henkirikollisuuden tutkimus on maassamme keskittynyt rikollisuuden ongelmaryhmiin ja niille ominaisiin rikostyyppeihin. Nuorten henkirikollisuuden erikoistutkimus on ollut vähäistä ja nuorten aikuisten henkirikollisuuden erikoistutkimus olematonta. Tutkimuksia, joissa tavoitteena olisi ollut tutkia nimenomaan syrjäytymisen (taloudellisen tai sosiaalisen) yhteyksiä nuorten henkirikollisuuteen, ei ole toistaiseksi tehty maassamme ainuttakaan.

Suomessa on vuosina 1960–2008 julkaistu kymmenen erikoistutkimusta nuorten henkirikollisuudesta (taulukko 2). Lisäksi nuorten ja nuorten aikuisten henkirikollisuutta on sivuttu henki- ja väkivaltarikollisuuden sekä nuorisoriikollisuuden yleistutkimuksissa.

Tutkimuksen vähäisyyttä voi pitää valitettavana yksin siitä syystä, että edellytykset sille olisivat maassamme kansainvälisesti poikkeuksellisen hyvät. Henkirikosten ilmitulo- ja selvitysaste ovat erittäin korkeat ja valtaosalle henkirikoksiin syyllistyneistä 15–20-vuotiaista on jo useamman vuosikymmenen ajan tehty mielentilatutkimus. Mielentilatutkimusaineistot ovat käytettävissä tieteelliseen tutkimukseen ja sisältävät runsaasti myös muulle kuin oikeuspsykiatriselle tutkimukselle arvokkaita tietoja tekijästä, hänen taustastaan, teostaan ja siihen johtaneista tapahtumista.

Taulukko 2 Suomessa vuosina 1960–2008 tehdyt erikoistutkimukset nuorten henkirikollisuudesta

A1	Hagelstam, Camilla & Häkkänen, Helinä (2006). Adolescent homicides in Finland: Offence and offender characteristics. <i>Forensic Science International</i> 164, 110–115.
A2	Hagelstam, Camilla (2007). Adolescent homicides in Finland: offence and offender characteristics. Helsingin yliopisto, psykologian laitos. Lisensiaatintyö. Julkaisematon.
A3	Häkkänen, Helinä & Hagelstam, Camilla (2003). Nuoret henkirikosten tekijöinä: viime vuosien kehityspiirteet ja niiden taustat. <i>Rikostutkimus</i> 2002, 31–40. http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/files/Rikostutkimus_2002/\$file/Rikostutkimus_2002.pdf
B	Helsten, Pentti & Katila, Olavi (1965). Murder and other homicide by children under 15 in Finland. <i>Psychiatric Quarterly (Supplement)</i> 39, 54–74.
C	Kaipainen, Markku (1996). Nuorten vakava väkivalta. Vertaileva 15–22-vuotiaita mielentilatutkimuksessa olleita ja psykiatriseen avohoitoon hakeutuneita nuoria miehiä koskeva tutkimus. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 8/96. HYKS psykiatrian klinikka, oikeuspsykiatrian yksikkö, Vammala.
D1	Lehti, Martti (2007). Nuoret ja henkirikollisuus 1980–2004. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 78, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki. http://www.optula.om.fi/39841.htm .
D2	Lehti, Martti (2006). Nuorten henkirikokset 1980–2004. Teoksessa Janne Kivi-vuori ja Päivi Honkatukia (toim.): Nuorisirikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, Helsinki, 57–96. http://www.optula.om.fi/uploads/tk675xrx2q3.pdf
E	Peltola, Marja (2004). Veri on vettä sakeampaa? Nuoren henkirikoksentekijän perhesuhteiden merkitys ja muutokset vankeuden myötä. Humanistinen ammattikorkeakoulu, Suolahden koulutusyksikkö. Opinnäytetyö. Julkaisematon. https://pro.humak.edu/humakpro/humak/149071/opinnäytetyo.doc
F	Santtila, Pekka & Haapasalo, Jaana (1997). Neurological and psychological risk factors among young homicidal, violent and non-violent offenders. <i>Homicide Studies</i> , 1, 234–253.
G	Säävälä, Hannu (2001). Isänsä surmannut poika – psykiatrinen tutkimus. <i>Acta Universitas Ouluensis D</i> 657. Oulun yliopisto, Oulu. http://herkules oulu.fi/isbn9514265645/isbn9514265645.pdf

Pääosa viime vuosien nuorten henkirikollisuutta koskevasta kansallisesta tutkimuksesta on ollut oikeuspsykologista tai oikeuspsykiatrista (A–C, F–G). Lisäksi myös muuhun tutkimukseen on vaikuttanut kulloinenkin oikeuspsykiatrinen paradigma. Mielentilatutkimuksissa, joihin tutkimusten pääosa on perustunut, se viime kädessä määrää kerättävän aineiston sisällön, tulkinnan ja kirjauksen. Suomalaista mielentilatutkimusta varten kerättävän aineiston laajuus ja monipuolisuus lieventävät kuitenkin ongelmaa. Viime vuosien tutkimukselle on ollut ominaista myös lyhyt ajallinen perspektiivi. Tutkimuksessa on keskitytty pysyviksi, muuttumattomiksi miellettyjen väkivaltaiseen käyttäytymiseen vaikuttavien tekijöiden, erityisesti tekijän henkilökohtaisten ominaisuuksien, tutkimiseen. Nuorten henkirikollisuuteen liittyviä

muuttuvia ja yhteiskunnallisia elementtejä on käsitelty vähän ja yleensä vain tekijän perhetaustan välityksellä.

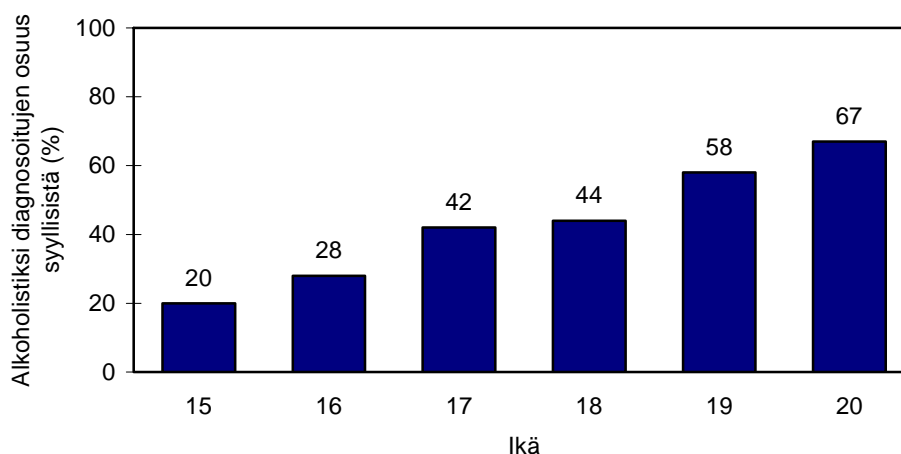
Tasoltaan maassamme viime vuosina harjoitettu nuorten henkirikollisuutta koskeva tutkimus on julkaisufoorumeilla arvioiden ollut hyvää. Pääosa tuloksista on julkaistu vertaisarvioituissa tieteellisissä julkaisuissa, kaikki oikeuspsykiatriset tutkimukset lisäksi johtavissa kansainvälisissä aikakauslehdissä. Markku Kaipaisen ja Hannu Säävälän tutkimukset ovat väitöskirjoja, Camilla Hagelstamin tutkimus hyväksytty liseniaatintyöksi Helsingin yliopistossa.

Tässä ei ole pyritty luettelemaan toistaiseksi tutkimattomia, yhteiskunnalliselta merkitykseltään tärkeitä nuorten henkirikollisuuteen liittyviä tutkimusaiheita tyhjentävästi. Mainitut teemat ovat vain esimerkkejä, vastavia yhtä tärkeitä on lukuisia.

Keskeiset tulokset

Syrjäytymisen ja nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen teoreettisia yhteyksiä käsitellään toisaalla tässä katsauksessa, seuraavassa tarkastellaan lyhyesti kansallisen nuorten henkirikollisuutta koskevan tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia.

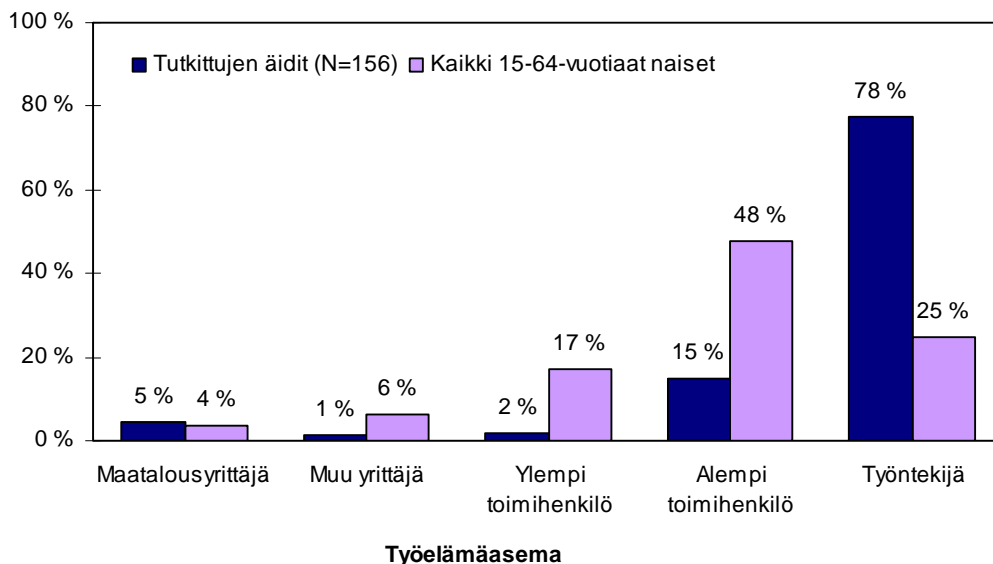
Viime vuosien tutkimuksessa painopiste on ollut nuorten henkirikollisuuden vaikuttavissa yksilöllisissä tekijöissä. Niistä tärkeimmät ovat mielenterveydelliset ongelmat ja päihteiden väärinkäyttö.

Kuvio 6 Rikoksen jälkeisessä mielentilatutkimuksessa alkoholiksi diagnosoitujen osuus vuosina 1980–2003 henkirikoksiin syyllistyneistä pojista ikäryhmittäin (Lehti 2007)

Kaipaisen mukaan keskeisin henkirikoksentehtäjiä omaisuusrikoksiin syyllistyvistä sekä rikoksiin syyllistymättömistä nuorista erottava tekijä on alkoholiriippuvuus. *Santtilan* ja *Haapasalon* mukaan korkeaa henkirikokseen syyllistymisriskiä ennustaa nuorilla parhaiten varhainen alkoholisoituminen, lapsuudessa koettu fyysinen perheväkivalta sekä varhain ilmennyt raakuus eläimiä kohtaan.

Hagelstamin, *Häkkäsen* ja *Lehden* tutkimuksissa on todettu, että valtaosaa henkirikoksiin syyllistyvistä nuorista yhdistää epäedullinen varhaislapsuuden kasvuympäristö (nimenomaan lapsuudenperheessä esiintyneet häiriötekijät: epävakaumus, hoidon laiminlyönti, päihteiden väärinkäyttö, riittävyys, perheväkivalta), varhainen häiriökäyttäytyminen (oppimis- ja käytösongelmat koulussa, pikkurikollisuus) sekä päihteiden nuorena aloitettu ongelmakäyttö. Erityisopetuksessa viime vuosien syyllisistä on ollut joka toinen, joka kolmas on otettu huostaan viimeistään teini-ikässä joko lastensuojelullisista syistä tai oman rikollisuutensa johdosta. Puolet on ollut laitostai avohoidossa mielenterveysongelmien johdosta ennen rikosta. Nuorista henkirikoksentehtäjiä 80 prosenttia on alkoholin riskikäyttäjiä. Rikosta seuranneessa mielentilatutkimuksessa puolet on diagnosoitu alkoholi-riippuvaisiksi, puolet on huumausaineiden käyttäjiä. Huomattavalla osalla myös vanhemmat tai ainakin toinen vanhemmista on ollut alkoholin ongelmakäyttäjiä. Kahdella syyllisestä kolmesta on takanaan aiempaa väkivaltarikollisuutta.

Kuvio 7 Henkirikoksiin vuosina 1980–2003 syyllistyneiden nuorten äidin työelämäasema verrattuna koko työikäiseen naisväestöön (Lehti 2007)

Moniongelmaiseen perhetaustaan yhdistyy yleensä suhteellisen matala sosioekonominen tausta. Vuosina 1980–2003 henkirikoksiin syyllistyneistä

nuorista lähes 80 prosentilla äiti oli työelämääsemaltaan työntekijä, kun työntekijöiden keskimääräinen osuus ajanjakson työikäisestä naisväestöstä oli 25 prosenttia. Nuoria yhdisti myös se, että pääosan lapsuudenperhe oli hajonnut vanhempien eroon yleensä jo epäillyn varhaislapsuudessa.

Vaikka sosiaalinen syrjäytyminen ei olekaan ollut nimenomainen tutkimusaihe yhdessäkään viime vuosien nuorten henkirikollisuutta koskevissa kotimaisissa erikoistutkimuksissa, tutkimusten perusteella on selvää, että päihteiden ongelmakäyttöön liittyvä syrjäytyminen on leimallista nuorten henkirikollisuudelle nyky-Suomessa samalla tavoin kuin vanhempien ikäryhmienkin henkirikollisuudelle.

Katvealueista

Epäkohdaksi nykytilassa voi katsoa ennen kaikkea tutkimuksen vähäisyyden, erityisesti koskien syrjäytymistä nimenomaisena tutkimuskohteena.

Jossain määrin kansallista nuorten henkirikollisuuden tutkimustamme vaivaa kuitenkin myös näkökulman kapeus. Tämä johtuu siitä, että ilmiötä on tarkasteltu voittopuolisesti oikeuspsykiatrisesta näkökulmasta käsin. Muun muassa nuorten henkirikollisuuden yhteiskunnalliset ulottuvuudet ja historialliset muutokset ovat jääneet nykytutkimuksen ulkopuolelle. Toki näitä on tarkasteltu muussa väkivaltarikollisuutta ja nuorisoriikollisuutta koskevassa tutkimuksessa.

Korkeatasoisen oikeuspsykiatrisen tutkimuksen rinnalle olisi saatava myös muista näkökulmista ilmiötä tarkastelevaa ja laajempaa aikaperspektiiviä soveltavaa tutkimusta. Uusia haasteita asettavat niin ikään uudet, aiemmin tuntemattomat rikostyytit, esimerkiksi oppilaitosjoukkomurhat, jotka eivät kaikilta osin sovi perinteisiin nuorten vakavan väkivallan selitysmalleihin. Toisaalta oikeuspsykiatrisen tutkimuksen kannalta ilmiö ei ole vielä ammennettu tyhjiin. Mielentilatutkimusten tarjoaman erinomaisen lähdeaineiston rinnalle olisi tutkimuskäyttöön saatava myös aiempaa enemmän muita aineistoja, tärkeimpänä terveydenhuollon ja sosiaalitoimen tuottamat. Yhdistämällä niistä saatava tieto mielentilatutkimuksista saatavaan mahdollisuudet selvittää rikoksentekijöiden taustaa, rikosta edeltänyttä oirehdintaa ja siihen puuttumista olisivat olennaisesti nykyistä paremmat.

Koska aiempaa tutkimusta ei juurikaan ole, yhteiskunnan kannalta tärkeitä, toistaiseksi tutkimattomia kysymyksiä on runsaasti. Yksi kiinnostava tulevaisuuden tutkimusaihe olisi esimerkiksi väkivaltaisten nuorten saaman psykiatrisen hoidon tehokkuus. Tiedossa on, että enemmän kuin puolet henkirikoksiin syyllistyvistä nuorista on ennen rikosta ollut avo- tai laitosis-

hoidossa mielenterveysongelmien johdosta. Tiedossa on myös, että huomattavassa osassa tapauksia nuori on ohjattu hoitoon vihamielisyyssaltiliuden johdosta. Viimeaikaisessa keskustelussa on kiinnitetty paljon huomiota nuorten psykiatristen palveluiden saatavuuteen, ongelmia näyttäisi olevan kuitenkin myös hoidon tehokkuudessa. Nuorten psykiatristen palveluiden kehittämisen ja niihin suunnattujen rajallisten resurssien järkevän käytön kannalta olisi tärkeää tietää, miksi henkirikoksiin syyllistyvien nuorten kohdalla hoito on epäonnistunut ja miten ryhmä eroaa niistä vihamielisyyssaltiliuden johdosta hoidetuista nuorista, joiden kohdalla hoito on tehonnut, jotka eivät myöhemmin elämässään syyllisty vakaviin väkivallantekoihin.

Toinen nuorten henkirikollisuuden ehkäisyn kannalta kiinnostava tutkimusaihe olisi henkirikokseen syyllistymisriskin tutkiminen perhetasolla. Riskiä on selvitetty hyvin tuloksien yksilötasolla, mutta ennalta ehkäisyn kannalta olennaisempaa kuin riski yksilöiden tunnistaminen, olisi kyetä tunnistamaan perheet, joissa kasvavalla lapsella on korkea riski syyllistyä henkirikokseen teini-iässä. Nykytutkimuksen pohjalta tiedämme, että varhaislapsuuden kehityksellä on suuri merkitys nuoren myöhemmälle riskille syyllistyä vakaviin väkivaltarikoksiin, mutta myös sen, että jo oirehtivaan nuoreen suunnatut toimenpiteet eivät välttämättä ole enää erityisen tehokkaita.

Tärkeä tutkimusteema olisi myös nuorten henkirikollisuuden pitkän aikavälin muutokset. Tiedämme, että nuorten henkirikollisuus on voimakkaan syklistä ja että syklien alku ja loppu ovat usein hyvinkin äkillisiä ja ulkonaisesti yllätyksellisiä. Tiedämme myös sen, että kasvusyklien aikana lisääntyvät eniten ns. normaaliperheistä tulevien nuorten tekemät rikokset. Ennalta ehkäisyn kannalta olisi tarpeellista tietää nykyistä enemmän sykeihin, nimenomaan niiden käynnistymiseen vaikuttavista tekijöistä.

7 MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTEN NUORTEN RIKOLLISUUS

Päivi Honkatukia & Hannu Niemi

Maahanmuuttajataustaisten ja muihin etnisiin vähemmistöihin luokiteltujen nuorten rikollisuus on aihe, josta käydään ajoittain vilkasta keskustelua mutta josta tutkimustietoa on olemassa suhteellisen vähän. Seuraavassa kuvataan ensin lyhyesti, mitä tutkimusta aiheesta on maassamme 2000-luvulla julkaistu. Sen jälkeen esitetään yksityiskohtaisemmin tietoja maahanmuuttajanuorten rikollisuudesta. Tavallaan maahanmuuttajan asemaa voidaan pitää syrjäytymisriskiä lisäävänä tekijänä, joten heidän rikollisuutensa kuvaaminen pureutuu itsessään syrjäytymisriskin ja rikollisuuden väliseen suhteeseen.

Suomessa 2000-luvulla tehdystä tutkimuksesta

Viranomaisten tietoon tulleen maahanmuuttajien rikollisuuden kehitystä on seurattu Suomessa Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen Rikollisuustilannevuosikatsauksissa (esim. Niemi, Honkatukia & Lehti 2008).

Juhan Iivari (2006) on tutkinut maahanmuuttajien saamien rikostuomioiden taustoja määrällisten aineistojen valossa. Etnisiin vähemmistöihin luokiteltujen nuorten rikollisuuden piirteitä ja taustoja on tutkittu myös haastattelututkimusten avulla (esim. Honkatukia & Suurpää 2007; Künnapuu 2003).

Seuraavassa tarkastellaan pääasiassa edellä mainittujen tutkimusten ja selvitysten perusteella ensinnäkin sitä, millaisen kuvan viranomaisten rikostilastot välittävät maahanmuuttajataustaisista nuorista ja heidän ongelmistaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Katsaus perustuu pääosin Päivi Honkatukian ja Leena Suurpään (2007) tutkimukseen. Hallinnon tuottamisessa rikostilastoissa etnisyyttä kuvataan pääasiassa tilastoihin päätyvän henkilön kansalaisuuden ja syntymämaan avulla. Näiden kriteerien pohjalta tehtävät erottelut kuvaavat siten väistämättä varsin karkeasti rikollisuuden ja etnisen taustan kytköksiä muihin sosiaalista asemaa kuvaaviin mittareihin, kuten sukupuoleen, ikään, koulutukseen tai ammattiasemaan.

Toiseksi kuvataan maahanmuuttajataustaisten ja etnisiin vähemmistöihin luokiteltujen nuorten rikollisuuden selittämistä toisaalta tilastollisten tutkimusten toisaalta haastattelututkimuksen (Honkatukia & Suurpää 2007) valossa. Samoin hahmotetaan, millaisia haasteita etnisiin vähemmistöihin luokitellut rikoksia tehneet nuoret asettavat rikosten ennalta ehkäisylle ja seuraamusjärjestelmälle.

Maahanmuuttajataustaisten nuorten rikollisuus viranomaistilastoissa

Valtaosa poliisin rikoksista epäilemistä henkilöistä on kansalaisuudeltaan suomalaisia. Suomessa asuvia ulkomaan kansalaisia epäillään vuosittain rikoksista väestöosuuteensa nähden noin 1,3–1,5 kertaa useammin kuin kantasuomalaisia. Kuutisen prosenttia poliisin vuonna 2007 syylliseksi epäillyistä oli ulkomaan kansalaisia (noin 39 500). Heistä runsas puolet asui Suomessa ja loput olivat turisteja tai muita Suomessa vierailleita ulkomaalaisia. (Niemi, Honkatukia & Lehti 2008, 250.)

Pohjoismaiseen vertailututkimuksen mukaan vuonna 2005 tuomion josta-kin rikoksesta saaneista 97 % oli syntynyt Suomessa, samoin kuin heidän vanhempansa. 2,9 % tuomituista oli maahanmuuttajia (ulkomailla syntyneitä, vanhemmat ulkomaalaisia) ja alle prosenti (27 henkilöä) toisen polven maahanmuuttajia (syntyneet Suomessa mutta vanhemmat syntyneet ulkomailla). Suomessa maahanmuuttajien ja heidän jälkeläistensä osuus oli huomattavasti pienempi kuin muissa Pohjoismaissa. (Carlsson & Kardell 2008, 19.)

Viranomaisten tilastoima maahanmuuttajien rikollisuus on vahvemmin jakautunut sukupuolen mukaan kuin kantasuomalaisten, eli poliisi epäilee nuoria maahanmuuttajataustaisia naisia näistä rikoksista suhteellisesti harvemmin kuin kantasuomalaisia nuoria naisia. Näin on erityisesti väkivalta- ja huumausainerikoksista epäillyillä nuorilla (ks. taulukko 3). Aikuisilla ulkomaan kansalaisilla sukupuolten väliset erot eivät poikkeakaan kantasuomalaisten vastaavista yhtä paljon.

Taulukko 3 Tyttöjen ja naisten osuus (%) kaikista eri rikoksista epäillyistä vuonna 2003, taulukoituna epäiltyjen kansalaisuuden mukaan

Ikä	0–14	15–17	18–20	21–	Kaikki naiset/tytöt	Epäiltyjen määrä
Kaikki rikokset						
Suomen kansalaiset	25,5	16,7	13,9	15,5	15,6	349 302
ulkomaan kansalaiset	21,3	14,7	10,3	13,7	13,6	21 146
Omaisuusrikokset						
Suomen kansalaiset	29,1	19,9	14,9	18,8	18,9	120 311
ulkomaan kansalaiset	22,7	16,9	14,1	20,4	19,3	8 557
Väkivaltarikokset						
Suomen kansalaiset	18,0	20,2	12,7	10,4	11,8	27 891
ulkomaan kansalaiset	15,6	11,6	3,0	10,0	9,2	2 065
Huumausainerikokset						
Suomen kansalaiset	30,8	25,2	18,9	14,0	15,6	14 441
ulkomaan kansalaiset	0	12,5	12,0	10,3	10,7	578
Rattijuopumus						
Suomen kansalaiset	4,2	7,6	9,8	9,6	9,5	22 950
ulkomaan kansalaiset	0	0	7,9	7,8	7,7	1 098

Sukupuolen lisäksi maahanmuuttajien ja kantaväestön väliset tilastoidun rikollisuuden erot voivat johtua siitä, että maahan muuttaneiden joukossa on enemmän nuoria kuin kantaväestössä (Iivari 2006, 45–46, 54–55, 62). Monissa Euroopan maissa varsinkin nuoria maahanmuuttajataustaisia henkilöitä epäillään rikoksista väestöosuuteensa nähden useammin kuin muita (Holmberg & Kyvsgaard 2003, 126–127; Albrecht 1997, 97).

Taulukossa 4 on esitetty tietoja poliisin syylliseksi epäilemistä henkilöistä iän ja kansalaisuuden mukaan vuodelta 2003. Luvut on suhteutettu kussakin ryhmässä tuhatta maassa asuvaa henkilöä kohden. Kukin epäilty on laskettu mukaan vain kerran, vaikka häntä olisi epäilty useista rikoksista. Taulukon lukuja tulkitessa on syytä pitää mielessä, että mukana ovat myös esimerkiksi turisteina rikoksia tehneet ulkomaan kansalaiset. Lähes puolet poliisin tietoon vuosittain tulleista kaikista epäillyistä ulkomaan kansalaisista oleskelee maassa väliaikaisesti. Taulukko antaa siten liioitellun kuvan rikoksista syylliseksi epäiltyjen määristä joissakin maahanmuuttajaryhmissä. Se ei siksi heijastele luotettavasti niitä rikollisuuteen liittyviä ongelmia, joita nimenomaan pitkään maassa asuneet nuoret kohtaavat.

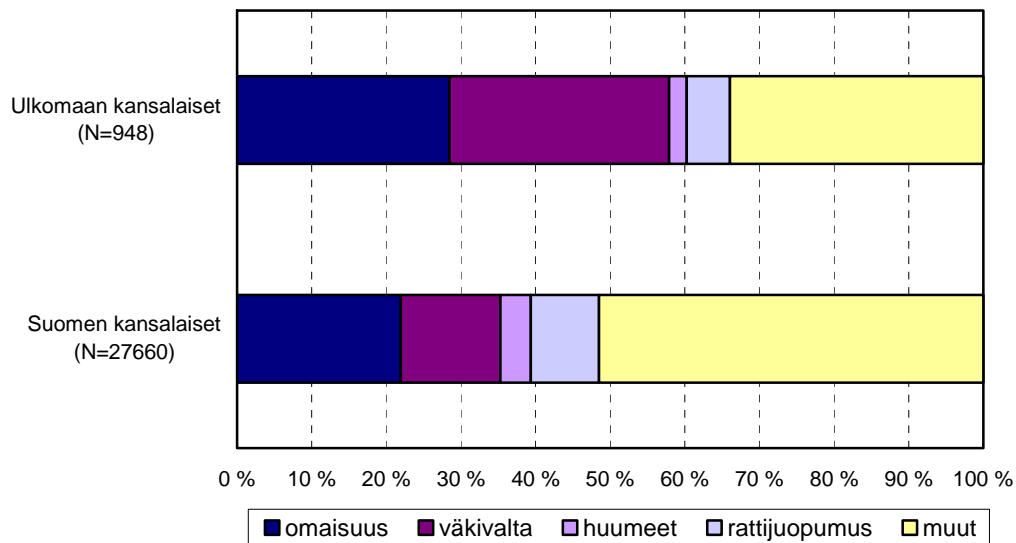
Taulukosta selviää ensinnäkin, että kantasuomalaisten ja maahanmuuttajataustaisten nuorten rikoksesta epäillyksi tulemisen riskit ovat monessa rikoslajissa varsin pieniä, joskin myös suhteellisen suuria suhdelukuja löytyy esimerkiksi väkivaltaan syylistymisessä. Toiseksi siitä käy ilmi, että 15–20-vuotiaiden ulkomaan kansalaisten riski tulla poliisin epäilemiksi varsinkin omaisuus- ja väkivaltarikoksissa on suurempi kuin Suomen kansalaisten, kun taas huumausainerikoksissa ja rattijuopumuksissa tilanne on tasaisempi, osin jopa päinvastainen (myös Iivari 2006, 66–67).

Taulukko 4 Poliisin eri rikoksiin syylliseksi epäilemät henkilöt kansalaisuuden ja iän mukaan, 1 000:ta ikäryhmäänsä kuuluva kohti, nettoluvut

	alle 15 v.		15–17 v.		18–20 v.		21–	
	Suomen kansal.	ulkomaan kansal.	Suomen kansal.	ulkomaan kansal.	Suomen kansal.	ulkomaan kansal.	Suomen kansal.	ulkomaan kansal.
Kaikki rikokset	5,5	16,5	47,5	89,4	98,8	137,6	33,8	58,2
Omaisuusrikokset	4,1	11,9	17,7	36,7	14,4	28,1	4,4	12,2
Väkivaltarikokset	0,5	2,8	8,1	31,9	11,2	35,0	3,2	8,3
Huumausainerikokset	0,0	0,0	1,7	1,4	4,1	3,8	0,6	1,1
Rattijuopumus	0,0	0,0	3,9	1,9	9,3	11,2	3,6	5,2

Omaisuus- ja väkivaltarikoksista epäiltyjen maahanmuuttajataustaisten nuorten suhteellisesti suuremmasta osuudesta kertoo myös kuvio 8, jossa

on verrattu poliisin rikoksista epäilemien 15–17-vuotiaiden ulkomaan ja Suomen kansalaisten rikollisuuden rakennetta 2003. Kuvio näyttäisi samantyyppiseltä, jos mukana olisivat kaikenikäiset epäillyt, mutta 15–17-vuotiaiden Suomen ja ”ulkomaan” kansalaisten rikollisuusrakenteet poikkeavat toisistaan enemmän kuin täysi-ikäisillä. Lähes 60 prosenttia epäillyistä nuorista ulkomaan kansalaisista (58 %) epäiltiin omaisuus- tai väkivaltarikoksista, kun vastaava osuus epäillyistä Suomen kansalaisista oli runsas kolmannes (35 %).

Kuvio 8 Poliisin rikoksista epäilemien 15–17-vuotiaiden rikollisuuden rakenne (%) kansalaisuuden mukaan vuonna 2003 (nettoluvut)

Toisin kuin muissa väkivaltarikoksissa, henkirikoksissa alle 21-vuotiaiden ulkomaan kansalaisten osuus epäillyistä vastaa heidän väestöosuuttaan. Ne ovat ylipäättään nuorille harvinaisia rikoksia: vuosittain henkirikoksista epäillyistä alle kymmenesosa on nuoria. Vuosien 1980 ja 2004 välisenä aikana niihin syyllistyi keskimäärin 11 nuorta vuodessa. Suomenruotsalaiset syyllistyvät henkirikoksiin väestöosuuttaan vähemmän, romanit taas enemmän. Romanien osuus nuorten tekemistä henkirikoksista on vuosittain kymmenen prosentin tuntumassa. Romaninuorten tekemien henkirikosten taustalla on huono-osaisuutta jopa enemmän kuin muilla näistä rikoksista epäillyillä: päihteiden käyttöä, rikkonaisia perhesuhteita ja syrjäytymistä. (Lehti 2007, 8–12, 36–88.)

Sisäasiainministeriö on muutama vuosi sitten selvittänyt maahanmuuttajien tilastoidun väkivaltarikollisuuden piirteitä (Sisäasiainministeriön poliisiosasto 2001). Selvityksen mukaan joka viides vuonna 2000 väkivaltarikoksesta epäilty maahanmuuttajataustainen henkilö oli alaikäinen (epäiltyjä

kaikkiaan 2 481). Näistä nuorten tekemistä väkivaltarikoksista nelisenkymmentä prosenttia oli tapahtunut Helsingissä.

Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden tekemät ryöstöt lisääntyivät vuosituhaten vaihteessa, samaan aikaan kuin heidän määränsä moninkertaistui Suomessa. Näistä rikoksista epäillyistä yli puolet oli ollut tekoheikellä alle 18-vuotiaita. Tyypillinen Helsingissä tapahtunut ryöstö, jossa oli mukana maahanmuuttajataustaisia nuoria, oli useamman nuoren tekemä. Mukana saattoi olla myös kantasuomalaisia nuoria. Ryöstöt oli tehty osin pelkästään uhkailemalla ja tyypillisesti saaliina oli ollut matkapuhelin tai vähäinen summa rahaa. (Mt., 13–14.)

Suomessa rikosoikeudellisen vastuun alaikäraja on 15 vuotta, mutta myös tätä nuoremmat voivat joutua maksamaan vahingonkorvauksia ja joutua lastensuojelun toimenpiteiden kohteeksi. Alle 15-vuotiaista poliisin tietoon tulleista rikosten tekijöistä tehdyssä selvityksessä (Savolainen ym. 2007) verrattiin kantasuomalaisten ja maahanmuuttajataustaisten rikollisuutta. Tulosten mukaan vajaalla viidesosalla alle 15-vuotiaista ensikertalaisista oli maahanmuuttajatausta. Jälleen väkivalta oli jonkin verran yleisempää maahanmuuttajataustaisilla lapsilla ja nuorilla kuin muilla (12 % vs. 7 %), mutta esimerkiksi ilkivalta ja muu häiriökäyttäytyminen oli harvinaisempaa kantaväestöön verrattuna (9 % vs. 14 %). Maahanmuuttajataustaiset nuoret uusivat rikoksia enemmän kuin kantaväestön nuoret (36 % maahanmuuttajista, 30 % kantaväestöstä). Heidän riskinsä tehdä vähintään kuusi uutta rikosta oli lähes kaksinkertainen kantaväestön nuoriin nähden. (Mt., 17–18.)

Omaisuus- ja väkivaltarikosten yliedustus näkyy myös maahanmuuttajataustaisten nuorten saamissa tuomioissa. Nuoret maahanmuuttajamiehet (muualla kuin Suomessa syntyneet) tulevat tuomituiksi niistä kantaväestöä selvästi useammin. Vuonna 2001 heidän osuutensa väkivaltarikoksissa oli 31 prosenttia kaikista maahanmuuttajien saamista tuomioista, kun vastaava osuus oli kantasuomalaisilla nuorilla miehillä 22 prosenttia. Vastaavat osuudet omaisuusrikoksista tuomituista olivat 30 ja 26 prosenttia. Muissa rikostyypeissä erot olivat pienemmät. 15–20-vuotiaat maahanmuuttajanaiset olivat saaneet suhteellisesti kantasuomalaisia useammin tuomion ainoastaan omaisuusrikoksissa (7 % kaikista maahanmuuttajien päär rikostuomioista vs. 4 % kantasuomalaisilla) (Iivari 2006, 84–88).

Rikollisuuden selittäminen

Viranomaistilastojen perusteella maahanmuuttajien riski tulla epäillyksi ja tuomituksi rikoksista on suurempi kuin kantaväestön. Eron syytä on pohdittu jonkin verran kriminologisissa tutkimuksissa. Maahanmuuttajien rikollisuuden selittäminen vaatii tutkijalta ehkä tavallistakin enemmän herkkyyttä, sillä etnisyyden tai kulttuurin merkitykset saattavat korostua monimutkaisten sosiaalisten prosessien huomioon ottamisen kustannuksella. Tällöin tilastolliset erot käännetään kulttuuriselle kielelle ja maahanmuuttajista tai heidän kulttuuristaan etsitään selitystä heidän korkeammille rikosluvuilleen, vaikka syyt voivat löytyä siitä, miten vastaanottava yhteiskunta kohtelee heitä (esim. Holmberg & Kyvsgaard 2003; Diesen 2005; Albrecht 1997). Lisäksi etnisyyttä kuvaavat tilastoluokittelut (kansalaisuus, syntymämaa, äidinkieli) piilottavat helposti maahanmuuttajaryhmien sisäisen moninaisuuden (Marshall 1997, 233–234).

Maahanmuuttajien rikollisuutta koskevia viranomaistilastoja tulkitessa on syytä muistaa se kriminologinen perushavainto, että tilastoidut rikokset saattavat kertoa enemmän viranomaisten harjoittamasta kontrollista kuin todellisesta rikollisuudesta. Tutkimusten mukaan piiloon jäävässä rikollisuudessa maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä ei ole yhtä suuria eroja kuin viranomaisten tietoon tulleessa rikollisuudessa. Esimerkiksi itse ilmoitettua rikollisuutta koskevissa tutkimuksissa, joita on tehty nuorista, maahanmuuttajien ja kantaväestön välistä eroa ei usein ole, vaikka tuloksissa on ollut myös paikallisia ja rikoslajikohtaisia eroja (Pettersson 2005, 139–141; Marshall 1997, 227–228). Osassa tutkimuksia väkivalta on jäänyt ainoaksi rikostyypiksi, johon maahanmuuttajataustaiset nuoret syyllistyvät kantaväestön nuoria useammin (Albrecht 1997, 97–98; Hebberecht 1997, 162; Kivivuori 2003, 69–70).

Jonkin verran on pohdittu, mikä selittää eri tietolähteiden välistä eroa. Osa tutkijoista on sitä mieltä, että itse ilmoitettuun rikollisuuteen perustuvat tutkimukset mittaavat suhteellisen lievää rikollisuutta, kun taas vakavamassa rikollisuudessa viranomaistilastojen erot heijastavat paremmin vakavan rikollisuuden eroja (Marshall 1997, 7). Toiset ovat lähteneet hakemaan maahanmuuttajien ja kantaväestön rikoserojen selityksiä heidän ja heitä ympäröivän yhteiskunnan välisestä vuorovaikutuksesta. Näissä lähestymistavoissa rikoseroja on selitetty maahanmuuttaja- ja kantaväestön sosiaalisen aseman, ikä- ja sukupuolirakenteen ja muiden kriminologisten taustamuuttujien eroilla (esim. Holmberg & Kyvsgaard 2003). Lisäksi maahanmuuttajien on todettu kohtaavan syrjintää taustansa vuoksi esimerkiksi työmarkkinoilla ja arkielämässä (esim. Diesen 2005, 256–257; Pohjanpää, Paananen & Nieminen 2003). Sen vuoksi tilastollisessa tarkastelussa olisi tärkeää vakioida henki-

löiden sosioekonominen asema, perhesuhteet, ammattiasema, koulutus ja muut heidän sosiaalista ja taloudellista asemaansa kuvaavat tekijät. Tämä vaatii paljon tutkimusresursseja, minkä vuoksi tällaisia tutkimuksia on tehty varsin vähän, myös Pohjoismaissa (Iivari 2006, 36–37; Ahlberg 1996, 45).

Tanskalaisessa viranomaisten tietoon tullutta rikollisuutta tarkastelleessa tutkimuksessa maahanmuuttajien nuori ikä ja alhainen tulotaso selittivät pitkälti heidän kantaväestöä korkeamman rikostasonsa (Holmberg & Kyvsgaard 2003, 126–127). Edellä mainitussa Iivarin (2006) tutkimuksessa ei vakioitu sosioekonomisia muuttajia, vaan niitä tutkittiin haastatteleamalla vankilassa olevia maahanmuuttajia. Vangeilla oli kokemuksia työttömyydestä ja pienituloisuudesta. Maahanmuuttajien rikollisuus ei tulosten mukaan ole ”tuontitavaraa”, vaan taustalla on usein epäonnistunut kotoutuminen, pitkäaikaistyöttömyys, rahan puute, minkä lisäksi monet kokevat syrjintää sekä arkielämässään että viranomaiskohtaamisissaan. (Mt., 133–134, 138.)

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen väkivaltarikosten riskitekijöitä koskevassa tutkimushankkeessa on analysoitu eri taustatekijöiden suhdetta väkivaltarikoksista epäillyksi tulemiseen (Aaltonen, Hinkkanen, Kivivuori & Sirén 2008). Jotakin muuta kuin suomea puhuvilla riski tulla poliisiin tietoon väkivallasta epäiltynä oli suurempi kuin äidinkieleltään suomalaisilla. Ero kuitenkin hävisi, kun sosiaalista taustaa kuvaavia tekijöitä vakioitiin. Analyysi tehtiin erikseen alle 30-vuotiaille. Tällöin rikollisuuden ero pieneni lähinnä koulutuksen vakioinnin myötä, mutta silti se pysyi tilastollisesti merkitseväenä.

Sosiaalista ja arkielämää kuvaavien tekijöiden ohella selitystä maahanmuuttajien yliedustukseen tilastoidussa rikollisuudessa on etsitty siitä, miten heitä kohdellaan rikosten tekijöinä. Rikosoikeusjärjestelmässä tapahtuvaa etnistä syrjintää ei ole tutkittu Suomessa, ja suhteellisen vähän myös muissa Pohjoismaissa (Pettersson 2005, 134; Holmberg & Kyvsgaard 2003, 125–126, 128). Pohjoismaiset tutkimukset antavat kuitenkin viitteitä siitä, että maahanmuuttajien tekemiä rikoksia ilmoitetaan viranomaisille useammin kuin kantaväestön, heidät otetaan helpommin kiinni ja heitä epäillään useammin rikoksista. He joutuvat useammin myös tutkintavankeuteen. Osin tämän syynä voi olla se, että heidän tekemänsä rikokset ovat helpommin havaittavissa ja heihin kohdistuu enemmän epäluuloja kuin kantaväestöön kuuluviin. Lisäksi paitsi heidän kielitaitonsa, myös heidän tietonsa yhteiskunnan säännöistä ja lainsäädännöstä saattavat olla puutteelliset, minkä vuoksi heidän on vaikeampi puolustaa itseään. (Pettersson 2005, 139–146; Diesen 2005, 258–286, 292.)

Etnisiin vähemmistöihin luokiteltujen nuorten tulkintoja omasta rikollisuudestaan

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ja Nuorisotutkimusverkoston tutkimuksessa ”Nuorten miesten monikulttuurinen elämäntilanne ja rikollisuus” (Honkatukia & Suurpää 2007) selvitettiin haastattelujen perusteella nuorten maahanmuuttajataustaisten ja romanimpien näkemyksiä omasta rikollisuudestaan ja sen viranomaiskäsitelystä. Aineistona olivat 20 rikoksiin syyllistyneen 16–25-vuotiaan miehen elämäkerralliset haastattelut. Nuoret miehet tavoitettiin haastateltaviksi vankilassa, kriminaalihuollon, lastensuojelun ja sovittelutoiminnan piiristä. Monet olivat muuttaneet Suomeen lapsina ja osa oli asunut täällä koko ikänsä. Osalla oli Suomen kansalaisuus mutta heidän vanhempansa olivat muuttaneet Suomeen. Osa oli ulkomaan kansalaisia, ja joillakin ei ollut kansalaisuutta lainkaan. Haastatellut tai heidän vanhempansa olivat lähtöisin eri puolilta maailmaa: Afrikasta, Lähi-idästä, Aasiasta, Amerikasta mutta myös lähempää, kuten esimerkiksi Venäjältä. Joukossa oli myös sellaisia, joiden vanhemmat olivat lähtöisin eri maista. Lisäksi haastatteluihin osallistui muutama romanitaustainen mies, joista osa oli asunut osan elämästään Ruotsissa. Tutkimuksessa haastateltiin myös viranomaisia, kansalaisyhteiskunnan toimijoita ja käytännön työtä nuorten kanssa tekeviä sekä päätöksentekijöitä (11 haastattelua, 40 haastateltavaa).

Nuorten haastattelujen perusteella ei ole löydettävissä yhtä yksittäistä syytä nuorten rikollisuudelle. Nuorten tarinat kertovat rikosten monista rooleista nuorten elämässä. Rikokset eletään ja ne tulevat tulkituiksi sosiaalisissa ympäristöissä, joita määrittävät monenlaiset kulttuuriset ja sosiaaliset konventiot: suomalainen yhteiskunta, nuorten oma elämäntilanne, perhe, nuorisokulttuuriset merkitykset ja vaikutukset.

Suhteet omiin vanhempiin olivat monilla rikkonaiset: vanhemmat olivat kuolleet tai perhe oli muuten hajonnut ennen Suomeen tuloa. Osalla varsinkin suhde isään oli ollut vaikea ja jotkut kertoivat perheessä kokemastaan (isän tekemästä) väkivallasta. Monet kuvasivat varsinkin suhdettaan äitiin lojaaliksi ja suojelevaksi, jolloin äidille tai vanhemmille ei haluttu kertoa rikoksista tai muista vaikeuksista suomalaisessa yhteiskunnassa. Toisaalta joidenkin mukaan suhteet vanhempiin olivat olleet suhteellisen mutkattomat ennen rikosten tapahtumista ja niiden viranomaiskäsitelyä.

Joissakin tapauksissa ystäväpiiri oli muodostunut eräänlaiseksi perheen korvikkeeksi. Ystävät olivat paitsi emotionaalisen, joskus myös taloudellisen turvan lähde. Toisaalta etenkin vertaissuhteissa syntyneet ulkopuolisuuden kokemukset ja erilaisuuden leima vaikeuttivat haastateltujen nuorten miesten kiinnittymistä suomalaiseen yhteiskuntaan. Jotkut kertoivat

yksinäisyydestä ja elämästä vailla merkityksellisiä ihmissuhteita. Haastateltavilla oli usein arkisia kokemuksia syrjinnästä ja irrallisuudesta. He olivat kokeneet arkipäivän rasismia: toistuvia omaan tai perheen etniseen taustaan tai ihonväriin perustuvia epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia. Suullisesta häirinnästä, syrjivistä eleistä ja jopa fyysisen väkivallan kohteeksi joutumisesta niin kaduilla kuin kouluissakin kerrottiin. Joskus syrjintää kerrottiin koetun esimerkiksi työpaikkaa haettaessa tai viranomaisten kanssa asioidessa.

Tutkimuksessa pohditaan, miten monimutkaiset, nuorten arkielämään liittyvät etniset ja sosiaaliset tekijät voitaisiin ottaa huomioon rikosten ennalta ehkäisyssä ja laajasti ymmärretyyn seuraamusjärjestelmän toiminnassa. Nuorten elämäntilanteet vaihtelevat, ja he tarvitsevat yksilöllisesti räätälöityä tukea. Sosiaalisten ja kulttuuristen kytkösten tunnistaminen ja rikosia tehneen nuoren yksilöllinen kohtelu on tärkeää. Näin varmistetaan, että nuoret saavat asianmukaisesti tietoa oikeuksistaan, velvollisuuksistaan sekä ylipäätään suomalaisesta palvelujärjestelmästä. Nuoren kanssa olisi voitava käsitellä paitsi hänen tekemäänsä rikosta, myös hänen mahdollisia kokemuksiaan rasismista tai rikosten uhreina. Tarvitaankin viranomaisten välistä yhteistyötä, jossa rikosten taustatekijät on mahdollista tunnistaa ja ottaa rakentavasti käsittelyyn yhdessä nuoren kanssa. Tässä voitaisiin hyödyntää nykyistä paremmin myös nuorisotyöntekijöiden, etnisten vähemmistöjen parissa työtä tekevien ja maahanmuuttajajärjestöjen asiantuntemusta.

E erityisenä haasteena etnisiin vähemmistöihin kuuluvien nuorten rikosten käsittelyssä on karkotusuhan kokeminen (ks. myös Hytönen 2008). Karkotus tai sen uhka asettaa lapsesta Suomessa asuneet maahanmuuttajataustaiset nuoret eriarvoiseen asemaan suhteessa kansalaisuudeltaan suomalaisiin nuoriin. Tällainen henkisesti ja sosiaalisesti raskas uhka voi murtaa rikoksista epäillyn tai tuomitun nuoren mahdollisuuksia ja pyrkimyksiä kiinnittyä suomalaiseen yhteiskuntaan.

8 LASTENSUOJELUN JA RIKOSSEURAAMUSJÄRJESTELMÄN KOSKETUSPINNAT

Päivi Honkatukia & Ville Hinkkanen

Tässä jaksossa kuvataan aluksi lyhyesti suomalaista rikosseuraamusjärjestelmää nuorten osalta, koska se muodostaa tutkimuksen kohteen. Sen jälkeen kuvataan järjestelmän eri osiin kohdistuvaa tutkimusta painottaen 2000-luvulla ilmestynyttä tutkimuskirjallisuutta.

Kriminaalipolitiikka, sosiaalipolitiikka ja rikollisuus

Suomalainen rikosten seuraamuksia koskeva kriminaalipoliittinen ajattelu perustuu uusklassiseen malliin: rangaistuskäytäntö on yhtenäinen ja samasta teosta seuraa sama rangaistus (Heinonen 2002). Toinen keskeinen periaate on tuen ja kontrollin (hoidon ja rangaistuksen) erottaminen toisistaan: tuomioistuimen antama rangaistus osoittaa moitittavuutta, kun taas sosiaaliviranomaiset huolehtivat ”rikoksenteikijän sosiaalista selviytymistä edistävistä toiminnasta”, hoidosta, tuesta ja niiden piiriin ohjaamisesta. (Nuorisorikostoimikunnan mietintö 2003, 6; ks. yleisesitys Marttunen 2008.)

Kuitenkin varsinkin nuorten tekemien rikosten käsittelyssä on tasapainoilu toisaalta rangaistusjärjestelmän ymmärrettävyyden ja selkeyden, toisaalta nuorten henkilökohtaisten olosuhteiden huomioon ottamisen välillä. Rikoksia tehneille nuorille on rikosoikeusjärjestelmässä erityistoimenpiteitä, joita perustellaan sillä, että heidän rikoksensa ovat nuoruuteen liittyvän kypsyttömyyden ja ajattelemattomuuden osoituksia. Suomessa ei ole nuorisotuomioistuimia ja rikoksia tehneiden nuorten erityiskohtelu on vaatimatonta, mutta he saavat tukea sosiaaliviranomaisilta ja nuorten elämehistoriaa tarkastellaan rangaistusta määrättäessä. (Lappi-Seppälä 2002, 291–294.)

1990-luvulta lähtien varsinkin nuorille on kehitetty uusia seuraamuksia, kuten yhdyskuntapalvelu, nuorisorangaistus tai sovittelu, joissa on pyritty ottamaan aikaisempaa paremmin huomioon rikoksenteikijän yksilöllisiä tarpeita. Niihin sisältyy hoidollisia elementtejä, kuten myös rikosoikeuden ja sosiaalitoimen konkreettista yhteistyötä. Näin on tehty, koska on haluttu välttää nuorten ehdottomia vankeusrangaistuksia, jotka heikentävät heidän mahdollisuuksiaan irrottautua rikollisesta toiminnasta. (Lappi-Seppälä 2002, 294–296, 303–304; Nuotio 2004.)

Lisäksi nuorten tekemiä rikoksia voidaan käsitellä lastensuojelun piirissä. Alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa, mutta hän voi joutua maksamaan vahingonkorvauksia ja lastensuojelun toimenpiteiden kohteeksi tekemiensä rikosten vuoksi. Äärimmillään lastensuojelulliset toimenpiteet voivat tarkoittaa laitossijoitusta. Myös yli 15-vuotiaita on erilaisissa lastensuojelullisissa laitoksissa ainakin osin sen vuoksi, että he ovat tehneet rikoksia. Huostaanotto edellyttää lapsen tai nuoren tilanteen kokonaisarvioita, josta hänen mahdollisesti tekemiensä rikosten osuutta on vaikea erottaa.

Nuorten tekemiä rikoksia käsiteltäessä periaatteena on ollut, että rikosoikeusjärjestelmä määrää rangaistuksen ja sosiaalitoimi hoitaa kuntouttamisen. Viime aikoihin saakka nämä järjestelmät ovat toimineet itsenäisesti, mutta sittemmin moniammatillisuuden merkitystä on alettu korostaa. Huolto- ja tukijärjestelmiä on haluttu kytkeä entistä tiiviimmin oikeudelliseen prosessiin ja tehostaa erityisesti paikallisten toimijoiden yhteistyötä. Näin on haluttu nopeuttaa nuoren tekemien rikosten viranomaiskäsitelyä, katkaista rikoskierre, saattaa nuori tuen piiriin ja tuottaa tuomioistuimelle tietoa nuoren yksilöllisistä olosuhteista. (Nuorisorikostoimikunnan mietintö 2003, 190–194.)

Tehdyn tutkimuksen kartoitusta: lastensuojelun ja rikosseuraamusten rajapinta

Tarkastelemme tässä ensin yleisesti lastensuojelun ja rikollisuusiän kosketuspintoihin liittyvää tutkimusta.

Teoreettis-historiallinen tutkimus. Maassamme on sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikan tutkimuksen piirissä tehty merkittävää tutkimusta, jossa on yhteiskuntateoreettisesti tarkasteltu lastensuojelun ja rikoskontrollin välisiä muuttuvia ja jännitteisiä suhteita. Tuore esimerkki tällaisesta lähestymistavasta on Timo Harrikarin (2008) laaja tutkimus ”Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa”. Hänen aineistonaan on ollut lapsia koskevat eduskunnassa tehdyt lakialoitteet ja esitykset kolmen vuosikymmenen ajalta, eduskuntakeskustelut rikosvastuukäytäntöä, iltapäivälehtien kirjoittelu nuorten rikollisuudesta, rikosentorjuntaohjelmat ja kotiintuloaikasäännöksiä koskevat keskustelut. Harrikari nimittää lapsia koskevaa uudenlaista huolta ja pelkoa käytännön seurauksineen riskipolitiikaksi, jossa korostuu aikaisempaa enemmän yksilöllinen vastuu, varhainen puuttuminen sekä kontrolli. Harrikarin mukaan riskipolitiikka on korvannut aikaisemman hyvinvointipolitiikan, jossa tavoitteena oli tuottaa palveluja koko lapsiväestölle. Harrikarin tutkimus on osa laajempaa, professori Mirja

Satkan johtamaa hanketta nimeltään 'Sukupuolvisuhteita säätelevien institutionaalisten käytäntöjen muutos – tutkimus sosiaalis-oikeudelliselta alalta', ks. <http://www.valt.helsinki.fi/blogs/sociolegal>.

Rikoksia tehneet nuoret ja sosiaalihuolto. Alle 15-vuotiaista poliisin tietoon tulleista rikoksia tehneistä koskevassa selvityksessä (Savolainen, Hinkkanen & Pekkarinen 2007) aineistona oli poliisin tietoon tullut rikollisuus ja Helsingin kaupungin sosiaaliviraston asiakastietojärjestelmä. Tutkimuksessa olivat mukana helsinkiläiset alle 15-vuotiaina rikoksia tehneet lapset.

Lastensuojeluviranomaiset käyttävät puuttumisessa harkintaa, jossa etusijalla ovat lasten hyvinvointiin liittyvät näkökohdat, ei yksinomaan rikoskäyttäytyminen. Rikosten vakavuus ja lukumäärä sekä rikosuran vaihe vaikuttavat kuitenkin selvästi toimenpiteisiin. Sosiaalivirasto oli yhteydessä 52 prosenttiin kaikista rikoksia tehneistä lapsista. Kontakti johti usein varsinaiseen lastensuojelun asiakkuuteen: 46 prosenttia kaikista lapsista ohjautui aktiivisen lastensuojelutyön piiriin ja heistä laadittiin lastensuojeluarvio. Puuttumisen todennäköisyys kasvaa rikosuran jatkuessa. Intensiivisen työskentelyn piiriin ohjautuvat lopulta lähes kaikki lapset, joiden rikokset ovat toistuvia.

Lastensuojelun äärimmäisin keino on lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle. Rikoksia tehneistä lapsista viidennes sijoitettiin joko avohuollon tukitoimena, huostaan otettuina tai osana jälkihuoltoa (mt.). Rikolliset teot ovat kuitenkin sosiaaliviraston oman luokituksen mukaan vain harvoin sijoituspäätöksen ensisijainen syy (3 prosenttia rikoksia tehneiden lasten ensimmäistä päätöksistä). Sijoitetuilla lapsilla on rikosten lisäksi elämässään lukuisia muitakin vaikeuksia: yleisimpiä perusteita olivat sosiaalisen vuorovaikutuksen ongelmat, koulu- ja kasvattamisvaikeudet, lapsen fyysinen ja psyykinen hyvinvointi, lapsen päihteiden käyttö ja kuljeskelu.

Aikaisemmat kontaktit lastensuojelun kanssa havaittiin merkittäväksi uusintarikollisuutta ennustavaksi tekijäksi. Lähes 70 prosenttia niistä lapsista, jotka tekivät uuden rikoksen vähintään kaksi kertaa, olivat lastensuojelun asiakkaita jo ennen ensimmäistä rikostaan. Myös lähes puolet (44 %) koskaan sijoituspäätöksen kohteeksi joutuneista ensikertalaisista oli ollut sijoitettuna jo ennen viranomaisten tietoon tulleen rikosuransa alkua. Tulokset tukevat näkemystä, jonka mukaan varhaislapsuuden kasvuolosuhteisiin liittyvät riskit selittävät nuorten ajautumista rikolliselle uralle.

Nuoret lastensuojelulaitoksissa. Lasten ja nuorten tuomitseminen Suomessa ehdottomaan vankilarangaistukseen on poikkeuksellista. Rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän asemesta nuorisirikollisuuteen puututaan muun muassa huostaanottopäätöksin. 10–17-vuotiaiden lastensuojelun huostaanottopäätöksistä arviolta yksi kolmasosa tehdään rikosperusteella,

toisin sanoen keskeinen syy laitokseen joutumiselle on rikos. Kaksi kolmasosaa sijoitetuista on saavuttanut rangaistusvastuun 15 vuoden ikärajan. Erilaisten sijoituspaikkojen kirjo on laaja: lapsia sijoitetaan vastentahtoisesti lasten- ja koulukoteihin, perhehoitoon, nuorisokoteihin, ensi- ja turvakoteihin, sairaaloihin, nuorisoasemille ja tuettuun asumiseen. (Kuula, Pitts & Marttunen 2006.)

Koulukodit ovat valtiollisia lastensuojelullisia laitoksia. Niitä pidetään lastensuojelun viimesijaisimpina hoitopaikkoina ja ne ovat erikoistuneet ongelmallisesti käyttäytyviin ja yhteisöllisiä normeja rikkoviin nuoriin. Yli satavuotisen historiansa aikana niiden määrä ja toimintaideologia ovat vaihdelleet. Nykyään koulukoteja on kaikkiaan 6 ja vuonna 2003 niihin oli sijoitettuna 292 lasta. Valtion koulukotien lisäksi on yksityisiä koulukoteja, muita koulukotien kaltaisia kunnallisia ja yksityisiä laitoksia ja perhekoteja. (Pösö, Jahnulainen & Kekoni 2004, 7, 9.)

Jos ajatellaan kotimaista lastensuojelun ja rikollisuusilmiön kosketuspintojen tutkimusta, koulukotitutkimusta on harjoitettu suhteellisen paljon. Koulukoteja on tutkittu Suomessa eri näkökulmista ja erilaisia menetelmiä käyttäen. 2000-luvulla on julkaistu tutkijapuheenvuoroja sisältävä antologia koulukodeista (Jahnukainen, Kekoni & Pösö 2004), ja koulukodeista on myös väitöskirjatasoista tutkimusta (Pösö 1993; Kitinoja 2005; Vehkalahti 2008).

Koulukodin paikka kasvatus- ja kontrollikäytäntöjen historiallisesta jatkumossa on kiinnostanut tutkijoita (esim. Harrikari 2004; Vehkalahti 2008; Pösö 1993; Siren 1967). Samoin koulukotia on tutkittu nuorten elämämpiirinä, ja arjen yhteisöllisenä ympäristönä (Pösö 2004; Vehkalahti 2004; Honkatukia, Nyqvist & Pösö 2004; Honkatukia 2004), kuten siellä olevien nuorten taustoja, sijoitussyitä ja muita piirteitä (Kitinoja 2004; 2005). Rikollisuus on vähentynyt koulukotiin sijoitettujen nuorten ongelmien kuvauksessa. Tilalle ovat tulleet psykiatriset ja psykososiaaliset ongelmat. Tyypillistä on myös ongelmien päällekkäisyyden kuvaaminen. Kyseessä voi olla paitsi sijoitettujen nuorten elinolosuhteiden muutos, myös muutokset ongelmia koskevissa kirjaamistavoissa. (Pösö 2004; Kitinoja 2004, 115–116).

Myös nuorten koulukoteihin liittämät henkilökohtaiset merkitykset ja kokemukset ovat olleet tutkimuksen kohteena (Kekoni 2003), kuten myös koulukodeissa tehtävä työ (esim. Pösö 1993). Samoin on tehty seurantatutkimus koulukoteihin sijoitetuista nuorista (Jahnukainen 2003). Tutkimuksen tulosten mukaan koulukodin jälkeiset ”uralinjat” vaihtelevat paljon. Erityisesti pojilla heti koulukodin jälkeiseen aikaan liittyy useammin ”riskikäyttäytymistä” kuin tyttöjen, ja osalla se on lyhytaikaista, toisilla jää pysyvämmäksi (mt., 317). Lisäksi tutkimuksesta käy ilmi, että rikosten ta-

kia koulukoteihin sijoitetut olivat muita suuremmissa vaikeuksissa sijoitusten jälkeen (mt., 320–321).

Erityinen huolenpito on vuonna 2008 voimaan tulleen lastensuojelulain mukaista toimintaa, eli lailla säädeltyä rajoittamistoimintaa, suljettua hoitoa erityisen vaikeahoitoisille nuorille. Sitä on ollut olemassa jo ennen uutta lakia. Suomalainen erityinen huolenpito on kansainvälisesti katsottuna omintakeinen hoitomuoto siinä mielessä, että muualla se mielletään usein rangaistukseksi, kun taas Suomessa sillä katsotaan olevan ensisijaisesti hoidollinen tehtävä. Erityisen huolenpidon yksiköitä on kolmessa valtion koulukodissa. Vuosien 2001–2007 aikana sijoitettujen keski-ikä on ollut 15 vuotta, poikia on hieman enemmän kuin tyttöjä. Sijoitusperusteina on usein nuorten käytös- tai päihdeongelmat ja karkailu. Rikosten tekeminen oli syynä vajaassa kymmenesosassa tapauksia. Tällaisia yksiköitä on myös muissa laitoksissa, mutta niistä ei ole olemassa täsmällistä tietoa. (Kekoni, Kitinoja & Pösö 2008; Kitinoja 2008, 36–38.)

Tehdyn tutkimuksen kartoitusta: rikosprosessi ja -seuraamukset

Nuorisorikosoikeus. Matti Marttusen väitöskirjassa (2008) kartoitetaan laajasti nuorisorikosoikeudellisen sääntelyn kehitystä sekä eritellään nuoriin sovellettavan rangaistusjärjestelmän perusteita, tavoitteita ja soveltamiskäytäntöjä. Jotta omaksuttu nuorisorikosoikeudellinen järjestelmä tulee oikein ymmärretyksi, tulee Marttusen mukaan rikosoikeuden ohella ottaa huomioon viime vuosina yleistyneet lastensuojelun toimet. Lastensuojelulain mukaiset toimet ovat rangaistusjärjestelmää laajemmin käytetty nuorisorikollisuuden tuki- ja kontrollimuoto.

Henkilötutkinta. Sosiaalityöntekijöiden ja kriminaalihuollon edustajien tekemien henkilötutkintojen on tarkoitus tuottaa oikeusviranomaisille tietoa rikoksia tehneen nuoren elämäntilanteesta. Tässä prosessissa nuoren kanssa käytävät keskustelut voivat auttaa häntä, minkä lisäksi on mahdollista arvioida, millaista tukea hän tarvitsee. Nuorta voidaan myös ohjata ja neuvoa siitä, mitä oikeudenkäynnissä tapahtuu. (Nuorisorikostoimikunnan mietintö 2003, 20, 39–40.) Henkilötutkintakäytäntöä ei ole juuri tutkittu. Tutkimuksin voisi selvittää esimerkiksi, miten edellä mainitut tavoitteet toteutuvat.

Rikosten sovittelu on ollut vuodesta 2006 lähtien lailla säädeltyä toimintaa, jossa rikoksen tekijä ja uhri pyrkivät sopimaan riidan vapaaehtoissovittelijan avustuksella. Sovinnon perusteella syyttäjä voi tehdä syyttämättäjättämispäätöksen tai sovinto voi lieventää rangaistusta. Sovittelun järjestäjinä toimivat kunnat tai järjestöt. Sovittelun taustaideologiana on niin kutsuttu

restoratiivinen oikeus, jonka keskeisenä tavoitteena on konfliktien epävirallinen ratkaisu oikeuskäsittelyn sijaan ja rinnalla. Nuorten (myös alle 15-vuotiaiden) tekemiä rikoksia on soviteltu melko paljon, ja menettelyä on tutkittu jonkin verran (esim. Eskelinen 2005; Mielityinen 1998).

Nuorten puhuttelu. Nuorisoriikostoimikunta (2003) on tehnyt useita ehdotuksia toimenpiteistä luopumiseen nuorten rikoksissa ja niiden oikeuskäsittelyyn. Se on ehdottanut esimerkiksi uusia menettelytapoja toimenpiteistä luopumiseen. Niiden tarkoituksena olisi tukea nuoren ”sosiaalista selviytymistä” ja estää rikosten uusimista (mt., 57). Tällainen menettely on esimerkiksi viranomaisten välinen yhteistyö, jota käytetään tällä hetkellä muun muassa syyttäjän vetämissä huumeiden käyttörikoksesta ensimmäistä kertaa jääneiden nuorten puhutteluissa. Niissä nuorelle selvitetään, mitä lainvastaista hän on tehnyt, mitä seurauksia siitä on hänelle itselleen ja muille ja mitä rikosoikeudellisia toimenpiteitä siitä voi seurata. Syyttäjien vetämissä puhutteluissa on mukana nuoren lähiyhteisön, sosiaalihuollon ja poliisin edustajia, ja niissä arvioidaan myös sosiaalihuollon toimenpiteiden tarvetta.

Käytäntöä on arvioitu sekä tilastollisesti että puhutteluja havainnoimalla (Kainulainen 2006, 44–52; Rönkä 2005). Puhuttelujen haasteena on niiden vuorovaikutuksellisuus. Puhutellut nuoret puhuvat vähän, jolloin puhuttelut uhkaavat jäädä yksipuolisiksi nuorten ”nuhtelutilaisuuksiksi” (Rönkä 2005, 76).

Ehdollisen vankeusrangaistuksen valvonta. Rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeusrangaistuksen oheisseuraamuksena valvontaan. Tarkoituksena on nuoren ”sosiaalisen selviytymisen edistäminen”. Ehdollisesti tuomittujen nuorten valvojille on tehty kysely vuonna 2001, johon vastasi 35 kriminaalihuollon työntekijää ja 45 yksityisvalvojaa (Nuorisoriikostoimikunnan mietintö 2003, 144–145). Valvojat uskoivat valvonnan mahdollisuuksiin nuoren tukemisessa, mutta toiminnassa on myös haasteita, kuten nuorten luottamuksen saaminen ja kielteisen asennoitumisen voittaminen. Hyvän valvonnan piirteinä nähtiin muun muassa tiivis yhteistyö nuoren lähiverkoston kanssa, valvonnan räätälöinti nuorten tarpeiden mukaan, vilpittömän halu auttaa nuoria, suunnitelmallisuus, säännöllisyys ja valvonnan läheinen kytkeytyminen nuoren elämään ja tarpeisiin. OPTL:ssa vireillä olevassa tutkimushankkeessa tutkitaan valvontaa tilastojen sekä nuorten ja viranomaisten haastattelujen avulla (Väkiparta & Marttunen 2009).

Nuorisoriangaistus on esimerkki hoidon ja rangaistuksen yhdistämistä korostavasta ja tiukkaa usklassismia murtavasta ajattelusta, sillä siinä yhdistyvät rankaiseminen ja kuntouttavat toimenpiteet sekä rangaistusten henkilökohtainen räätälöinti. Tarkoitus on toisaalta osoittaa nuorelle teon

moitittavuus, toisaalta tukea ja ohjata häntä elämään yhteiskunnan sääntöjen mukaan hänen erityistarpeensa huomioon ottaen. Vuoden 2005 alussa rangaistus vakinaistettiin kahdeksan vuoden kokeilun jälkeen. Se on tarkoitettu 15–17-vuotiaille nuorille, jotka ovat tehneet suhteellisen vakavia tai paljon rikoksia sekä niille, jotka ovat vaarassa joutua rikoskierteeseen. Ankaruudeltaan se sijoittuu sakon ja ehdottoman rangaistuksen väliin. Kestoltaan 4–12 kuukauden rangaistukseen sisältyy säännöllisiä valvontatapaamisia kriminaalihuollon työntekijöiden kanssa, sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia, tukea ja ohjausta sekä työelämään perehdyttämistä.

Nuorisorangaistuksen täytäntöönpanoa suunnitellaan moniammatillisessa prosessissa, johon voi osallistua nuoren lisäksi kriminaalihuollon työntekijöitä, kunnallisen sosiaalitoimen edustajia, oikeusviranomaisia, nuorten huoltajia ja lähipiirin edustajia, opettajia ja muita nuorten elämässä merkittäviä tahoja. Yleensä prosessin aloittaa syyttäjä, joka pyytää sosiaaliviranomaisilta henkilötutinnan ja myöhemmin kriminaalihuollosta rangaistuksen toimeenpanosuunnitelman.

Nuorisorangaistusta on tutkittu sekä sen kokeiluvaiheessa (Marttunen & Takala 2002) että järjestelmän vakiintumisen jälkeen (Marttunen & Keisala 2007; Keisala & Marttunen 2007). Muun muassa seuraavanlaisia havaintoja on tehty rangaistusta koskevissa tutkimuksissa: Rangaistuksen keskeyttäminen on ollut yleistä, joskin se on vähentynyt rangaistuksen vakinaistamisen jälkeen huomattavasti. Erilaiset kuntouttavat ohjelmat ovat saaneet aikaisempaa suuremman roolin nuorisorangaistuksessa. Niistä on tehty myös aikaisempaa suunnitelmallisempia ja strukturoidumpia. Aikaisemmin työelämään perehdyttäminen oli nuorisorangaistuksen yksi painopistealue, mutta sen osuus on vähentynyt ohjelmien ja kirjallisten harjoitusten lisääntyessä.

Nuoret ja vankeus. Nuorten miesvankien kuntouttamisesta vankilassa on tehty ainakin yksi (prosessi)arviointitutkimus (Granfelt 2008). Se koski Keravan vankilan WOP-projektia (Work Out Project) vuosina 2007–2008. Ohjelman tavoitteena on tukea ja suunnitella nuoren vangin vapautumista ja sen jälkeistä elämää yhteistyössä hänen ja viranomaisverkostojen kanssa. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa nuorten vankien kuntoutuksesta, vapautteen valmentamisesta ja vapauden jälkeisestä ammatillisesta tuesta. Empiirinen aineisto koostuu projektin työntekijöiden, vankien ja vankilasta vapautuvien haastatteluista, havainnoinnista ja projektin tuottamista raporteista. Tutkimuksen mukaan kokonaisvaltainen ja pitkäjänteinen kuntoutus on mahdollista suljetuissa laitoksissa, vaikka avolaitokset ovat sille ”helpompi” ympäristö. Hoidon onnistuminen edellyttää, että kuntouttavalla henkilökunnalla on päihde- ja sosiaalialan sekä mielenterveysky-

symysten asiantuntemusta. Samoin on huolehdittava vangin ammatillisen ja vertaistuen jatkumisesta vapautumisen jälkeen. Edelleen, kuntouttavan osaston toiminnat olisi pidettävä erillään muusta vankilasta.

Katvealueista

Keskeisenä yleisenä ongelmana ja puutteena on rikosperustaisen lastensuojelun järjestelmäkuvauksen puutteellisuus perustavan tilastoinnin ja järjestelmäkuvauksen näkökulmasta. Tähän tuonee korjausta suunniteltu lastensuojelun erillisselvitystoiminta.

Lastensuojelun toimenpiteitä ja niiden vaikuttavuutta tulisi tutkia ja tilastoida myös rikosoikeudellisesta näkökulmasta osana rikosten seuraamusjärjestelmää: mihin lastensuojelun toimenpiteisiin rikokset johtavat (vrt. rikosoikeudellisia seuraamusikäytäntöjä koskeva tutkimus ja tilastointi), jatkuuko toimenpiteiden kohteeksi joutuneiden lasten rikosura, vaikuttavatko toimet rikoksia vähentävästi ja mikä on niiden kustannus-hyötysuhde?

9 VAIKUTTAVUUSTUTKIMUS

Janne Kivivuori & Mikko Aaltonen

Syrjäytymisvaarassa olevia lapsia ja nuoria koskevan esiselvityksen yhtenä tavoitteena on kartoittaa tutkimustietoa toimien vaikuttavuudesta. Lisäksi esiselvityksen hakujulistuksessa tutkimustarpeita edellytettiin kartoitettavan siitä näkökulmasta, että tutkimuksen tulee tukea päätöksentekoa. Toimenpiteiden ja ohjelmien vaikuttavuustutkimus on esimerkki tutkimuksesta, joka palvelee päätöksentekoa. Tieto vaikuttavuudesta tai sen puutteesta on tärkeä perusta poliittiselle päätöksenteolle.

Käsillä oleva osaselvitys koskee lasten ja nuorten syrjäytymisen yhteyttä rikoskäyttäytymiseen. Seuraavassa tarkastellaan ensin yleisesti eräitä keskeisiä vaikuttavuustutkimuksen kenttää jäsentäviä erotteluja, koska ne ovat olennaisia paitsi tutkimuksen *tuottamisen* myös tutkimuksen *tilaamisen* näkökulmasta. Tämän jälkeen luodaan lyhyt katsaus maassamme tehtyyn, rikosentorjuntaan liittyvään vaikuttavuustutkimukseen.

Vaikuttavuustutkimuksen kenttä

Tutkimuksen vaikuttavuus ja vaikuttavuustutkimus. Puhuttaessa toimien vaikuttavuuden tutkimuksesta on syytä huomioida, että *tutkimuksen vaikuttavuus* ja *vaikuttavuustutkimus* ovat kaksi eri asiaa.

Kaikella tutkimuksella voi olla ja usein onkin vaikuttavuutta yleiseen yhteiskuntapolitiikkaan tai jopa täsmällisempiin toimiin. Tutkimus voi esimerkiksi nostaa esiin jonkin ongelman, joka motivoi hallintoa ryhtymään toimenpiteisiin. Todellisuutta osuvasti ja oikein kuvaava tutkimus on siten vaikuttavaa. Näin ymmärretty tutkimuksen vaikuttavuus on kuitenkin eri asia kuin vaikuttavuustutkimus. Vaikuttavuustutkimuksessa lähdetään siitä, että on olemassa jokin yksilöitävissä oleva politiikka, toimintatapa tai toimenpide, jota sitten aletaan arvioida tutkimuksen keinoin.

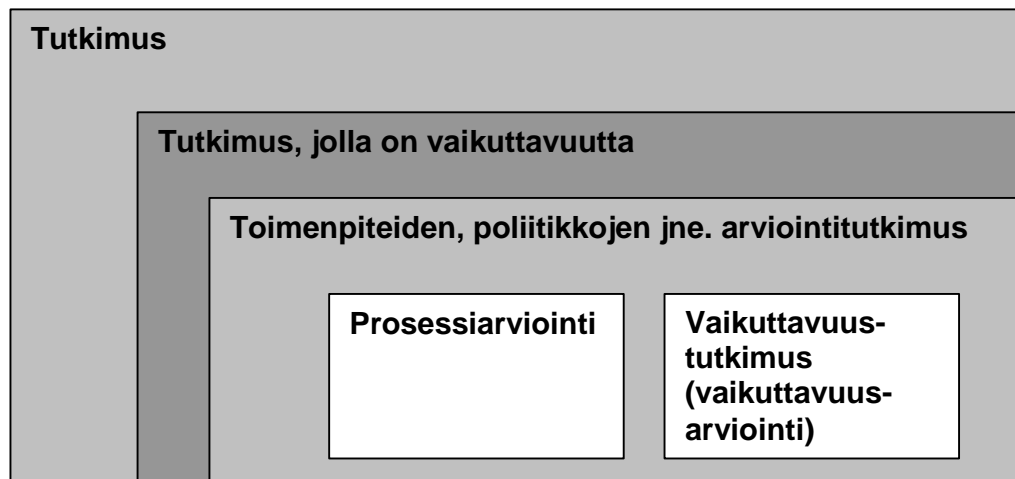
Tämä tutkimuksen vaikuttavuuden ja vaikuttavuustutkimuksen välinen ero on varsin tärkeä sektoritutkimuksen tilaamisen näkökulmasta. Sektoritutkimukselta voidaan toivoa, että se on yleisesti vaikuttavaa, ja lisäksi sektoritutkimuksen tilaaja/ohjaaja voi tilata joidenkin politiikkojen tai toimenpiteiden vaikuttavuustutkimusta.

Arviointitutkimuksen ja vaikuttavuustutkimuksen suhde. Vaikuttavuustutkimus on arviointitutkimuksen osa-alue. Kaikki vaikuttavuustutkimus on arviointitutkimusta, mutta kaikki arviointitutkimus ei ole vaikuttavuustutkimusta. Arviointitutkimus voidaan jakaa karkeasti kahteen osaan: proses-

sarviointiin ja vaikuttavuusarviointiin. Prosessiarvioinnissa tarkastellaan kuvailevasti jonkin politiikan, toimenpiteen tai ohjelman täytäntöönpanoa. Prosessiarvioinnissa voidaan myös kysyä toimenpiteen toimeenpanijoiden käsityksiä ja mielipiteitä toimenpiteen vaikuttavuudesta. Jos esimerkiksi haastatellaan rikosentorjuntaohjelman toimijoita ja kysytään, tuntuisiko ohjelma vaikuttavan myönteisesti, ollaan tekemässä prosessiarviointia.

Vaikuttavuusarvioinnissa tutkitaan empiirisesti, tuottaako toimenpide tai ohjelma niitä vaikutuksia, joita sillä halutaan olevan. Jos ohjelman tavoitteena on vaikkapa vähentää rikollisuutta jossakin ryhmässä tai jollakin alueella, voidaan tutkia, onnistuiko ohjelma vähentämään rikollisuutta kyseisessä ryhmässä tai kyseisellä alueella.

Vaikuttavuustutkimus on siis arviointitutkimuksen osa-alue. Tätä on havainnollistettu kuviossa 9. Kuvion mittasuhteet eivät vastaa mitään realistisia arvioita tehdyn tutkimuksen määrästä.

Kuvio 9 Toimien vaikuttavuuden tutkimus on arviointitutkimuksen osa-alue

Vaikuttavuustutkimuksen piirteitä. Vaikuttavuustutkimus perustuu kausaliiteettiin: toimenpide on vaikutuksen syy, jos se edeltää vaikutusta, ja jos vaikutusta ei synny ilman toimenpidettä. Näin ollen vaikuttavuustutkimus nojautuu yleisiin tieteellisiin periaatteisiin, joilla ilmiöiden välisiä syysuhteita tutkitaan.

Vaikuttavuustutkimuksen näyttötason vahvuutta arvioidaankin yleensä sen mukaan, kuinka vahvasti sen pohjalta voidaan tehdä toimenpiteen kausaalivaikutuksia koskevia johtopäätöksiä. Vahvin asetelma on klassinen koeasetelma, jossa tutkimuskohteet (esimerkiksi toimenpiteen kohteena olevat henkilöt tai paikat) jaetaan satunnaisesti koe- ja vertailuryhmään. Mutta tämä ei ole ainoa mahdollisuus. Yhteiskunnallisia ja oikeudellisia ilmiöitä tutkittaessa ei ole aina mahdollista käyttää satunnaistettua koeasetelmaa. Esimerkiksi rikosseuraamuksia määrättäessä kansalaisten yhden-

vertaisuus estää seuraamusten satunnaistamisen. Tästä ei kuitenkaan tule tehdä johtopäätöstä, että toimenpiteiden vaikuttavuusarviointi olisi mahdollista yhteiskuntatieteissä.

Arviointitutkimuksen kritiikki. Yhteiskuntatieteissä esiintyy ja harjoitetaan teoreettista ja muuta tutkimusta, joka tarkastelee vaikuttavuuden arviointia yhteiskunnallisena ilmiönä. Usein tällaisessa tutkimuksessa on kriittinen perusvire. Tällä tutkimustraditiolla on tärkeä merkitys yhteiskuntatieteissä (ks. esim. Rantala & Sulkunen 2006).

On kuitenkin syytä huomioida ero (a) varsinaisen arviointi- ja vaikuttavuustutkimuksen ja toisaalta (b) ”metatasolle” asettuvan kriittisen tutkimuksen välillä. Ne ovat eri asioita, ja vaikuttavuustutkimusta tilattaessa on syytä määritellä, kumpaa tilataan.

Campbell Collaboration (<http://www.campbellcollaboration.org/>)

Campbell Collaboration on monitieteinen kansainvälinen verkosto, jonka tavoitteena on tuottaa sosiaalitieteiden alalla kirjallisuuskatsauksia (*systematic review*), jotka arvioivat erilaisten toimenpiteiden ja sosiaalisten ohjelmien toimivuutta parhaan tutkimustiedon perusteella. Tarkoituksena on etsiä, arvioida ja systematisoida olemassa oleva tutkimustieto, ja näytön perusteella vastata kysymykseen, mitkä toimenpiteet toimivat. Yhteistyöverkoston tavoitteena on lisäksi levittää tutkimustietoa yhteiskunnallisen päätöksenteon tueksi. Tullakseen hyväksytyksi Campbell systematic review -tutkimukseksi, analyysin tulee täyttää kriteeristö, joka pyrkii takaamaan vaikuttavuustutkimuksen korkean laadun, sekä prosessin läpinäkyvyyden ja objektiivisuuden. Yksi Campbell Collaborationin viidestä koordinaatioryhmästä keskittyy erityisesti rikollisuuteen.

Vaikuttavuustutkimuksen näyttötasot: Maryland-kriteerit

Vaikuttavuustutkimusta voidaan tehdä monella tavalla. Näitä tapoja on ryhmitelty sen mukaan, miten vahvaa näyttöä ne antavat toimenpiteen vaikuttavuudesta. Käytetyin vaikuttavuustutkimuksen luokitteluasteikko on ns. Marylandin kriteeristö, joka on kuvattu oheisessa tietoruudussa. Mitä korkeampi luku asteikolla yhdestä viiteen, sitä vahvempaa näyttöä tutkimusasetelma tuottaa toimenpiteen tai ohjelman vaikuttavuudesta.

Vaikuttavuustutkimuksen Maryland-kriteeristö (Maryland Scientific Methods Scale, (Farrington ym. 2002): tasot ja esimerkki kameravalvonnan arvioinnista

Taso 1 Korrelaatio arvioidun ohjelman ja rikostason välillä yhtenä ajankohtana.
(*Alueilla, joilla on kameravalvonta, on vähemmän rikollisuutta kuin valvomattomilla alueilla.*)

Taso 2 Rikollisuus mitattu ennen ja jälkeen ohjelman koeryhmässä, ilman vertailuryhmää. (*Rikollisuus väheni, kun kameravalvonta otettiin käyttöön.*)

Taso 3 Rikollisuus mitattu ennen ja jälkeen ohjelman sekä koe- että vertailuryhmässä.
(*Rikollisuus väheni koealueella, jossa kameravalvonta otettiin käyttöön, mutta ei vertailualueella, jossa kameravalvontaa ei otettu käyttöön.*)

Taso 4 Rikollisuus mitattu ennen ja jälkeen ohjelman sekä koe- että vertailuryhmässä, lisäksi vakioitu muita rikollisuutta selittäviä tekijöitä.
(*Muiden uhriutumiseen vaikuttavien tekijöiden vakioimisen jälkeen uhrikokemukset kameravalvotulla koealueella vähenivät verrattuna valvomattomaan vertailualueeseen.*)

Taso 5 Vertailukelpoisten yksikköjen arpominen koe- ja vertailuryhmään.
(*Kun kameravalvonta otettiin käyttöön satunnaisesti valituilla koealueilla, rikollisuus väheni suhteessa satunnaisesti valittuihin vertailualueisiin, joissa valvontaa ei otettu käyttöön.*)

Kaksi kysymyksenasettelua

Vaikuttavuustutkimusta voidaan tehtävänasettelustamme lähtien tarkastella kahden erillisen osakysymyksen kautta. Ensinnäkin voidaan kysyä, (a) onko maassamme tutkittu sitä, pystyvätkö lasten ja nuorten syrjäytymistä vähentävät toimet vähentämään rikoskäyttäytymistä. Koska rikoskäyttäytymisen tiedetään lisäävän syrjäytymisen riskiä, voidaan toisaalta kysyä, (b) onko maassamme tutkittu lasten ja nuorten rikoskäyttäytymiseen kohdistuvien toimien vaikuttavuutta.

Yhteiskunnallisen kontekstin vaikutus

Jos ajatellaan syrjäytymistä vähentävien toimien kykyä vaikuttaa yksilöiden rikosalttiuteen tai tehtyjen rikosten määrään, on syytä huomioida laajempi yhteiskunnallinen konteksti.

Kansainvälinen tutkimuskenttä on varsin laaja ja rajattu tämän tarkastelun ulkopuolelle. Muissa maissa on kuitenkin tehty tutkimusta, jolla on arvioitu perheille tehtyjen tulonsiirtojen vaikutusta lasten ja nuorten rikoskäyttäytymiseen (Kivivuori 2008, 202–206). Etenkin Pohjois-Amerikassa

on käytetty ns. luonnollisia koeasetelmia sekä satunnaistettuja koeasetelmia näiden vaikutusten tutkimukseen. Päättulos on ollut, että perheen tulotason kohottaminen yleensä vähentää lasten rikoskäyttäytymistä. Vaikutus kana-voituu sitä kautta, että tulotason kohotessa vanhemmat jaksavat tai haluavat kontrolloida lapsiaan tehokkaammin.

Suomessa ei ole juurikaan tehty tutkimuksia, joissa olisi arvioitu tulonsiirtojen ja hyvinvointipalvelujen vaikuttavuutta rikoskäyttäytymiseen. He-rääkin kysymys, ovatko nämä tulokset sovellettavissa Suomeen? Tavallaan ovat ja tavallaan eivät. Sovellettavuutta arvioitaessa on huomioitava yhteiskunnallinen konteksti. Amerikkalaisen yhteiskunnan lähtötilanne on aivan erilainen kuin suomalaisen. Suomessa monet tulonsiirrot ja palvelut, joiden vaikutusta muualla on tutkittu ”projekteina”, ovat osa hyvinvointi-valtion normaalia toimintaa (toimeentulo- ja muut tuet, ilmainen peruskoulu, suhteellisen tasalaatuinen peruskoulu eri alueilla, kouluruoka, päivähoi-to jne.). Ulkomaisista tutkimuksista ei siten voida suoraan päätellä, että samojen keinojen *lisäkäyttö* maassamme johtaisi samoihin rikollisuuden vähenemishyötyihin. Sen sijaan ulkomaiset tutkimukset viittaavat siihen, että perheiden ja lasten nauttimien tulonsiirtojen ja palvelujen poistaminen tai heikentäminen voisi meilläkin lisätä lasten ja nuorten rikollisuutta.

Tällaisen yhteiskunnallisen kontekstin merkitys rikosentorjunnalle on kriminologisen teorian valossa kahtalainen. Ensinnäkin vaikuttaminen rikostilaisuuksien vähentämisen kautta korostuu (ns. tilannetorjunnasta enemmän jäljempänä). Toiseksi Suomessa syrjäytymisen vastaisten hankkeiden tulisi kohdistua ryhmiin, joilla on erityisiä sosiaalisia ja yksilökoh-taisia riskitekijöitä. Toimivat menetelmät ovat sellaisia, jotka tavalla tai toisella lisäävät syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin kohdistuvaa sosiaalista kontrollia. Tällaiset toimet voivat hyödyntää tilanteita, joissa syrjäytymis-vaarassa olevat nuoret joutuvat tai hakeutuvat kontaktiin potentiaalisen kontrollitahon kanssa. Seuraavassa on kaksi esimerkkiä: kutsunnat ja alko-holin hankintatilanne.

Kutsunnat. Hyvä esimerkki syrjäytymisen vastaisesta toimenpiteestä on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Aikalisä-hanke, jossa erityistukea tarvitsevia miehiä paikallistettiin kutsuntojen yhteydessä. Kutsunnat ovat pakollisia, joten niihin saapuu myös sellaisia syrjäytymisuralla olevia nuoria, joihin ei muuten saada kontaktipintaa. Toimintamuoto on arvioitu varsin vahvalla, satunnaistettuun koeasetelmaan perustuvalla menettelyllä ja todettu joidenkin tavoitteiden osalta vaikuttavaksi (Stengård ym. 2008).

Alkoholin hankkiminen. Toinen aikuisyhteiskunnan ja nuorten rajapinta, jossa syrjäytymisvaarassa oleva nuori on kontrolloitavissa, on alkoholin hankintatilanne. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on parhaillaan tekemässä paikallista alkoholipolitiikkaa arvioivaa tutkimusta. Sen puitteissa on pyrit-

ty estämään alkoholin myyntiä alaikäisille suuntaamalla valistusta vähittäiskaupalle ja ravintoloille. Tutkimusasetelmassa kokeilupaikkakunnille on valittu vertailupaikkakunnat. Alustavat tulokset ovat olleet lupaavia, joskin samankaltaisia myönteisiä muutoksia oli havaittavissa myös vertailupaikkakunnilla (Holmila 2009).

Rikoskäyttäytymiseen kohdistuvien toimenpiteiden arviointi

Jos nuoren rikoskäyttäytymistä onnistutaan tehokkaasti ehkäisemään tai jo alkanut rikosura katkaisemaan, kyseessä on varsin konkreettinen syrjäytymisvaaran ehkäiseminen. Siksi rikosentorjunnan vaikuttavuustutkimus on samalla syrjäytymisen ehkäisemisen vaikuttavuuden tutkimusta. Tutkimustoimintaa voidaan tälläkin saralla luonnehtia vähäiseksi. Vaikuttavuustutkimus näyttäisi kuitenkin olevan lisääntymässä ja sen tarve on yleisesti huomattu.

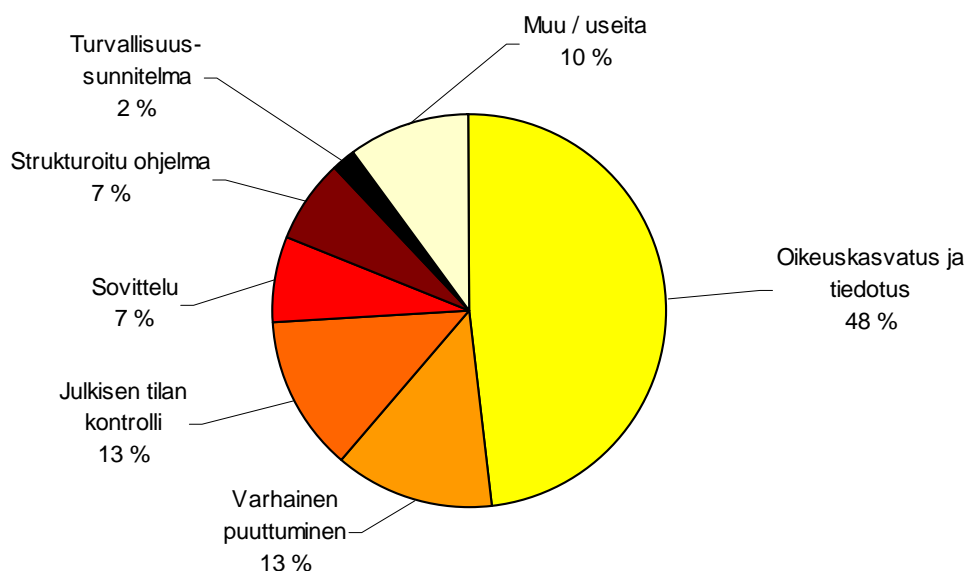
Rikosseuraamusjärjestelmä. Sovittelu on 1980-luvulta alkaen juurtunut osaksi maamme rikosseuraamusjärjestelmää myös nuorten osalta. Sen vaikuttavuutta uusintarikollisuuteen on tutkittu ainakin kahdessa tutkimuksessa (Mielityinen 1999; Eskelinen 2005).

Kouluissa tapahtuva rikosentorjunta. Merkittävää vaikuttavuustutkimusta on tehty koulukiusaamisen torjunnan tehokkuudesta. Christina Salmivallin tutkimusryhmä Turun yliopistossa arvioi kehittämänsä kiusaamisen torjuntaohjelman koeasetelmalla, jossa ohjelma osoittautui tehokkaaksi kiusaamisen vähentämisessä (Salmivalli ym. 2005). Interventiossa koulujen opettajia koulutettiin kiusaamisen vastaisessa toiminnassa, ja ilmiöön vaikutettiin tutkimuskouluissa yksilö-, luokka- ja koulutasoilla. Asetelma oli Marylandin asteikolla arvioituna varsin vahva, koska se sisälsi ennen- ja jälkeen -mittaukset sekä vertailuryhmän. Kaiken kaikkiaan pitää silti edelleen paikkansa, että maassamme on tuotettu ”vähän tietoa kouluissa harjoitetun rikosentorjunnan seurauksista” (Savolainen 2006, 238).

Julkisen tilan hallinta. Rikosentorjunnan eräänä keskeisenä taustateorianä on ollut rikosten tilannetorjunta, joka ponnistaa rutiinitoimintojen teorian pohjalta. Rikokset tapahtuvat, kun motivoitunut tekijä kohtaa sopivan uhrin/kohteen valvomattomassa tilassa. Tähän ajatteluun perustuva rikosentorjunta ei välttämättä fokusoidu johonkin tekijäryhmään (kuten nuoriin tai syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin). Jos rikosten tekemisen vaikeuttaminen ja valvonnan lisääminen johtaa rikosten vähenemiseen, tämä väheneminen todennäköisesti kohdentuu myös näihin määrällisesti keskeisiin tekijäryhmiin. Onnistuessaan rikosten tilannetorjunta voi siten vähentää lasten ja nuorten tekemää rikollisuutta ja vähentää siten näiden ryhmien syrjäytymisriskiä.

Esimerkkeinä julkisen tilan kontrollin tähdänneistä ja arvioituista hankkeista mainittakoon Tampereella toteutettu tehostetun valvonnan hanke, joka kohdistui nuoriin, sekä Joensuussa toteutettu kameravalvonnan tehostaminen. Tehtyjen arviointien valossa hankkeiden vaikuttavuus oli vähäistä tai jäi kysymysmerkiksi (Korander & Soine-Rajanummi 2002; Koskela 2001; vrt. Takala 2006).

Muut rikosentorjuntahankkeet. Oikeusministeriö on vuodesta 1998 myöntänyt avustuksia paikallisten rikosentorjuntahankkeiden osarahoitukseksi. Vuosina 1998–2008 on tuettu 138 paikallista hanketta. Rikosentorjuntaneuvoston verkkosivujen mukaan 10 näistä on arvioitu jollakin tutkimusluonteisella tavalla. Hankkeista 46 on kohdistunut lapsiin ja/tai nuoriin. Kuten kuvioista 10 nähdään, ohjelmat painottuvat melko vahvasti oikeuskasvatuksen ja tiedottamisen puolelle.

Kuvio 10 Rikosentorjuntaneuvoston 1998–2008 tukemat paikalliset, lapsiin ja nuoriin kohdistuvat hankkeet (RTN:n verkkosivulla luetellut 46 hanketta)

Varhaista puuttumista korostavat hankkeet ovat esimerkiksi myymälävarkauksiin kohdistuvia hankkeita, joissa korostetaan rikosten poliisille ilmoittamisen tärkeyttä. Näissä hankkeissa ei siis ole kyse varhaisuudesta elämänsäkaareissa, vaan varhaisuudesta rikosuralla. Julkisen tilan kontrolliin tähtäävät hankkeet ovat lähinnä rikosten tilannetorjuntaa; niihin sisältyy muun muassa katupartiointia, päivystystä nuorten yökahviloissa sekä päih-teettömien tilaisuuksien järjestämistä aikoina tai paikoissa, joissa muuten esiintyisi häiriöitä. Kategoria ”strukturoitu ohjelma” viittaa hankkeisiin, joissa rikoksiin syyllistyneelle ryhmälle tarjotaan johonkin systemaattiseen teoriaan tai terapeuttiseen malliin nojaava ohjelma, jonka tavoitteena on

rikosuran päätyminen. Tällaisten hankkeiden vähäisyys⁶ on huomionarvoista, koska systemaattinen, usein tutkimustietoon perustuva taustateoria näyttää olevan tehokkaiden ohjelmien piirre (ks. s. 57).

Varsin harva Rikoksenteorjuntaneuvoston hankkeista on arvioitu tutkimuksellisesti, mitä neuvoston piirissä on pidetty ongelmallisena (Takala 2008).

Muiden kokemuksista oppiminen: Ruotsalainen esimerkki vaikuttavuustutkimuksen meta-analyysistä

Vaikuttavuustutkimusta ei välttämättä tarvitse tehdä, jos jokin toimenpide on arvioitu muualla. Varsinkin jos sama interventio on erilaisissa maissa ollut yhtä vaikuttava (tai vaikuttamaton), saattaa olla järkevää nojautua muiden kokemuksiin esimerkiksi tekemällä systemaattinen kirjallisuuskatsaus tai meta-analyysi. Systemaattisella katsauksella tarkoitetaan aiemman tutkimuksen kartoittamista niin, että pyritään kattavuuteen ja otannan eksplikoimiseen (esim. mitä hakukoneita ja hakusanoja on käytetty). Meta-analyysillä tarkoitetaan tässä sitä, että systemaattisesti kerätyn tutkimuskorpuksen kvantitatiiviset tulokset otetaan uuden tutkimuksen havaintoyksiköiksi ja niiden pohjalta tehdään määrällinen analyysi toimenpiteen keskimääräisestä vaikuttavuudesta.

Seuraavassa on esitelty Ruotsin sosiaalhallituksen tekemää systemaattista katsausta, joka käsitteli nuoriin rikoksenteorjijöihin kohdistettujen toimien vaikuttavuutta. Katsauksen taustalla oli Ruotsissa 2007 voimaan tullut uusi lainsäädäntö, joka vaikutti sosiaalhallinnon rooliin ja tehtäviin nuorten rikoksenteorjijöiden seuraamusjärjestelmässä. Tämän säädösvalmistelun ja -muutoksen yhteydessä sosiaaliministeriö teetti laajan tutkimuskatsauksen nuoriin rikoksenteorjijöihin kohdistuvien toimenpiteiden vaikuttavuudesta erityisesti uusintarikollisuuteen. Painopiste oli toimenpiteissä, joita periaatteessa voidaan käyttää sosiaalityössä (ja siten Ruotsissa osana nuorisohoidoksi kutsuttua seuraamusta).

Katsauksen päätulokset on koottu oheiseen taulukkoon. Siitä havaitaan periaatteessa suhteellisen myönteinen yleiskuva: useilla toimenpiteillä on tutkimuspohjaista näyttöä uusintarikollisuuden vähenemisestä. Kurileireillä ei ole vaikutusta ja rangaistuksilla pelottelu lisää uusintarikollisuutta. Yhdyskuntapalvelua vastaavan nuorisoseuraamuksen osalta ei ole riittävästi tutkimuksia meta-analyysin toteuttamiseksi.

---

⁶ Strukturoitujen ohjelmien vähäisyys heijastanee sitä, että Rikoksenteorjuntaneuvoston rahoituskontekstissa ei pystytä rahoittamaan kalliita hankkeita ja painopiste on paikallistoimijoiden aktiivisuudessa.

Taulukko 5 Ruotsin sosiaaliministeriön teettämän systemaattisen katsauksen ja meta-analyysin yhteenvetotaulukko (Söderholm Carpelan 2008, 88)

<i>Toimenpide</i>	<i>Vaikutus nuoren uusintarikollisuuteen:</i>
Perhettä tukeva sosiaalityö ^a	Vähentävä
Kognitiivis-behavioraaliset ohjelmat ^b	Vähentävä
Seikkailuohjelmat ^c	Hieman vähentävä ^c
Kurileirit	Ei vaikutusta
Rangaistuksilla pelottelu ^d	Hieman lisäävä
Tukihenkilö / mentorointi	Hieman vähentävä
Sovittelu	Hieman vähentävä
Nuorisorangaistus / yhdyskuntapalvelu	Ei tietoa

a) Tarkoittaa intensiivistä ja monipuolista tukea nuoren perheelle, mm. vanhempien kouluttamista. b) Tarkoittaa mm. ajattelutottumuksiin vaikuttamista. c) Ohjelmat, joissa nuorisorikollisia saatetaan yhteen, voivat olla kontraproduktiivisia eli lisätä uusintarikollisuutta. d) Tarkoittaa lähinnä ohjelmia, joissa nuorisorikollisia on viety vankiloihin tai vastaaviin, jotta he ”pelästyisivät lainkuuliaisiksi”.

Valtaosa katsauksen kattamista primaaritutkimuksista oli peräisin muista maista kuin Ruotsista. Koska rikoskäyttäytymisen riskitekijät ovat kuitenkin samat läntisissä yhteiskunnissa (myös Suomessa), on perusteita olettaa, että vaikuttavat toimenpiteetkin ovat pääosin samoja (Söderholm Carpelan ym. 2008, 19). Tähän päättelyyn on kuitenkin syytä suhtautua tietyin varauksin, koska ruotsalainen yhteiskunta poikkeaa esimerkiksi angloamerikkalaisista yhteiskunnista monin tavoin. Siksi ei voitane ajatella, että pohjoismaat täysin nojautuisivat ulkomaiseen arviointitutkimukseen tekemättä lainkaan omia arviointeja.

Tutkimuksessa löydettiin eräitä yleisiä piirteitä, jotka luonnehtivat tehokkaita toimenpiteitä. Yleensä vaikuttavilla toimenpiteillä oli jokin terapeutinen johtoidea tai teoria, jonka pohjalta toimenpide oli kehitetty. Monille oli myös ominaista pyrkimys nuorten rikosentekijöiden toiminta- ja ajattelutottumusten ”pois opettamiseen”. Toimiville ohjelmille oli myös yleensä tyypillistä kohdentuminen korkean riskin nuoriin ja sellaisiin riskitekijöihin, joissa voidaan aikaansaada muutosta (Söderholm Carpelan ym. 2008, 56).

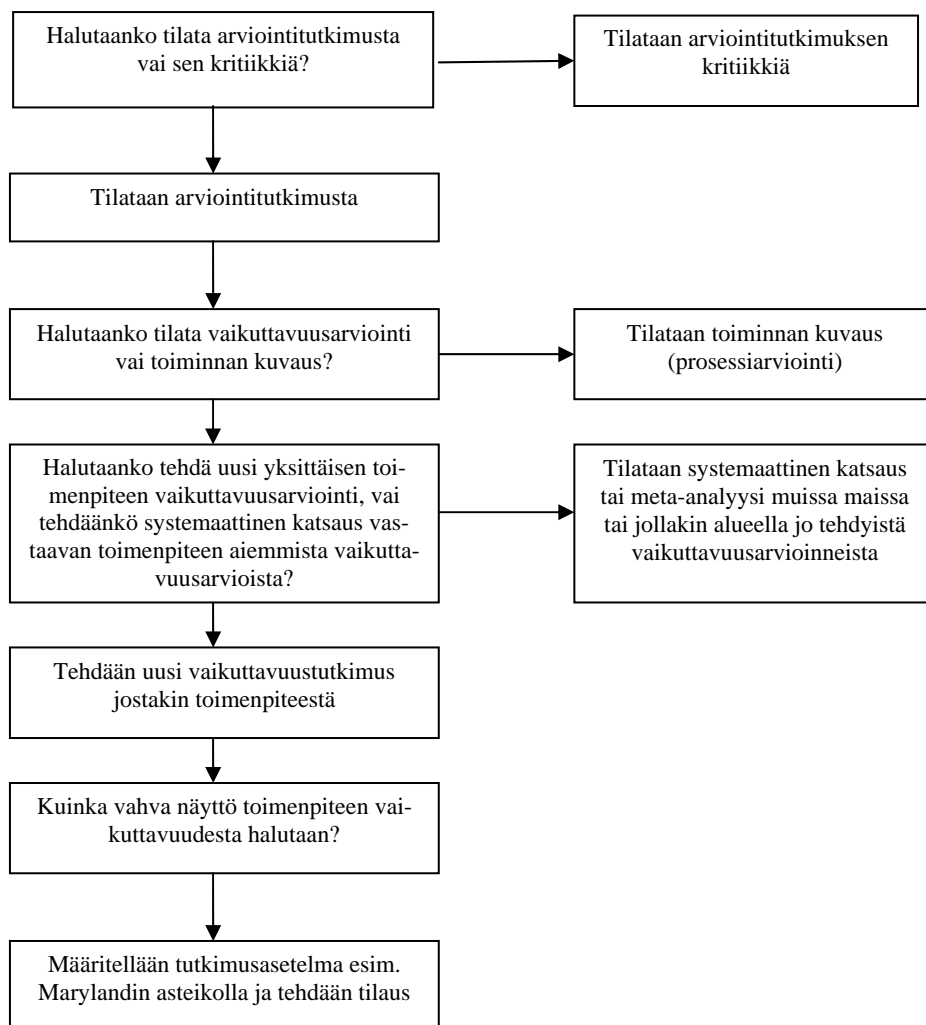
Vaikuttavuustutkimuksen tilaamisesta

Edellä eriteltiin vaikuttavuustutkimuksen kenttää ja tehtiin keskeisiä erotte-luja kuten prosessi- ja vaikuttavuusarvioinnin välinen ero. Myös ero vaikuttavuustutkimuksen ja sen kriittisen ”metatutkimuksen” välillä nähtiin tärkeäksi. Nämä erottelut ovat tärkeitä myös sektoritutkimuksen tilaaja-osaamisen kehittämisen kannalta.

Tilaajan kannattaa olla tutkimusta tilatessaan hyvin selkeä siitä, mitä tutkimusta halutaan: onko tavoitteena politiikan, toimenpiteen tai ohjelman (a) prosessikuvaus, (b) vaikuttavuustutkimus vai (c) arviointitoimintaa kriit-

tisesti erittelevä yhteiskunta- tai aikalaiskriittinen perustutkimus. Selkeydellä voidaan välttää tilanteita, joissa tilaaja haluaa vaikuttavuusarvioinnin, mutta saakin prosessiarvioinnin tai arviointitoimintaa epookkiteoreettisesti kritisoivan tutkimuksen.

Tutkimuksen tilaajan päätöksentekoprosessia on viitteellisesti kuvattu kuviossa 11. Kuvion tarkoitus on hahmottaa keskeisiä päätöksiä. Kuvio ei tarkoita, että arviointitutkimuksen kritiikki tai prosessiarviointi olisi tarpeellonta. Sen sijaan kuvion avulla vaikuttavuustutkimuksen tilaaja voi paremmin hahmottaa, mitä hän on itse asiassa tilaamassa. Tarjouspyyntö tai tilaus-sopimus voidaan muotoilla tavalla, joka ei aiheuta jälkikäteen ongelmia.

Kuvio 11 Vaikuttavuustutkimuksen tilaajan päätöksentekokaavio

Kuviota 11 tarkasteltaessa on syytä huomioida, että sellainen vaikuttavuus-tutkimus, joka tavoittelee vahvaa näyttötasoa, on suhteellisen kallista ja vie enemmän aikaa kuin kriittinen tutkimus tai prosessiarviointi. Myös meta-

analyysi ja systemaattinen katsaus ovat aikaa vieviä tutkimusvalintoja; niissä ei ole kysymys nopeasta ”kirjallisuuden selaamisesta”.

Toisaalta tieto toimenpiteiden vaikuttavuudesta myös säästää yhteiskunnan resursseja, koska jatkopanostukset voidaan kohdentaa vaikuttaviksi todeksi ohjelmiin. Nuorten rikollisuuden näyttöön perustuva torjunta johtaa säästöihin vähentämällä rikosten aiheuttamia suoraa omaisuus- ja henkilövahinkoja sekä alentamalla sosiaalitoimen ja rikosseuraamusjärjestelmän kustannuspaineita.

10 YHTEENVETOA *Janne Kivivuori*

Osaselvityksen tehtävänä oli *kartoittaa syrjäytymisen ja rikollisuuden suhteeseen liittyvän kotimaisen tutkimuksen katvealueita erityisesti päätöksenteon tukemisen näkökulmasta*. Tältä osin selvityksen johtopäätökset voidaan esittää tiiviisti. Ne on seuraavassa esitetty aloittaen tutkimuksen yleisistä rakenteellisista reunaehdoista koskien tuottajakenttää ja edeten sen jälkeen aineistoresursseihin ja lopulta sisällöllisempiin tutkimuksen katvealueisiin. Lopuksi kuvataan katvealueita myös metodologian näkökulmasta.

Tätä järjestystä voidaan pitää myös karkeana prioriteettijärjestyksenä. Ei liene mahdollista ryhtyä paikkaamaan tutkimuksen sisällöllisiä puutteita ja katvealueita, jos tutkimuksen tuottajakentän ja aineistoinfrastruktuurin perustavia, rakenteellisia ongelmia ei ratkaista. Ratkaisut, joissa mahdollinen lisäpanostus kanavoidaan projekti-, rahoitushaku- tai verkostoratkaisujen kautta, *ontuvat*, jos rakenteelliset edellytykset ovat vajavaiset.

Tutkimuksen infrastruktuuriin liittyvät ongelmat

(1) *Rikollisuustutkimuksen vähäinen resursointi sektoritutkimuksessa*. Sektoritutkimuksen kehittämiseen liittyneet selvitykset ovat olleet yksimielisiä siitä, että kriminologiseen ja oikeuspoliittiseen tutkimukseen käytettäviä budjettimäärärahoja tulisi merkittävästi lisätä (Huttunen 2004; Rantanen 2008). Valtiontalouden tarkastusvirasto on katsonut, että oikeuspoliittiseen tutkimukseen tulisi ohjata lisää varoja⁷. Eduskunnan lakivaliokunta ja valtiovarainvaliokunta ovat useaan otteeseen tuoneet esiin oikeuspoliittisen tutkimuksen heikon resursoinnin⁸. Ongelma koskee myös syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten tutkimusta osana yleistä kriminologista tutkimusta.

Suositus: kohennetaan rikollisuuden ja rikosseuraamusten empiirisen tutkimuksen asemaa sektoritutkimuslaitoksessa. Uusia selvityksiä ei edellä mainittujen lisäksi tämän ongelman osalta tarvittane.

(2) *Yliopistollisen tutkimuksen ja opetuksen puuttuminen*. Edellä kuvattu rikollisuustutkimuksen vähäinen resursointi ei kompensoidu maamme yliopistosektorilla. Päinvastoin, panostus alan tutkimukseen ja korkeimpaan opetukseen on rajusti vähentynyt. Rikollisuuden – ja myös nuorten rikollisuuden ja rikosseuraamusten – empiirinen yhteiskuntatieteellinen tutkimus

⁷ Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomukset 169/2008, 138.

⁸ LaVL 5/2008 vp, LaVL 12/2007 vp, LaVL 8/2007 vp, LaVL 12/2006 vp, LaVL 9/2006 vp, LaVL 18/2004 vp, VaVM 41/2006 vp.

ja opetustoiminta on 2000-luvulla *pitkälti lakkautettu* maamme yliopistolaitoksesta. Myös muun tutkimuksen resursointi on hyvin vähäistä. Nuorten syrjäytymisen ja rikollisuuden suhteen tutkimuksen tehostaminen edellyttää tuottajakentän vahvistamista yliopistoissa ja niiden ulkopuolella.

Suositus: selvitetään mahdollisuuksia vahvistaa rikollisuuden ja rikosseuraamusten empiirisen tutkimuksen asemaa yliopistolaitoksessa.

(3) *Keskeisten nuorisoriikollisuuden seurantajärjestelmien vakiinnuttamistarve.* Nuorten rikoskäyttäytymisen määrän, piirteiden ja syiden tutkimus edellyttää hyviä kyselypohjaisia kokonaisrikollisuuden osoitinjärjestelmiä. Näitä järjestelmiä ei ole maassamme vakinaistettu ja niiden rahoitus on epävakaalla pohjalla.

Suositus: Nuorten rikollisuuden osoitinjärjestelmä(t) vakinaistetaan.

(4) *Vaikuttavuustutkimuksen tradition puuttuminen.* Tämä ongelma liittyy edellä mainittuihin kohtiin 1 ja 2. Tutkimuksen tuottajakentän pienuus ja olematon resursointi näkyy vaikuttavuustutkimuksen tradition heikkona asemana erityisesti yhteiskuntatieteiden piirissä. Tämä on oma asiantuntemuskenttä, jossa tarvitaan erikoistumisen tuottamaa asiantuntemusta ja yliopistollista koulutusta. Tämä taas edellyttäisi pysyvien tutkimus- ja yliopistorakenteiden luomista.

Suositus: Tutkimuksen tuottajakenttää vahvistettaessa yliopisto- ja sektoritutkimuksen piirissä huomioidaan vaikuttavuustutkimuksen erityisluonne ja sen riittävä resursointi sekä yliopistollinen opetus.

Tutkimuksen sisältöön liittyvät katvealueet

Syrjäytymisen yhteydestä rikollisuuteen on suhteellisen paljon tietoa, joka on syntynyt seurantajärjestelmien ja erillisiä rikoslajeja koskevan tutkimuksen yhteydessä. Tässä selvityksessä on kuitenkin paikallistettu eräitä tutkimuksen katvealueita.

Rikollisuuden seurantajärjestelmien kehittäminen. Nuorten rikollisuuden seurantajärjestelmiä kehitettäessä olisi syytä panostaa metodologiseen tutkimukseen, jonka tarkoitus olisi (a) ulottaa seuranta syrjäytyneisiin nuorisoryhmiin, joita ei tavoiteta tavallisten peruskoulujen kautta sekä (b) kehittää syrjäytymisen mittaamista ja osoittimia.

Rikosseuraamusten ja lastensuojelun rajapintojen tutkimus. Tältä alueelta on tehty runsaasti korkeatasoista kvalitatiivista tutkimusta, mutta institu-

tionaalisen kentän kompleksisuus vaatisi selkeän tilastointimenetelmän ja järjestelmän peruskuvauksen kehittämistä. Säännöllisin väliajoin toteutettavissa lastensuojelun erillisselvityksissä olisi selkeästi huomioitava rikospurustaisen lastensuojelun osuus ja merkitys järjestelmässä. Lastensuojelun toimenpiteitä ja niiden vaikuttavuutta tulisi tutkia ja tilastoida myös rikosoikeudellisesta näkökulmasta osana rikosten seuraamusjärjestelmää: mihin lastensuojelun toimenpiteisiin rikokset johtavat (vrt. rikosoikeudellisia seuraamuskäytäntöjä koskeva tutkimus ja tilastointi), jatkuuko toimenpiteiden kohteeksi joutuneiden lasten rikosura, vaikuttavatko toimet rikoksia vähentävästi ja mikä on niiden kustannus–hyötysuhde?

Palveluketjujen tutkimus. Nuorten rikoskäyttäytymiseen reagoimista ja sen puutteita olisi syytä tutkia tarkemmin selvittämällä vakavaan rikollisuuteen syyllistyneiden nuorten aiempia kontakteja erilaisiin palvelu- ja viranomaistahoihin. Näitä ovat ainakin terveydenhuolto, koulun tukitoimet, sosiaalitoimi, nuorisotoimi ja rikosseuraamusjärjestelmän eri osat. Tämä tutkimustarve kattaa kaikki vakavaan rikollisuuteen syyllistyneet nuoret, mutta kohdistuisi käytännössä nimenomaan syrjäytyneisiin tai syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin.

Maahanmuuttajanuorten rikollisuudesta ja heidän kohtelustaan rikosseuraamusjärjestelmässä tarvittaisiin lisää tietoa tavalla, jossa huomioitaisiin ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien erilainen tilanne. Maahanmuuttajaväestön kulttuuristen, sosiaalis-yhteiskunnallisten taustojen (esimerkiksi maahanmuutto-peruste, kotouttamistoimenpiteet, yhteiskuntaan integroituminen) suhde rikollisuuteen kaipaisi lisää tutkimusta.

Media, syrjäytyminen ja rikollisuus. Tästä teemasta tarvittaisiin perusteellinen tutkimushanke. Syrjäytyminen uusista ja vanhoista medioista voi itsessään olla rikollisuuden riskitekijä, ja toisaalta väkivaltaisten ja väkivalalle myönteisten medioiden käyttö on rikollisuuden riskitekijä. Näitä vaikutussuhteita tulisi tarkastella huomioiden niiden vuorovaikutus nuoren ja hänen perheensä sosiaalisen aseman kanssa.

Vaikuttavuustutkimus. Yksi ilmeisimmistä tutkimuksen ja sektoritutkimuksen katvealueista on tällä hetkellä vaikuttavuustutkimus. Tämä koskee todennäköisesti laajasti syrjäytymisen ehkäisemiseen tähtääviä hankkeita, mutta varmasti rikollisuuden kontrolliin liittyvää toimintaa. Vaikuttavuustutkimus on tutkimusta, jonka hyödynnettävyys on suurta.

Syrjäytymisen ja rikollisuuden perustutkimus. Jatkossa tarvittaisiin tutkimusta, joka pureutuu syrjäytymisen ja rikosaktiivisuuden väliseen korrelaatioon syvällisemmin, arvioiden taustalla olevia syysuhteita moniulotteisesti. Enemmän tietoa tarvitaan siitä, miksi jotkut syrjäytyvät. Mitkä ovat sosiaalirakenteellisten tekijöiden ja yksilötekijöiden väliset suhteet? Olemassa olevia pitkittäisaineistoja voitaneen käyttää näiden kysymysten selvittämiseen.

Katvealueita tutkimusmenetelmän mukaan

Systemaattinen katsaus (systematic review) on Suomessa selkeästi alikäytetty ainakin yhteiskuntatieteiden piirissä. Menetelmän tavoitteena on tehdä eksplikoituihin periaatteisiin nojaava katsaus tutkimuksen tuloksista jonkin erityisen kysymyksen osalta. Keskeistä on huomioitujen tutkimusten valintaperiaatteiden eksplikointi, jonka tarkoituksena on vähentää virhelähteitä ja lisätä itse katsauksen arvioitavuutta. Nykyään systemaattisia katsauksia on tehty jo niin paljon, että niitä voidaan käyttää kokoavien katsausten aineistoina.

Meta-analyysi on niin ikään alikäytetty metodi maassamme. Kuten systemaattisessa katsauksessa, myös meta-analyysissä on kyse muiden jo tekemien tutkimusten käyttämisestä tutkimuksen aineistona. Tutkimusten sisällyttäminen on samalla tavalla eksplikoituihin kriteereihin nojaavaa, mutta sen lisäksi meta-analyysissä tehdään kvantitatiivisia analyysejä käyttäen muiden tutkimusten tuloksia numeerisena tutkimusaineistona.

Esimerkiksi Ruotsin sosiaalhallitus on hiljattain julkaissut hyödyllisen systemaattisen katsauksen nuoriin rikoksentekijöihin kohdistuvien toimien vaikuttavuudesta (Söderholm Carpelan ym. 2008). Tämän tyyppinen tutkimustoiminta on järkevää, koska kaikkea muualla tehtyä ei voida toistaa. Toisaalta on mahdollista, että toimenpiteiden vaikuttavuus riippuu laajemmasta yhteiskunnallisesta kontekstista.

Kokeellinen menetelmä on pitkään ollut paitsiossa suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä kentässä. Syysuhteisiin viittaavia *miksi*-kysymyksiä on kartettu, koska niiden on virheellisesti arveltu soveltuvan vain luonnon tutkimiseen (Töttö 2001). Kokeellista menetelmää tarvitaan vaikuttavuustutkimuksessa, mutta sitä voidaan hyödyntää myös perustutkimuksessa, jolla pyritään selvittämään ilmiöiden välisiä syysuhteita.

Pitkittäistutkimukset. Suomessa on käynnistetty useita merkittäviä pitkittäistutkimuksia. Ne ovat syntyneet psykologian ja lääketieteen piirissä. Yhteiskuntatieteissä menetelmän asema on ollut marginaalinen eräitä rekisteritutkimuksen saarekkeitä lukuun ottamatta. Tämä seikka heijastaa yhteiskuntatieteiden sisäistä kehitystä ja sen omia metodivalintoja: valtavirtaa ovat ohjanneet laadulliset, teoreettiset ja historialliset epookkinäkökulmat. Voidaan kuitenkin puolustaa kantaa, että tarvitaan sosiologian ja yhteiskuntatieteen näkökulmista ammentavaa uutta pitkittäistutkimusta, joka hyödyntäisi valmiita rekisteriaineistoja, mutta keräisi myös puhtaasti tutkimuspohjaista seurantatietoa. Tällaiset hankkeet ovat kalliita, mutta voivat myös tuoda säästöjä tiedon lisääntymisen kautta. Niitä voidaan tuskin toteuttaa ainakaan kriminologisessa viitekehyksessä ilman tutkimuksen tuotajakentän selkeää rakenteellista vahvistamista.

KIRJALLISUUS

- Aaltonen, Mikko & Kivivuori, Janne (2007). Delinquent Behaviour and Self-Selection to Educational Tracks after Comprehensive School. Esitelmä: 7th Annual Conference of the European Society of Criminology, Bologna, Italia 26.–29.9.2007.
- Aaltonen, Mikko & Hinkkanen, Ville & Kivivuori, Janne & Sirén, Reino (2008). Risk Factors of Violence in Finland. A Register Based Study. National Research Institute of Legal Policy. Research Brief 6/2008, www.om.fi/optula.
- Ahlberg, Jan (1996). Invandrades och invandrades barns brottslighet. En statistisk analys. BRÅ-rapport 1996:2, Tukholma.
- Ahlbrecht, Hans-Joerg (1997). Minorities, Crime, and Criminal Justice in the Federal Republic of Germany. Teoksessa Ineke Haen Marshall (toim.): Minorities, Migrants, and Crime. Diversity and Similarity Across Europe and the United States. Thousand Oaks, Lontoo & New Delhi: Sage Publications, 86–109.
- Akers, Ronald L. (2000). Criminological theories. Introduction, evaluation and application. Roxbury Publishing Company, Los Angeles.
- Carlsson, Karl-Magnus & Kardell, Johan (2008). Komparativ undersökning av invandrare och efterkommarens brottslighet i de nordiska länderna. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Diesen, Christian (2005). Etnicitet. Teoksessa Christian Diesen & Claes Lernestedt & Torun Lindholm & Tove Pettersson (toim.): Likhet inför lagen. Bokförlaget Natur och Kultur, Tukholma, 254–322.
- Ellonen, Noora (2008). Adolescent Delinquency and Social Control in Finnish Schools: A Multilevel Analysis. Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention 9 (1), 47–64.
- Ellonen, Noora & Rostila, Ilmari & Korkiamäki, Riikka & Kääriäinen, Juha & Kivivuori, Janne & Salmi, Venla (2008). Koulu ja paikallisyhteisö nuoren tukiverkostona. Yhteiskuntapolitiikka 73 (3), 287–294.
- Eskelinen, Ossi (2005). ”Hermost vapautu ja tuli puhdas olo”. Alle 15-vuotiaiden rikosten sovittelun käytännöt ja vaikutukset. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, julkaisuja 2005:3.
- Farrington, David P. & Gottfredson, Denise C. & Sherman, Lawrence W. & Welsh, Brandon C. (2002). Teoksessa Lawrence W. Sherman & David P. Farrington & Brandon C. Welsh & Doris Layton MacKenzie (toim.): Evidence-Based Crime Prevention. Routledge, London.
- Granfelt, Riitta (2008). Osalliseksi omaan elämään – Work Out -ohjelma nuoren vangin tukena. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 4/2008, Helsinki.
- Haapasalo, Jaana (2006). Kasvu ympäristön varhaiset riskitekijät rikollisen käyttäytymisen kehityksessä. Teoksessa Honkatukia, Päivi & Kivivuori, Janne (toim.): Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66; Nuorisotutkimusneuvottelukunta, julkaisuja 33. Helsinki.
- Harrikari, Timo (2004). Tahdon vahvistamisesta tarpeen tyydytykseen. Suomalaisen koulukodin lainsäädäntöhistoriaa 1860–1980. Teoksessa Markku

- Jahnukainen & Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.): Nuoruus ja koulukoti. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 43, Helsinki, 21–60.
- Harrikari, Timo (2008). Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Nuorisotutkimusseura / Nuorisotutkimusverkosto, Julkaisuja 87, Helsinki.
- Hebberecht, Patrick (1997). Minorities, Crime, and Criminal Justice in Belgium. Teoksessa Ineke Haen Marshall (toim.): Minorities, Migrants, and Crime. Diversity and Similarity Across Europe and the United States. Thousand Oaks, Lontoo & New Delhi: Sage Publications, 151–174.
- Heinonen, Olavi (2002). Kriminaalipolitiikan päämäärät ja arvot. Teoksessa Olavi Heinonen & Pekka Koskinen & Tapio Lappi-Seppälä & Martti Majanen & Kimmo Nuotio & Ari-Matti Nuutila & Ilkka Rautio: Rikosoikeus. WSOY Lakitieto, Helsinki, 85–95.
- Holmberg, Lars & Kyvsgaard, Britta (2003). Are Immigrants and Their Descendants Discriminated against in the Danish Criminal Justice System? Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, Vol. 4, 125–142.
- Holmila, Marja (2009). Paikallinen alkoholipolitiikka. Pakka-projektin tulokset. Paikallisen turvallisuussuunnittelun 4. valtakunnallinen seminaari, Helsinki 29.1.2009. Seminaariesitys.
- Honkatukia, Päivi (2004). Väkivalta ja tyttöys koulukodissa. Teoksessa Markku Jahnukainen & Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.): Nuoruus ja koulukoti. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 43, Helsinki, 189–213.
- Honkatukia, Päivi & Nyqvist, Leo & Pösö, Tarja (2004). Väkivalta koulukodista käsin. Teoksessa Markku Jahnukainen & Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.): Nuoruus ja koulukoti. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 43, Helsinki, 151–188.
- Honkatukia, Päivi & Suurpää, Leena (2007). Nuorten miesten monikulttuurinen elämäntyyli ja rikollisuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 232. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 80, Helsinki.
- Huttunen, Jussi (2004). Valtion sektoritutkimusjärjestelmän rakenteellinen ja toiminnallinen kehittäminen. Selvitysmiesraportti 31.8.2004.
- Hytönen, Anne (2007). Maasta karkottaminen rikosten seuraamuksena. Pro gradu -tutkielma 28.11.2007. Lapin yliopisto, Oikeustieteiden tiedekunta, Rikosoikeus. Julkaistu Edilexissä 18.7.2008. <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/5284>
- Iivari, Juhani (2006). Tuomittu maahanmuuttaja. Helsinki: Stakes, Tutkimuksia 154.
- Jahnukainen, Markku (2004). Koulukodin jälkeen. Vuosina 1996 ja 2000 kotiutettujen nuorten yhteiskuntaan jäsentymisen ja riskikäyttäytymisen kasaantuminen. Teoksessa Markku Jahnukainen & Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.): Nuoruus ja koulukoti. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 43, Helsinki, 293–330.
- Jokela, Markus (2006). Perimä ja ympäristö antisosiaalisuuden kehityksessä. Teoksessa Honkatukia, Päivi & Kivivuori, Janne (toim.): Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 221,

- Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66; Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 33. Helsinki.
- Kainulainen, Heini (2006). Seuraamuskäytäntö huumausaineen käyttörikoksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 219, Helsinki.
- Keisala, Hertta & Marttunen, Matti (2007). Nuorisorangaistus II. Toimeenpano ja vaikuttavuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 231, Helsinki.
- Kekoni, Taru & Kitinoja, Manu & Pösö, Tarja (2008). Erityinen huolenpito koulussa. Stakes: Raportteja 36/2008, Helsinki.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa (2006). Ympäristö vai perimä – psykologian pitkä tie tasapainoiseen ihmiskäsitykseen. *Tieteessä tapahtuu* 23(2), 5–9.
- Kitinoja, Manu (2004). Koulukoteihin sijoitetut lapset lapsityypeinä. Teoksessa Markku Jahnukainen & Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.): Nuoruus ja koulukoti. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 43, Helsinki, 97–118.
- Kitinoja, Manu (2005). Kujan päässä koulukoti. Tutkimus koulukoteihin sijoitetujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Stakes: Tutkimuksia 150, Helsinki.
- Kitinoja, Manu (2008). Erityistä huolenpitoa ja vastaavaa hoitoa toteuttavat yksiköt Suomessa. Raportissa Taru Kekoni & Manu Kitinoja & Tarja Pösö (toim.): Erityinen huolenpito koulussa. Stakes: Raportteja 36/2008, Helsinki, 28–57.
- Kivivuori, Janne (2003). Helsingin nuoret rikosten tekijöinä. Teoksessa Janne Kivivuori & Jukka Savolainen: Helsingin nuoret rikosten tekijöinä ja uhreina. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 204, Helsinki, 55–82.
- Kivivuori, Janne (2004). Rikosuutisoinnin seuraamisen yhteys nuorten rikoskäytäytymiseen. *Tiedotustutkimus* 27:4–5, 77–92.
- Kivivuori, Janne (2007). Kouluampumisten syistä. Teoksessa Tommi Hoikkala & Leena Suurpää (toim.): Jokela-ilmiö. Sikermä nuorisotutkijoiden näkökulmia. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 17, Helsinki.
- Kivivuori, Janne (2008). Rikollisuuden syyt. Nemo, Helsinki.
- Kerkkänen, Heikki (2008). Sosiologian opetusviroissa tapahtuneet muutokset vuosina 1997–2007. *Sosiologia* 45:1, 52–61.
- Korander, Timo & Soine-Rajanummi, Seppo (toim.) (2002). Kaheksalta koskarille – Samantien sakot. Tampereen nollatoleranssikokeilu 1999–2000: historiallinen konteksti, vastaanotto ja vaikuttavuus. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 13/2002.
- Koskela, Hille (2001). Kameravalvonta kaupunkikeskustoissa – turvallisuuden tae? *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 29:4, 308–320.
- Koskinen, Outi & Sauvola, Anu & Valonen, Pauliina & Hakko, Helinä & Järvelin, Marjo-Riitta & Räsänen Pirkko (2001). Increased risk of violent recidivism among adult males is related to single-parent family during childhood: the Northern Finland 1966 Birth Cohort Study. *The Journal of Forensic Psychiatry* 12 (3), 539–548.
- Kouvonen, Anne (2001). Koululaisten työssäkäynti ja ongelmakäyttäytyminen. Työpoliittinen tutkimus Nro 226, Työministeriö. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 179, Helsinki.

- Künnappuu, Krista (2003). Sosiaalinen kompetenssi, maahanmuuttajat ja rikollisuus. Teoksessa Päivi Harinen (toim.): *Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura & Nuorisoasian neuvottelukunta, Julkaisuja 38, Helsinki, 238–271.
- Kuula, Tarja & Pitts, John & Marttunen, Matti (2006). Nuoret laitoksissa Suomessa ja Englannissa. Teoksessa Honkatukia, Päivi & Kivivuori, Janne (toim.): *Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura julkaisuja 66, Nuorisoasian neuvottelukunta julkaisuja 33, Helsinki.
- Lappi-Seppälä, Tapio (2002). Nuorten seuraamusjärjestelmä. Teoksessa Olavi Heinonen & Pekka Koskinen & Tapio Lappi-Seppälä & Martti Majanen & Kimmo Nuotio & Ari-Matti Nuutila & Ilkka Rautio: *Rikosoikeus*. WSOY Lakitieto, Helsinki, 85–95.
- Lehti, Martti (2007). Nuoret ja henkirikollisuus 1980–2004. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 78, Helsinki.
- Marshall, Ineke Haen (1997). *Minorities, Crime, and Criminal Justice in the United States*. Teoksessa Ineke Haen Marshall (toim.): *Minorities, Migrants, and Crime. Diversity and Similarity Across Europe and the United States*. Thousand Oaks, Lontoo & New Delhi: Sage Publications, 1–35.
- Marttunen, Matti & Takala, Jukka-Pekka (2002). Nuorisorangaistus 1997–2001. Uuden rangaistuslajin arviointi. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 192, Helsinki.
- Marttunen, Matti & Keisala, Hertta (2007). Nuorisorangaistus I. Nuorisoprosessi ja tuomitseminen. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 230, Helsinki.
- Marttunen, Matti (2008). Nuorisoriikosoikeus. Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 236, Helsinki.
- Mielityinen, Ida (1999). Rikos ja sovittelu. Valikoituminen, merkitys ja uusintarikollisuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 167, Helsinki.
- Moffitt, Terrie (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review* 100(4), 674–701.
- Niemelä, Solja (2008). Predictors and correlates of substance use among young men. *The Longitudinal "From a Boy to a Man" Birth Cohort Study*. Väitöskirja, Turun yliopisto.
- Niemi, Hannu & Honkatukia, Päivi & Lehti, Martti (2008). Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus. Raportissa *Rikollisuustilanne. Rikollisuus- ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 238, Helsinki.
- Nuorisoriikostoimikunnan mietintö (2003). Oikeusministeriö. Komiteamietintö 2003:2, Helsinki.
- Nuotio, Kimmo (2004). Nuorisoriikosoikeus? *Lakimies* 3/2004, 446–478.
- Oikeusministeriö (2009). Jokelan koulusurmat 7.11.2007. Tutkintalautakunnan raportti. Oikeusministeriön julkaisuja 2009:2, Helsinki.
- Pettersson, Tove (2005). *Kriminologiskt perspektiv. Diskrimineras personer med utländsk bakgrund av rättsväsendet?* Teoksessa Christian Diesen & Claes

- Lernerstedt & Torun Lindholm & Tove Pettersson (toim.): *Likhet inför lagen*. Bokförlaget Natur och Kultur, Tukholma, 131–179.
- Pohjanpää, Kirsti & Paananen, Seppo & Nieminen, Mauri. *Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002*. Tilastokeskus: *Elinolot 2003:1*, Helsinki.
- Poikolainen, Janne (2008). *Nuorisotutkimuksen opinnäytteet 2007*. Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 22, Helsinki.
- Pulkkinen, Lea & Nygren, Hille & Kokko, Katja (2002). Successful Development: Childhood Antecedents of Adaptive Psychosocial Functioning. *Journal of Adult Development* 9:4, 251–264.
- Pösö, Tarja (1993). Kolme koulukotia. Tutkimus tyttöjen ja poikien poikkeavuuden määrittelykäytännöistä koulukotihoidossa. *Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 388*. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Pösö, Tarja (2004). *Vakavat silmät ja muita tarinoita koulukodista*. Stakes, Helsinki.
- Pösö, Tarja & Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru (2004). Koulukoti tutkimuspuheenvuorojen aiheena. Teoksessa Markku Jahnukainen & Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.): *Nuoruus ja koulukoti*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, *Julkaisuja* 43, Helsinki, 5–18.
- Rantakallio, Paula & Moilanen, Irma & Isohanhi, Matti (1992). Perhetaustan yhteys nuorten miesten rikollisuuteen. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 1992:29, 13–20.
- Rantala, Kati & Sulkunen, Pekka (2006). *Projektiyhteiskunnan kääntöpuolia*. Gaudeamus, Helsinki.
- Rantanen, Jorma (2008). *Sektoritutkimuksen selvitysraportti*. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta.
- Räsänen, Pirkko & Hakko, Helinä & Isohanni, Matti & Hodgins, Sheila & Järvelin, Marjo-Riitta & Tiihonen Jari (2006). Maternal smoking during pregnancy and risk of criminal behavior among adult male offspring in the Northern Finland 1966 Birth Cohort. *American Journal of Psychiatry* 156(6), 857–862.
- Rönkä, Anna (1999). *The Accumulation of Problems of Social Functioning*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto.
- Rönkä, Sanna (2005). *Puhuttelu rikoskontrollina. Nuorten huumeiden käyttäjien hallinta ja vastuullistaminen*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsinki.
- Salmi, Venla (2005). *Sosiaalinen pääoma ja nuorten rikollisuus*. Teoksessa Janne Kivivuori & Venla Salmi: *Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004*. Teemana sosiaalinen pääoma. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214, Helsinki.
- Salmi, Venla (2006). *Sosiaalinen pääoma ja nuorisorikollisuus*. Teoksessa Janne Kivivuori & Päivi Honkatukia (toim.): *Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66; Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 33. Helsinki.
- Salmi, Venla & Kivivuori, Janne (2006). The association of social capital and juvenile crime: The role of individual and structural factors. *European Journal of Criminology* 2 (3), 123–148.

- Salmi, Venla (2008a). Nuorten miesten rikoskäyttäytyminen 1962 ja 2006. Rikollisuuden kehitys itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyjen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 235, Helsinki.
- Salmi, Venla (2008b). Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 9/2008, Helsinki.
- Salmivalli, Christina & Kaukiainen, Ari & Voeten, Marinus (2005). Anti-bullying intervention: Implementation and outcome. *British Journal of Educational Psychology* 75:3, 465–487.
- Savolainen, Jukka (2006). Rikosten ja väkivallan torjuntaa kouluissa. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.): Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66; Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 33. Helsinki.
- Savolainen, Jukka & Hinkkanen, Ville & Pekkarinen, Elina (2007). Lasten rikolliset teot ja niihin puuttuminen. Tutkimus alle 15-vuotiaina poliisin tietoon tulleista rikoksentekeijöistä Helsingissä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 76, Helsinki.
- Simpura, Jussi & Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari & Heikkilä, Matti (2008). Uudet ja vanhat sosiaaliset ongelmat. Teoksessa: Suomalaisten hyvinvointi 2008. Stakes, Helsinki.
- Siren, Pirkko (1967). Ei kotia ei koulua. Teoksessa Lars D. Eriksson (toim.): Pakkoauttajat. Tammi, Helsinki.
- Sisäasiainministeriön poliisiosasto (2001). Väkivaltarikoksesta epäillyt ulkomalaiset Suomessa 2000. Poliisiosaston julkaisu 18/2001.
- Sourander, Andre & Elonheimo, Henrik & Niemelä, Solja & Nuutila, Ari-Matti & Helenius, Hans & Sillanmäki, Lauri & Piha, Jorma & Tamminen, Tuula & Kumpulainen, Kirsti & Moilanen, Irma & Almqvist Frederik (2006). Childhood Predictors of Male Criminality: A Prospective Population-Based Follow-up Study From Age 8 to Late Adolescence. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 45 (5), 578–586.
- Stengård, Eija & Appelqvist-Schmidlechner, Kaija & Upanne, Maila & Haarakangas, Tanja & Parkkola, Kai & Henriksson, Markus (2008). Time Out! Aikalisä! Elämä raiteilleen. Nuorten miesten psykososiaalisen tukiohjelman vaikuttavuus ja hyöty. Stakes, tutkimuksia 176, Helsinki.
- Söderholm Carpelan, Kerstin & Andershed, Anna-Karin & Andershed, Henrik & Brännström, Lars & Nyström, Marie & Ahlgren, Thorbjörn (2008). Insatser för unga lagöverträdare. En systematisk sammanställning av översikter om effekter på återfall i kriminalitet. Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete, Socialstyrelsen.
- Takala, Hannu (2006). Tampereen nollatoleranssi ja nuorten humalakulutus. *Haaste* 2006:2, 26–27.
- Takala, Jukka-Pekka (2008). Rikoksantorjunnan vaikuttavuudesta RTN:n esittelemissä ja tukemissa hankkeissa. Julkaisematon esitelmä 10.9.2008.
- Töttö, Pertti (2001). Olisiko syytä tutkia myös sosiaalisten ongelmien syitä ja sosiaalityön vaikutuksia? *Janus* 9:4, 312–330.
- Vehkalahti, Kaisa (2004). Lankeemuksen ja katumuksen tyttäret. Kulttuuriset konventiot 1900-luvun alun kasvatuslaitostyttöjen elämäkerrallisissa kuvauksissa. Teoksessa Markku Jahnukainen & Taru Kekoni & Tarja Pösö

- (toim.): Nuoruus ja koulukoti. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 43, Helsinki, 61–94.
- Vehkalahti, Kaisa (2008). *Daughters of Penitence: Vuorela State Reform School and the Construction of Reformatory Identity, 1893–1923*. Väitöskirja. Turun yliopisto.
- Viemerö, Vappu (1996). Factors in Childhood that predict later criminal behavior. *Aggressive behavior* 22:2, 87–97.
- Vierikko, Elina & Pulkkinen, Lea & Kaprio, Jaakko & Viken, Richard & Rose, Richard J. (2003). Sex Differences in Genetic and Environmental Effects on Aggression. *Aggressive Behavior* 29, 55–68.
- Vierikko, Elina & Pulkkinen, Lea & Kaprio, Jaakko & Rose, Richard J. (2004). Genetic and Environmental Influences on the Relationship Between Aggression and Hyperactivity-Impulsivity as Rated by Teachers and Parents. *Twin Research* 7:3, 261–274.
- Väkiparta, Hanna & Marttunen, Matti (2009). *Valvonta nuorten rangaistuksena. Julkaisematon käsikirjoitus*.